

Μνήμων

Τόμ. 8 (1982)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ: Φορολογία και έκρηκτισμός στην οικονομία των βαλκανικών χωρών (15ος-16ος αι.). ● ΑΝΤ. ΛΙΑΚΟΣ: Οι φιλελεύθεροι στην επανάσταση του 1862. 'Ο πολιτικός σόλλογος «Ρήγας Φεραίος» ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΑΡΔΑ: Πολιτισμικοί στρατηγικοί στην 'Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα ● ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΛΑΣΣΗ: 'Η συμμετοχή των 'Εκπαιστών στα 'Ορλωφικά (1770) και ή αντίδραση της Βενετίας ● ΑΛΕΚΑ ΜΠΟΥΤΖΟΥΒΗ - ΜΠΑΝΙΑ: Τό Καποδιστριακό κόμμα 1832-1833. 'Από την ήττα στον παραγκωνισμό και την καταδίωξη ● Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ: Συγκριτισμός ● ΟΛΓΑ ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ: Τό μονόφυλλο του Ρήγα του 1797. Παρατηρήσεις στη νεοελληνική εικονογραφία του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου ● Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ: 'Η προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης και οι σχέσεις της με τους συμμάχους (Σεπτέμβριος 1916-Ιούνιος 1917) ● Η. FLEISCHER: Νέα στοιχεία για τη σχέση Γερμανικών άρχων κατοχής και Ταγμάτων 'Ασφαλείας ● Ε. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ: Τό πρόβλημα των γενεαλογιών στην 'Ιστορία ● Π. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ: 'Η έμπορικé έταιρικé συνεργασία του βενετικού οίκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη και των αδελφών Γ. και Θ. Γεωργιβαλών (1732-1737). ● ΑΡ. Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: 'Ενα άγνωστο έπιστόμιο και μία ελληνική μαρτυρία για τό πάρεμιο του Lenke από τη Τσαρτωση της Θεσσαλίας ● Γ. ΚΟΚΚΩΝΑΣ: 'Ισοκράτους λόνοι τρέας: Φλωρεντία c. 1495 ή Ρώμη c. 1517; Γέρω από μία διάφθοση στον Legrand. ● Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ: 'Η άσημαντη μαρτυρία ● Γ. ΜΠΩΚΟΣ: Συμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με την πρόταση του Π. Μαρκίδη-Πούλιου για έγκατάσταση τυπογραφείου στα 'Επτάνηρα ● Τ. Ε. ΣΚΑΛΕΝΙΤΗΣ: Βιβλιολογικά Α' ● Χ. ΛΟΥΚΟΣ: 'Η έννοιαση προσόδων κατά την Καποδιστριακή περίοδο. ● ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1977

ΑΘΗΝΑ 1980 - 1982

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ - ΘΕΟΤΟΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΚΑΙ Θ. ΓΕΩΡΓΙΒΑΛΩΝ (1732 -1737). (Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΑ ΔΗΜ. ΧΑΜΟΔΡΑΚΑ)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.233](https://doi.org/10.12681/mnimon.233)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ Π. (1982). Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ - ΘΕΟΤΟΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΚΑΙ Θ. ΓΕΩΡΓΙΒΑΛΩΝ (1732 -1737). (Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΑ ΔΗΜ. ΧΑΜΟΔΡΑΚΑ). *Μνήμων*, 8, 226-302. <https://doi.org/10.12681/mnimon.233>

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ - ΘΕΟΤΟΚΗ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΚΑΙ Θ. ΓΕΩΡΓΙΒΑΛΩΝ (1732 - 1737)*
(Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΑ ΔΗΜ. ΧΑΜΟΔΡΑΚΑ)

Ἡ διερεύνηση τῶν μηχανισμῶν παραγωγῆς καὶ ἐμπορευματοποίησης τοῦ παραγόμενου ἀγροτικοῦ προϊόντος κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ εἰσαγωγή καὶ διάθεση στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ προϊόντων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐργαστηρίου, ἡ ἔνταξη καὶ ὁ ρόλος τοῦ γηγενοῦς στοιχείου στὸ ὅλο κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς μὲ τὶς συνακόλουθες κοινωνικὲς διαφοροποιήσεις, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα, μὲ τὰ ὁποῖα συστηματικὰ ἀσχολεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα στὴν ἀναγωγή τῆς καὶ πρὸς τὸ οἰκονομικὸ φαινόμενο. Οἱ ὀργανωμένες ἀρχειακὲς συλλογὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ πρόσφεραν σπουδαῖα στοιχεῖα στοὺς ἐρευνητὲς καὶ ἔδωσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἀναληφθοῦν συστηματικὲς ἔρευνες καὶ νὰ παρουσιαστοῦν μεθοδικὲς ἐργασίες σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς κυρίως κατὰ τὸν 18ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ.¹

* Ἡ δημοσίευση συνοπτικῶν στοιχείων γιὰ τὴν δραστηριότητα τῆς ἐταιρείας ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἤδη : στὸ π. *Λακωνικαὶ Σπονδαί*, τ. Β' (1975) 199 - 204, προσγράφεται ἀπὸ τὸν Δ. Βαγιακάκο στὸν Κ. Μέρτζιο μικρὴ ἀνακοίνωση μὲ τὸν τίτλο «Λακωνικά». Σ' αὐτὴν δίνονται γενικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ σύναψη καὶ τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς τῆς ἐταιρείας, οἱ ὁποῖες ἀντλήθηκαν ἀπὸ ἄλλη πηγή, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Μέρτζιου : ὁ ἀκάματος ἱστοριοδίφης εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσει τὴν δικογραφία τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ τὴ σειρά Inquisitori di Stato, Processi Civili τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, Β. 1409 (καὶ ὄχι 1429, πού ἀναφέρεται στὴν παραπάνω ἀνακοίνωση). Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ἔρευνας τοῦ Μέρτζιου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πρόσφατη ἔρευνα, πού μὲ προθυμία ἔκανε γιὰ λογαριασμό μου ἡ συνάδελφος Δέσποινα Βλάσση, πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεση μόνο πού στὴν τελευταία περίπτωση ἔχουμε τὸ νέο στοιχεῖο τῆς παράταξης τῆς δικαστικῆς περιπέτειας ὥς τὸ 1743, πράγμα πού δὲν μᾶς δίνουν οἱ πηγὲς πού χρησιμοποιοῦμε σ' αὐτὴ τὴ μελέτη. Ὡς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι ἡ ὑπόθεση αὐτὴ εἶχε ἐπισημανθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν Σ. Λάμπρο, Ν. *Ἑλληνομνήμων* 11(1914)453.

1. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε πρῶτα τὶς ἔρευνες τοῦ Σ. Μάξιμου καὶ τὶς πρῶτες μεθοδικὲς προσεγγίσεις του σὲ θέματα οἰκονομικῆς ἱστορίας, ὅπως ὑλοποιήθηκαν σὲ ἀρκετὲς ἐργασίες του καὶ κυρίως στὸ ἔργο του : *Ἡ αὐγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ καπιταλισμοῦ*, α' ἔκδ. Ἀθήνα 1945, γ' ἔκδ. Ἀθ. 1973· καθὼς ἐπίσης καὶ τὶς παρακάτω σημαντικὲς μελέτες : Ν. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*, Παρίσι 1956.— Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο τῆς Πελοποννήσου στὸ 18ο αἰῶνα (1715 - 1792)*, Ἀθήνα 1972.

Με βάση λοιπόν τὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας ὁ εὐρύτερος χώρος τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας καὶ κατὰ συνέπεια καὶ ὁ ἐλλαδικὸς χώρος κυριαρχεῖται ἀπὸ ἐποχικὲς καλλιέργειες καὶ παρουσιάζει ἀνεπαρκῆ μεταποιητικὴ ὑποδομὴ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο : ἡ ἐνσωμάτωσή του στὴν περιφέρεια τῆς ὅλης εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς συντελεῖ ὥστε νὰ ἀποτελέσει χῶρο διεκδικούμενο ἀπὸ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, πού ἔχουν στὰ χέρια τους τὸ ἐμπόριο καὶ τὶς μεταφορὲς, κυρίως ὅμως κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ 18ου αἱ. προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ γαλλικοῦ² οἰκονομικοῦ παράγοντα.

Μέσα στὴ δυναμικὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς, ὁ γηγενὴς παράγοντας ὡς ἄμεσος καλλιεργητὴς δὲν ἔρχεται σὲ ἀπευθείας ἐπαφὴ μὲ αὐτὴν καὶ ἄρα δὲν συμμετέχει στὴν διαμόρφωσή της, ἀλλὰ στὸ πολὺ στενὸ πλαίσιο τῆς τοπικῆς ἀγορᾶς ἐκχρηματίζει γιὰ τὶς φορολογικὲς του ἀνάγκες μέρος

Τοῦ ἴδιου, *Συγκυρία καὶ ἐμπόριο στὴν προεπαναστατικὴ Πελοπόννησο*, Ἀθήνα 1980. Σπ. Ἀσδραχάς, «Οἰκονομία», ἄρθρο στὸν ΙΑ' τόμο τῆς *Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἀθήνα 1975, σ. 159 - 188. Ἀκόμα πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἡ συμβολὴ τοῦ τόμου: *Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν (15ος - 19ος αἰώνας)*, Ἀθήνα 1979 (ἐπιμέλεια Σπ. Ἀσδραχάς), στὴν ὥθηση γιὰ τὴν διεύρυνση τῆς προβληματικῆς μας κατὰ τὶς ἐρευνητικὲς ζητήσεις μας. Βλ. ἐπίσης τὴν περιεκτικὴ σύνοψη δύο εἰσηγήσεων τοῦ Σπ. Ἀσδραχά, στὸ *Δελτίο τῆς Ἑταιρείας σπουδῶν νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ γενικῆς παιδείας*, 2(1978) 43-48 μὲ τὸν τίτλο: «Οἰκονομικὲς ἀνταλλαγὲς ἀνάμεσα στὴν Εὐρώπη καὶ στὶς ἑλληνικὲς περιοχὲς στὸ 18ο αἰώνα».

2. Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, καὶ ὁρισμένους ἀπὸ τὶς ἐργασίες πού ἀναφέρονται στὴν προηγούμενη σημείωση ἔχουν τεκμηριώσει μὲ τὶς ποσοτικὲς προσεγγίσεις τους, ὅτι τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο κυριαρχεῖ στὴ Μεσόγειο κατὰ τὸν 18ο αἱ. Ὡστόσο καὶ ἀπὸ αὐτὲς ἀκόμα τὶς γαλλικὲς πηγὲς μαρτυροῦνται οἱ δραστηριότητες καὶ τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων ἀνταγωνιστῶν. Ἀποτελεῖ αἶτημα τῆς ἔρευνας νὰ μελετηθοῦν αὐτὲς οἱ δραστηριότητες ὥστε οἱ προσεγγίσεις μας νὰ ὁλοκληρωθοῦν καὶ οἱ ἀναφορὲς μας σὲ μετρήσεις καὶ ἀριθμοὺς νὰ ἀποκτήσουν μεγαλύτερη πιστότητα. Τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας, ἀναφέρομαι πάντα στὸν 18ο αἱ., εἶναι χαρακτηριστικὸ: ἀποτελεῖ κοινὸν τόπο ὅτι τὸν αἰῶνα αὐτὸ ὁλοκληρώνεται ἡ ὑποβάθμιση τῆς Γαληνοτάτης ὡς σημαντικοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ παράγοντα στὴν εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία τὸ δύσκαμπτο διοικητικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημά της, μὲ τὸν ἔντονο κρατικὸ παρεμβατισμὸ σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς πολιτικο-οἰκονομικῆς ζωῆς δὲν προσαρμόζεται στὶς ἀπαιτήσεις τῶν νέων καιρῶν. Ὡστόσο, εἶναι ἐξίσου βέβαιο ὅτι τὸ βενετικὸ ἐμπόριο ἔχει ἐνεργητικὴ παρουσία στὶς πιάτσες τῆς Ἀνατολῆς καὶ διαδραματίζει ἄρκετὰ σημαντικὸ ρόλο στὸ ὅλο πλαίσιο τῶν ἀνταλλαγῶν. Πολλὰ δημοσιευμένα στοιχεῖα σὲ διάφορες μελέτες ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ μας ἐπαφὴ μὲ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἐνισχύουν κατ' ἀρχὴν τὴν θέση αὐτή, ἐνῶ συστηματικὲς συλλογικὲς ἔρευνες στὰ παραπάνω ἀρχεῖα καὶ ἡ μελέτη τοῦ δημοσιευμένου ὕλικου μὲ τὴν παράλληλη διαφορετικὴ ἀνάγνωσή του, νομίζω ὅτι μποροῦν νὰ μεταβάλουν ἄρκετὰ τὴν παγιωμένη εἰκόνα καὶ πάντως νὰ ἀποτιμήσουν μὲ ἀσφαλέστερα κριτήρια τὴ συμμετοχὴ καὶ σημασία τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου στὸ ὅλο κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς, διαφωτίζοντας παράλληλα καὶ τοὺς μηχανισμοὺς ἐμπλοκῆς τοῦ ντόπιου καὶ παροικιακοῦ στοιχείου σ' αὐτὲς τὶς διεργασίες.

τοῦ παραγομένου προϊόντος³ παράλληλα ἐμφανίζεται ὁ ἐμπορικὸς πρᾶκτορας, ὁ ἀπαραίτητος γιὰ τὴν προώθηση τῶν προϊόντων, ποὺ φροντίδα ἔχει νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ζητήσεις τοῦ οἰκονομικοῦ κέντρου, ὅπου καὶ ἂν βρίσκεται αὐτό.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ «ταπεινοῦ» πρᾶκτορα στὴν ἐμπορικὴ πράξη, ὅταν ἀποτυπώνεται στὸ χαρτί, ἢ ἀναφορά του στὸν προϊστάμενο καὶ ἀντίστροφα, ἀποτελεῖ πηγὴ πρῶτης τάξεως, μαρτυρία ἀπὸ πρῶτο χέρι ποὺ συμπληρώνει τὰ γενικὰ καὶ ἐπεξεργασμένα στοιχεῖα, ποὺ μᾶς παρέχουν οἱ ἐπίσημες ἀρχές (προξενεῖα - τελωνεῖα - ἐπιμελητήρια κτλ.), καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐξέταση παρέχει μιὰ ἄλλη προοπτικὴ στὸ οἰκονομικὸ φαινόμενο ἢ λειτουργεῖ συμπληρωματικὰ καὶ ἐνδεχομένως περισσότερο διαφωτιστικὰ στὶς λεπτομέρειες, ἀπὸ τὶς ἐπίσημες πηγές.

Εἶναι ἡ περίπτωσή μας : πρόκειται γιὰ τρία ἔντυπα μιᾶς εἰδικῆς κατηγορίας μὲ τὴν ὀνομασίαν *stampe* (στάμπες),⁴ τὰ ὁποῖα περιέχουν τὸν

3. Βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶ, «*Οἰκονομία*» ὁ.π., σ. 159.

4. Τὰ ἔντυπα αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα ἔχει ἀσχοληθεῖ ἡ ἔρευνα ἀφθονοῦν στὶς ἰταλικές βιβλιοθήκες· μέγας ἀριθμὸς ὑπάρχει καὶ στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτας Βενετίας· ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἀποτελέσει τὸ θέμα μελέτης τοῦ Α. Δ. Μαγκλάρα, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν Stampe. Stampe τῆς ἐκ Κεφαλληνίας οἰκογενείας Carhuri*, Πάτρα 1977 (δφσζτ). Στὴν μελέτη αὐτὴ ἐξετάζεται καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἐντύπων αὐτῶν στὰ δικαστήρια τῆς Βενετίας. Γιὰ νὰ διευκολύνω τὸν ἀναγνώστη, ἀναφέρω στὴν ἐπόμενη παράγραφο ὁρισμένα στοιχεῖα ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ γιὰ τὶς «ἐντυπες δικογραφίες», ποὺ ἡ προσαγωγή τους στὸ δικαστήριο εἶναι ἐπιβεβλημένη κατὰ τὸν 18ο αἰ. (ἀπόφασις Μ. Συμβουλίου τῆς 27.3.1718).

Οἱ στάμπες εἶναι δύο κατηγοριῶν : α) *al taglio*· προσάγεται ἀπὸ τὸν κατήγορο ποὺ ζητεῖ βάσει στοιχείων τὴν καταδίκη τοῦ ἀντιπάλου β) *al laudo*· μὲ τὴν ὁποία ὁ κατηγορούμενος προσάγει μὲ τὴ σειρά του τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποδεικνύουν ὡς ἀβάσιμες τὶς ἐναντίον του κατηγορίες.

Οἱ στάμπες ποὺ χρησιμοποιοῦνται ὡς πηγές στὴν παρούσα μελέτη εἶναι : 1) «*Stampa Fratelli Giorgivali di Atene C[ontro] Li Signori Taroniti e Theotochi. Al Laudo*», σελ. 1 - 116 (στὸ ἐξῆς Στάμπα *Al Laudo*). 2) «*Stampa Fratelli Giorgivali di Atene C[ontro] Li Signori Taroniti, e Theotochi. Al Laudo*», σελ. 1 - 88 (στὸ ἐξῆς Στάμπα 6, ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση ποὺ παίρνει στὸ ἀρχεῖο ἀπὸ μεταγενέστερο χέρι). 3) «*Stampa Camodraca*», σελ. 1 - 144 (στὸ ἐξῆς Στάμπα 30, γιὰ τὸν ἴδιο μὲ τὴν προηγούμενη Στάμπα λόγο). Τὰ παραπάνω ἔντυπα, μὲ ἄλλα πολλὰ παρόμοια, ἀπόκεινται στὸ ἰδιωτικὸ ἀρχεῖο τῆς οἰκογενείας Περούλη, ποὺ τώρα βρίσκεται στὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας : ὁ λόγος εἶναι ὅτι σὲ κάποια φασὴ τῆς ἀντιδικίας μεταξὺ τῶν Βενετῶν ἐμπόρων Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ τῶν Ἀθηναίων Γεωργίβαλων, οἱ διάδικοι δέχθηκαν ὡς μεσολαβητὴ τὸν Δημ. Περούλη, καὶ κατὰ συνέπεια ὁ τελευταῖος ἔπρεπε νὰ ἔχει στὰ χέρια του ἀντίτυπα τῆς ὑπόθεσης. Ὡς σημειωθεῖ ὅτι ἀρκετὰ ἔγγραφα εἶναι κοινὰ στὶς δύο ἢ καὶ στὶς τρεῖς ἀκόμα στάμπες.

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα ἂν τὰ ἔντυπα αὐτά, ὅταν ἔχουν σχέση μὲ ὑποθέσεις Ἑλλήνων τῆς Διασποράς, πρέπει νὰ περιληφθοῦν στὴν ἐλληνικὴ βιβλιογραφία· στὴ συνειδήσει μου ὁ μηχανισμὸς ποὺ προκαλεῖ τὸ τύπωμά τους, οἱ ἀνάγκες ποὺ ἐξυπηρετοῦν καὶ ἡ χρῆσις τους εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ἐνὸς βιβλίου.

τρόπο σύναψης καὶ λειτουργίας καὶ γενικὰ τὶς δραστηριότητες μιᾶς διμεροῦς ἐμπορικῆς ἐταιρείας (κομπανίας). Τὰ ἔντυπα αὐτὰ (ἀλληλογραφία - ἐμπορικοὶ λογαριασμοὶ - δικαστικὸς ἀγώνας) ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἔγγραφα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰταλικὲς μεταφράσεις ἀπὸ ἑλληνικὰ πρωτότυπα, ὅπως δηλώνει καὶ ἡ ἔνδειξη *ex greco*: τυπώθηκαν, καὶ μᾶς σώζονται στὴ μορφή αὐτὴ, γιατί κατὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν προκλήθηκε ἀντιδικία ἀνάμεσα στοὺς πρώην συντρόφους, ἀντιδικία ὁξύτατη ποὺ κατέληξε σὲ μακροχρόνιο δικαστικὸ ἀγώνα.

Ἡ παρακολούθηση τῆς δικαστικῆς περιπέτειας, καθὼς ἡ ὑπόθεση περιπλέκεται στὰ γρανάζια τῆς πολυσύνθετης βενετσιάνικης δικαιοσύνης, μὲ τὶς συνεχεῖς ἐπιδόσεις κλήσεων, συνυποσχετικὲς μαρτυρίες, ἀποφάσεις δικαστηρίων πρώτου βαθμοῦ, ἐνστάσεις, προσφυγὲς στὴ δευτεροβάθμια δικαιοσύνη, διαιτησίες δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὴ μελέτῃ αὐτῇ. Τὸ ἀντικείμενό μας ἔχει σχέση μὲ τὴν παράθεση τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων καὶ τὶς προτάσεις ἐρμηνείας ὀρισμένων ἐμπορικῶν ἐπιλογῶν, καθὼς ἡ ὅλη δυναμικὴ τους ἐντάσσεται στὸ γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς, ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ εἰδικότερα τὴ Ν. Πελοπόννησο, μὲ ὅλες τὶς πιθανὲς ἰδιαιτερότητες ἂν πράγματι ἐξακριβωθοῦν τέτοιες.

Ἄς παρακολουθήσουμε λοιπὸν τὴν λειτουργία καὶ τὶς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας: στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ δύο διαδοχικὲς ἐταιρεῖες ἀνάμεσα στοὺς ἴδιους ἐμπόρους:

Α' *Ἐταιρεία*: στίς 7 Δεκεμβρίου 1732 ὑπογράφεται στὴν Ἀθήνα συμφωνία⁵ ἀνάμεσα στὸν βενετσιάνικο οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη, ποὺ

5. Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ ὑπογράφουν τὸ συμφωνητικὸ τῆς πρώτης ἐταιρείας οἱ Γ. Γεωργίβαλος καὶ Δ. Χαμόδρακας δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ συνεργάζονται: στὴν Στάμπα 6, προτάσσεται τὸ κείμενο ἐμπορικῆς συμφωνίας, ποὺ συνομολογήθηκε στίς 13.9.1728 στὸ Μυστρά: τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρχὴ καταστίχου καὶ πιθανῶς προτάσσεται στὴ στάμπα αὐτὴ γιὰ νὰ δηλώσει τὶς προγενέστερες ἐμπορικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς Γεωργίβαλους καὶ τὸν Χαμόδρακα. Ἄς κρατήσουμε ἀπὸ τὸ συμφωνητικὸ αὐτὸ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἐμπόρους, συμμετέχουν καὶ ὁ Ἀσημάκης Μπαϊρόπουλος καθὼς καὶ ὁ Τοῦρκος Χατζὴ Καντήραγας.

COMPAGNIA IN MOREA TRA CAMODRACA, NOI, &c.

1728. Adi 13 Settembre. Mistrà

Cattastico, sive Libro della nostra compagnia della bottega, perche habbiamo à scrivere tutto quello, che noi diamo, e riceviamo da chi si sia.

La sudetta compagnia s'intende.

Cazzi Cadiragà.

Giorgio Giorgivalo.

Simaicchi Bairopulo.

Io Demetrio Camodraca.

ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸν ἐμπορικὸ πρᾶκτορα τοῦ οἴκου⁶ αὐτοῦ Νικολὸ Στράτη,⁷ καὶ στὸν Ἀθηναῖο ἔμπορο Γεώργιο Γεωργίβαλο⁸: ἡ συμφωνία αὐτὴ προβλέπει ὅτι ὁ Γεωργίβαλος θὰ φροντίσει ὥστε νὰ ἀποσταλοῦν

Et abbiamo accordato, che facendo poi conto, tutto quell' utile, che manderà il Signor' Iddio, s'abbi à fare in 4, porzioni, per ricevere una porzione il sudetto Agà :
Un' altra al Sig. Giorgio Giorgivalo.

E le due porzioni dividerle io con Assimachi nella forma, che si accorderemo noi due, e che abbiamo à divider giusta la carta di confesso, che habbiamo fatta.

6. Γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη δὲν ἔχω πληροφορίες ἀπὸ ἄλλες πηγές. Τὰ πρόσωπα πού διευθύνουν τὸν οἶκο αὐτό, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς στάμπες, εἶναι ὁ Ἀδριανὸς ἢ Ἀνδρέας Θεοτόκης καὶ ὁ Νικολὸς Ταρωνίτης. Γιὰ τὸν πρῶτο δὲν ἔχουμε ἄλλες παράλληλες πληροφορίες· ὁ ἴδιος ἀναφέρει σὲ ἐγγραφοῦ του, πού προσκομίζει στὴ βενετσιάνικη δικαιοσύνη, ὅτι ἐγκαταστάθηκε στὴ Βενετία, στὸ σπίτι τοῦ Ταρωνίτη, πρὶν ἀπὸ 20 χρόνια (Στάμπα Al Laudo, σ. 109, ἐγγραφο τῆς 23 'Ιουλ. 1740)· πιθανῶς ἔχει σχέση μὲ τὴν κερκυραϊκὴ οἰκογένεια Θεοτόκη, τῆς ὁποίας καὶ ἄλλο μέλος ὁ Κωνσταντῆς Θεοτόκης τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀσκεῖ τὸ ἐμπόριο, βλ. Ε. Λιάτα, «Εἰδήσεις γιὰ τὴν κίνηση τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου στὶς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα», 'Ο 'Εραμιστής 14 (1975), 12, σμμ. 36.

Ὁ Νικολὸς Ταρωνίτης πρέπει νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν Ἀθηναῖο ἔμπορο στὴ Βενετία Νικ. Ταρωνίτη τοῦ Λεονάρδου, τοῦ ὁποίου ἔχουμε δημοσιευμένη τὴν διαθήκη: Κ. Δ. Μέρτζιος, «Νικόλαος Ταρωνίτης τοῦ Λεονάρδου». Τὰ Ἀθηναϊκά 17 (1960) 1 - 16. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας μὲ ἔτος πρώτης ἐγγραφῆς τὸ 1703 καὶ ἔκτοτε πληρῶνει τὶς συνδρομὲς του τακτικὰ ὡς τὸ 1747 (βλ. βιβλίο εἰσφορῶν τῆς Ἑλλην. Κοιν. Βενετίας, Reg. 225, σ. 176). Πεθαίνει τὸ 1748 σὲ ἡλικία 80 ἐτῶν. Στὴν ἴδια διαθήκη ἀνάμεσα σ' ἐκείνους πού τοῦ χρωστᾶνε λεφτὰ καταγράφονται καὶ ὁ Ἀνδρέας Θεοτόκης καθὼς καὶ ὁ Δημ. Παλαιολόγος, πού θὰ συναντήσουμε πιὸ κάτω. Ἀπὸ τὸ ἴδιο κείμενο ἔχουμε τὴν πληροφορία ὅτι ἦταν συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας μὲ τὸν Θεόφιλο Γεωργίβαλο, τὸν ὁποῖο ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Ταρωνίτη, Φλωροῦ, παντρεύτηκε στὴν Ἀθήνα. Ἡ ταύτιση πού προτείνω ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὅταν ἀργότερα (1740), γίνεται ἀπογραφή τῆς περιουσίας τοῦ Νικολοῦ Ταρωνίτη στὴ Βενετία, ἀνάμεσα στοὺς ὀφειλῆτες περνᾷ καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀδελφῶν Γεωργίβαλων, χωρὶς νὰ ἀναγράφεται καὶ τὸ ἀντίστοιχο ποσόν, γιατί ἡ ὑπόθεση, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, φθάνει σὲ κάποιο τέλος μόλις τὸ 1743. (Βλ. τὴ σχετικὴ στάμπα Ταρωνίτη, πού ὑπάρχει στὸ ἀρχεῖο Περούλη, ἐνῶ ἄλλο ἀντίτυπο ἀπόκειται καὶ στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας).

Στὴν ἀνακοίνωση, πού προσγράφεται ἀπὸ τὸν Δ. Βαγιακάκο στὸν Κ. Δ. Μέρτζιο, τὴν ὁποία μνημονεύω στὴν ἀρχικὴ σημείωση τῆς ἐργασίας αὐτῆς, ἀναφέρεται ὡς συνεταῖρος τοῦ Α. Θεοτόκη ὁ Διονύσιος Ταρωνίτης, ἀνεψιὸς τοῦ Νικολάου. Ἄν δὲν ἔχει κάνει λάθος ὁ Μέρτζιος, τὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι θεῖος καὶ ἀνεψιὸς στὶς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις συνεργάζονταν ἅμεσα, δηλαδὴ διαχειρίζονταν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐταιρεία, στὴν ὁποία τὸν πρῶτο λόγο εἶχε πάντα ὁ Νικολὸς Ταρωνίτης. Πάντως ὁ Νικ. Ταρωνίτης πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του περνᾷ τὶς ἀρμοδιότητες καὶ τὰ κεφάλαιά του στὸν ἀνεψιό του καὶ γι' αὐτὸ τὸν λόγο ξεσπᾷ δικαστικὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, πού διεκδικοῦν μερίδιό. Ἔτσι δὲν θὰ ἦταν περιεργό ἂν σὲ κάποια φάση τῆς δικαστικῆς διένεξης ἐμφανιζόταν καὶ ὁ Διονύσιος Ταρωνίτης ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ θεῖου τοῦ Νικολάου.

7. Ὁ Νικολὸς Στράτης πού ἐμφανίζεται ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ οἴκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη πιθανῶς νὰ ἀνήκει στὴν ὁμώνυμη οἰκογένεια Ἡπειρωτῶν ἐμπόρων ἀπὸ τὴν

στή Βενετία 2000 βαρέλες⁹ λάδι καὶ 400 miara¹⁰ βελανίδι· γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν προϊόντων αὐτῶν τὸ κάθε μέρος ὑποχρεώνεται νὰ καταβάλλει τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ ποσὸ ποὺ θὰ ἀπαιτηθεῖ. Τὸ συμφωνητικὸ ἀκόμα προβλέπει τὴν ἀποστολὴ δύο πλοίων γιὰ τὴν παραλαβὴ τοῦ ἐμπορεύματος, τὴν προμήθεια 2% ὑπὲρ τοῦ οἴκου τῆς Βενετίας καὶ τὴν διανομὴ τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημιᾶς ἰσόποσα στὰ δύο μέρη (βλ. Παράρτ., ἔγγρ. Α').

Μολονότι στὸ κείμενο τῆς συμφωνίας δὲν ἀναφέρεται πούθενά τὸ ὄνομα τοῦ Μανιάτη Δημ. Χαμόδρακα,¹¹ ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τῶν συντρόφων διαπιστώνεται ὅτι αὐτὸς ρυθμίζει κάθε ἐμπορικὴ δραστηριότητα τῶν Γεωργίβαλων στὸ Μοριά καὶ αὐτὸς χαράζει στὴν οὐσία τὴν πορεία τῆς ἐταιρείας· ἔτσι τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴ τῆς συμφωνίας ὁ Χαμόδρακας ὑπόσχεται ὅτι θὰ πουλήσει στοὺς Στράτη - Γεωργίβαλο

Παραμυθιά, γιὰ τοὺς ὁποίους μᾶς δίνει πληροφορίες ὁ Κ. Δ. Μέρτζιος, «Τὸ ἐν Βενετία Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον», *Ἡπειρωτικὰ Χρονικά* I' (1935) 14 - 18 καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τῆς ἐταιρείας φαίνεται ὅτι ὁ Στράτης ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρακτορέυση τῶν συμφερόντων τοῦ βενετσιάνικου οἴκου ἀσκεῖ καὶ μικροεμπόριο γιὰ λογαριασμό του, ἐπενδύοντας προφανῶς τὴν προμήθειά του. Λίγο μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τῆς α' κομπανίας προσβάλλεται ἀπὸ φθίσιν καὶ πεθαίνει στὸ Μυστρά στίς 11 Αὐγούστου 1733 (βλ. Στ. Αἰ Λαυδο, σ. 7, 12).

8. Ὁ Γεώργιος Γεωργίβαλος ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸν ἀδελφὸ του Θεόφιλο μὲ τὸν ὁποῖο διατηροῦν ἐμπορικὸ οἶκο μὲ ἔδρα τὴν Ἀθήνα ἐνῶ τὸ ὅλο πλαίσιο τῶν δραστηριοτήτων τους καλύπτει ἓνα εὐρύτατο γεωγραφικὸ χῶρο : Μοριά, Χίο, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ τὰ δύο ἀδελφία ὁ Γεώργιος φαίνεται ὅτι κινεῖται στὸν ἡπειρωτικὸ ἑλληνικὸ χῶρο γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν προιόντων, ἐνῶ ὁ Θεόφιλος βρίσκεται περισσότερο στὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, βλ. καὶ Β. Κρεμμυδά, «Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Βενετίας Σελέκη καὶ Σάρου», *Θησαυρίσματα* 12(1975) 180, 182, 183, 193. Οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν δύο ἀδελφῶν, μολονότι δὲν διαθέτουμε ἀρχεῖο τοῦ ἐμπορικοῦ τους οἴκου, ὥστε τὰ πορίσματά μας νὰ στηρίζονται σὲ ποσοτικὲς ἐκτιμήσεις, πρέπει νὰ ἐξελίχθηκαν κατὰ ἱκανοποιητικὸ ρυθμὸ, ἀφοῦ τὸ 1742 ὁ κύκλος τῶν ἐμπορικῶν ἐπενδύσεών τους ἔχει διευρυνθεῖ μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς προωθήσεως καπνῶν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης στὴ Βενετία, βλ. Κ. Δ. Μέρτζιος, «Ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία ἐκ Θεσσαλονίκης» (1742 - 1759), *Μακεδονικά* Ζ' (1966) 94 - 147.

9. Ἡ βαρέλα (barile) εἶναι μονάδα βάρους, ποὺ ἀντιστοιχεῖ σὲ 48 ὀκάδες (βλ. Στάμπα Αἰ Λαυδο, σ. 4 : δημοσιεύεται στὴ σημ. 12 αὐτῆς τῆς ἐργασίας).

10. Τὸ miaro (πληθ. miara) εἶναι βενετσιάνικη μονάδα βάρους μὲ τὴν ἀντιστοιχία : 1 miaro = 40 miri = 1000 λίμπρες grosse. Ἡ ἀντιστοιχία μὲ τὰ ὀθωμανικὰ σταθμὰ εἶναι : 1 miaro = 400 ὀκάδες (βλ. Στ. Αἰ Λαυδο, δ.π.).

11. Ὁ Μανιάτης ἐμπορὸς Δημ. Χαμόδρακας μᾶς γίνεται γνωστὸς κυρίως ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ἀλληλογραφίας τῆς ἐταιρείας, μολονότι ὅλα τὰ στοιχεῖα συγκλίνουν πρὸς τὴν ἄποψη ὅτι δὲν ἦταν ἄγνωστος στίς ἐμπορικὲς πιάτσες καὶ πρὶν τὴν ἀνάμειξή του στὰ πράγματα τῶν Γεωργίβαλων. Τὶς δραστηριότητές του θὰ ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουμε μέσα ἀπὸ τίς σελίδες αὐτῆς τῆς ἐργασίας καὶ νὰ διαπιστώσουμε τὴν ἐμπλοκὴ του στὰ ἐμπορικὰ πράγματα τῆς Μάνης σὲ σχέση μὲ τὰ κυκλώματα τῆς δυτικῆς ἀγορᾶς. Πάντως γιὰ τὴν προέλευσιν τοῦ ἐπωνύμου, βλ. Δ. Βαγιακάκου, «Βυζαντινὰ ὀνόματα ἐκ Μάνης», *Πελοποννησιακά* Γ' - Δ' (1958-1959), Ἀθ. 1960, σ. 217.

τὰ ἐμπορεύματα πού προβλέπει τὸ συμφωνητικὸ ὀρίζοντας ἀναλυτικὰ τὴν ὅλη ἀνταλλακτικὴ διαδικασία.¹²

Οἱ σύντροφοι τῆς Βενετίας ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ πρώτου φορτώματος ἀνταποκρίνονται στὶς ὑποχρεώσεις τους ἀποστέλλοντας ὡς πρώτη δόση 500 τσεκίνια, ἐνῶ παράλληλα φροντίζουν ὥστε νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ οἱ διάφορες ἀτομικὲς παραγγελίες τῶν ἀνταποκριτῶν τους στὴν Ἀθήνα καὶ στὸ Μοριά.¹³

Στὴ συνέχεια ἡ ἀλληλογραφία τῆς εταιρείας ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀποστολὴ πλοίων, πού εἶναι ὑποχρέωση τοῦ οἴκου τῆς Βενετίας, γιὰ τὴν προώθηση καὶ νέου ἐμπορεύματος, τὴν καθυστέρηση στὴν ἄφιξη τῶν πλοίων, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο παραπονοῦνται οἱ Γεωργίβαλος - Χαμόδρακας γιατί συνδυάζεται μὲ τὴν παράλληλη ὕψωση τῶν τιμῶν τοῦ λαδιοῦ στὴν τοπικὴ ἀγορά: «τὰ λάδια κοστίζουν τώρα τόσο στὸ Μοριά ὅσο καὶ ἐδῶ [Ἀθήνα] πάνω ἀπὸ 7 ρεάλια ἢ βαρέλα».¹⁴ Σημειώνεται ἐπίσης ἡ ἐμφάνιση κουρσάρων: «ἐπάρχουν κουρσάροι στὴ Μεθώνη καὶ ὡς τὴ Γλαρέντζα»,¹⁵ πράγμα πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα, πέρα ἀπὸ τὸν κίνδυνο ἀπώλειας τοῦ φορτίου, καὶ τὴν ὕψωση τῶν ἀσφαλιστρῶν: «ἐπειδὴ ἀκούγονται κουρσάροι, ἔδωσα ἔδωσα λίγο μεγαλύτερα ἀσφάλιστρα».¹⁶

Λεπτομερεῖς πληροφορίες γιὰ τὴ φόρτωση τῶν πλοίων δίνει σὲ ἐπιστολὴ πού ἀκολουθεῖ ὁ Χαμόδρακας —ὁ ὁποῖος ρυθμίζει κάθε ἐμπορικὴ

12. Στάμπα Al Laudo, σ. 4 :

A Gloria di Christo 1732. adi

10 Decembre Attene.

In forza della presente scrittura dichiaro, e confesso io sottoscritto Demetrio Camodraca abitante in Mistrà qualmente hò venduto al Signor Giorgio Giorgivalo, e Sign. Nicolò Strati, oglio giallo, e netto mercantile del territorio di Mistrà barille due mille numero 2000, in ragione di ocche 48. ogni barila, e di drammi 400 ogni occa, & in ragion di aslani sei ogni barila, e valonie miara 400 in ragion di ocche 400 il miaro, & il suo prezzo s'intenda in ragion d'aslani quattro, & aspri 30 il miaro, e che il pagamento di detta robba si debba fare in tanti cechini Venetiani in ragion di aspri 400 à bordo & c. il tutto franco à bordo.

13. Στάμπα Al Laudo, σ. 6, ἐπιστολὴ τῆς 9 Μαΐου 1733, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στοὺς Γ. Γεωργίβαλο καὶ Ν. Στράτη στὴ Μάνη καὶ τοὺς ἀναφέρουν ὅτι στέλνουν ἐπιπλέον διάφορα πράγματα γιὰ τὸν Γεωργίβαλο, ὅπως τοὺς εἶχε παραγγεῖλει μὲ δυὸ φατοῦρες καθὼς ἐπίσης καὶ «πράγμα» πού τοὺς εἶχε παραγγεῖλει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀξίας 117 δουκάτων.

14. Στάμπα Al Laudo, σ. 8, ἐπιστ. τῆς 22 Μαΐου 1733, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

15. Στάμπα Al Laudo, σ. 9, ἐπιστ. τῆς 7 Αὐγ. 1733, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὰ Τρίνησα τῆς Μάνης στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

16. Στάμπα Al Laudo, σ. 11, ἐπιστ. τῆς 12 Αὐγ. 1733, μὲ τὰ ἴδια ὅπως καὶ ἡ προηγούμενη στοιχεῖα.

δραστηριότητα τῆς ἐταιρείας— στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας καὶ συγχρόνως τοὺς παροτρύνει ὥστε νὰ δείξουν κάθε ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ πουληθεῖ τὸ ἐμπόρευμα στὴν καλύτερη δυνατὴ τιμὴ, παρατηρώντας συνάμα ὅτι ἂν τὸ ἴδιο ἐμπόρευμα πουλιόταν ἐπὶ τόπου στὸ Μοριά, θὰ ἄφηνε κέρδος 2000 ρεάλια.¹⁷ Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὑπενθυμίζει στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη τὸ ἀνταγωνιστικὸ πλαίσιο τῆς ἀγορᾶς καὶ τὴ ζήτηση τοῦ προϊόντος (λαδιοῦ) καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐνδιαφερομένους ἐννοώντας βέβαια τοὺς Γάλλους· βέβαια ἡ πληροφορία ποὺ περιέχεται στὴν ἴδια ἐπιστολή: «*αὐτὴ τῇ χρονίᾳ ἐξάλλον δὲν θὰ παραχθεῖ λάδι στὸ Μοριά οὔτε γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ τόπου*»¹⁸, ἐνισχύει τὴν ἄποψη τοῦ Χαμόδρακα γιὰ τὴν ἐμπορική ἀποδοτικότητα τοῦ προϊόντος, παράλληλα ὅμως ἔχουμε μίᾳ ἐκδήλωση τῆς νοοτροπίας ἐνὸς μικροεμπόρου, ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ —κινώντας κάθε ἀνταγωνιστικὴ διαδικασία— νὰ ἐπισύρει τὴν προσοχὴ γιὰ τὴν καλύτερη διάθεση τοῦ προϊόντος του.

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι παράλληλα μὲ τίς συγκεντρωτικὲς αὐτὲς συναλλαγὲς καὶ τίς ἀτομικὲς παραγγελίες τῶν πρακτόρων τῆς ἐταιρείας, τὸ ὅλο πλαίσιο χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὴν δραστηριότητα ἐνὸς ἄλλου ἀριθμοῦ μικροεμπόρων, ποὺ συναλλάσσονται μὲ τοὺς βενετσιάνικους οἴκους, παραγγέλλοντας διάφορα βιοτεχνικὰ εἶδη, τὰ ὁποῖα ξεπληρώνουν ἀποστέλλοντας προϊόντα ἀνάλογης ἀξίας: φυσικὰ ἡ τιμὴ τῆς φατούρας, ἐπειδὴ ἡ ἀξία τῆς προβλέπεται νὰ καταβληθεῖ ἔπειτα ἀπὸ ὀρισμένο χρόνο, εἶναι προσαυξημένη μὲ τὸ διάφορο (τόκο) τῆς ἀγορᾶς, ὅπως γνωρίζουμε καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐμπορικὲς πράξεις.¹⁹ Στὴν περίπτωσή μας φορτώνει μαζί μὲ τὰ λάδια τῆς ἐταιρείας καὶ ὁ Δημ. Παλαιολόγος 4 βαρέλες λάδι, οἱ ὁποῖες προστίθενται σὲ ἄλλες 4 ποὺ ἔχει στείλει μὲ ἄλλο πλοῖο, γιὰ νὰ ἐξοφλήσει φατούρα 1312 ρεαλιῶν.²⁰ Ἄλλοι μικροέμποροι παράλληλα, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐταιρεία, ὁ Δημ. Μαρατσᾶς καὶ ὁ Παναγιώτης Μπέρκος, ποὺ ἐνεργεῖ γιὰ λογαριασμό τοῦ Γεωργίου Συκᾶ,²¹ φορτώνουν στὸ ἴδιο πλοῖο ποσότητα μεταξιοῦ.²² Ἀς σημειωθεῖ ἐπιπλέον

17. Στὴν ἴδια (βλ. σημ. 14) ἐπιστολή, σ. 10.

18. Στὴν ἴδια ἐπιστ. σ. 10.

19. Ἔχω ὑπόψη μου ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Περούλη μιὰ μεγαλὴ σειρὰ «ὁμολογιῶν» τοῦ εἶδους αὐτοῦ: οἱ ἔμποροι τῆς Βενετίας ἀγοράζουν γιὰ λογαριασμό τοῦ Ἑλλήνα μικροεμπόρου διάφορα βιοτεχνικὰ προϊόντα καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρὰ του ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ τα ξεπληρώσει στέλλοντας προϊόντα ἀγροτικὰ ἀλλὰ πληρώνοντας ἐπιπλέον καὶ τὸ διάφορο ποὺ κυμαίνεται ἀπὸ 6-9%.

20. Στάμπα ΑΙ Laudo, ἐπιστ. τῆς 12 Αὐγ. 1733, ὁ.π., σ. 11.

21. Μᾶς εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές ὡς ἔμπορος στὴν Πελοπόννησο, βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, «Ὁ ἐμπορικὸς...» ὁ.π., σ. 183, 184.

22. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 11, ἐπιστ. τῆς 13 Αὐγ. 1733, γράφει ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

ὅτι οἱ παραπάνω ὀνομάζονται ρητὰ «mercanti» καὶ ἔτσι ἔχουμε τὴν δυνατότητα σὲ κάθε περίπτωση νὰ ὀρίζουμε τὴν ιδιότητα τοῦ ἐμπορευομένου, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν ἄμεσο παραγωγό.

Οἱ σύντροφοι τῆς Βενετίας ἀφοῦ προσπαθοῦν χωρὶς ἐπιτυχία νὰ προωθήσουν ὑφάσματα στὸ Μοριά ἐξακολουθοῦν τὶς ἀποστολὲς χρημάτων ὅπως διαπιστώνεται καὶ στὴν τελευταία ἄξια λόγου ἐπιστολῇ τῆς πρώτης ἐταιρείας : «*σᾶς ἀποστείλαμε . . . 1500 τζεκίνια καὶ φατοῦρες*».²³ Στὴν ἴδια ἐπιστολῇ σημειώνεται ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἢ ἀνάγκη τῆς ἀποστολῆς λαδιοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ζητοῦν νὰ μὴν ἀποσταλεῖ βελανίδι ἀλλὰ λάδι· σημειώνουν παράλληλα ὅτι ὅσο βελανίδι ἔχουν στὴν διάθεσή τους δὲν τὸ προωθοῦν στὴν ἀγορὰ γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει ζήτηση καὶ οἱ τιμὲς εἶναι πολὺ χαμηλές.²⁴

Μὲ τὴ συμπλήρωση τῶν ἀποστολῶν ἐμπορεύματος ἀπὸ τὸ Μοριά στὴ Βενετία ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν ἔδρα τῆς ἐταιρείας ὁ Δημ. Χαμόδρακας γιὰ νὰ ἐξετάσουν οἱ σύντροφοι τοὺς λογαριασμοὺς τους. Ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς ποὺ ἀκολουθοῦν γίνεται φανερὸ ὅτι ὁ Δημ. Χαμόδρακας, συμπεριφερόμενος σὰν νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἕνας ἀπὸ τοὺς συνεταίρους, σκέπτεται νὰ συνάψει νέα εὐρύτερη συμφωνία : τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ πρώτη αὐτῇ μορφῇ τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς Βενετίας ἄφησε κάποια οἰκονομικὰ ὀφέλη ἀλλὰ παράλληλα ὅτι ὁ Μανιάτης ἔμπορος διαβλέπει ὅτι στὸ μέλλον μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ἀκόμα μεγαλύτερα κέρδη ἀπὸ τὴ συνεργασία αὐτῇ. Ἔτσι ἐνῶ βρίσκεται ἀκόμη σὲ καραντίνα, παρακαλεῖ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη νὰ μεσιτεύσουν στὸν ἔμπορο Chiavistelli τῆς Φλωρεντίας γιὰ νὰ τοῦ προμηθεύσει «*διάφορες τσόχες*»,²⁵ ἀπὸ τὶς ἴδιες ποὺ ὁ Φλωρεντινὸς ἔμπορος στέλνει στὸν οἶκο Dandria καὶ Manesso στὴ Σμύρνη.

Πάντως εἶναι βέβαιο ὅτι τὰ ἀφεντικὰ τοῦ Χαμόδρακα, οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι Γεωργίβαλοι,²⁶ δὲν βλέπουν μὲ καλὸ μάτι τὴ σύναψη τῆς νέας ἐταιρείας· διατηροῦν ζωηρὲς ἐπιφυλάξεις κρίνοντας ὅτι ἡ ἐποχὴ δὲν εἶναι κατάλληλη γιὰ μεγάλα ἐμπορικὰ ἀνοίγματα, ἐνῶ φαίνονται ὅτι προσανατολίζονται στὴν περιορισμένης ποσότητας προϊόντος ἐμπορικὴ ἐταιρεία : συγκεκριμένα οἱ προτάσεις τους εἶναι γιὰ δυὸ φορτώματα λαδιοῦ καὶ βελανιδιοῦ ποὺ θὰ πραγματοποιηθοῦν ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Ἑλούς στὴν τιμὴ τῶν 7 ρεαλιῶν γιὰ τὴν κάθε βαρέλα λαδιοῦ καὶ 4 1/2 ρεαλιῶν γιὰ τὸ κάθε miaro βελανιδιοῦ.

23. Στάμπα Al Laudo, σ. 15, ἐπιστ. τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1733, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὴ Μάνη στὸ Δ. Χαμόδρακα.

24. Στάμπα Al Laudo, ὁ.π., σ. 15.

25. Στάμπα Al Laudo, σ. 21, ἐπιστ. τῆς 27 Φεβρουαρίου 1733/34, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Α. Chiavistelli στὴν Φλωρεντία.

26. Στάμπα Al Laudo, ἐπιστ. τοῦ 1734, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸν Δ. Χαμόδρακα στὴ Βενετία.

Ὅμως ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἐκμεταλλεύεται τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὴν βεβαιωμένη ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸ πρόσωπό του οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι, καὶ προχωρεῖ στὴ σύναψη νέας ἐταιρείας.

Β' Ἐταιρεία : Στις 8 Μαΐου 1734 ὑπογράφεται στὴ Βενετία ἡ β' ἐμπορικὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ τὸν Δημ. Χαμόδρακα, πρὸς ἐκπροσωπεῖ τοὺς ἀδελφοὺς Γεωργίβαλους (βλ. Παράρτ., ἔγγρ. Β'). Ἡ συμφωνία αὐτὴ, μολονότι δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς συνηθισμένης διμεροῦς ἐταιρείας δηλ. εἶναι ὀρισμένου χρόνου καὶ γιὰ ὀρισμένη ποσότητα ἐμπορεύματος, ὥστόσο μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθεῖ ὡς περισσότερο εὐέλικτη καὶ ὅτι προσβλέπει σὲ διεύρυνση τῶν δραστηριοτήτων τῆς : τοῦτο γιὰτὶ προβλέπει ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπέκταση τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο· ἄλλωστε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐνεργοποίησής τῆς θὰ διαπιστωθεῖ ὅτι ἡ εὐελιξία τῆς ἔχει σχέση μετὰ τὴ συγκυρία καὶ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, πρὸς διαμορφώνεται κάθε φορὰ μετὰ τὴν ἐπέμβαση διαφόρων παραγόντων, ἀφοῦ θὰ ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ δραστηριότητες πρὸς οὐτε κἀν ὀρίζονται στὸ ἀρχικὸ κείμενο ἢ μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι εἶναι ἀποτελέσματα κάποιας προφορικῆς συμφωνίας.

Τὰ κύρια ἄρθρα τῆς συμφωνίας, ἡ διάρκεια τῆς ὁποίας προβλέπεται νὰ εἶναι γιὰ δύομιση χρόνια, Αὐγустος 1734 — Φεβρουάριο 1736/7, εἶναι :

1. Τὸ ἐταιρικὸ κεφάλαιο ὀρίζεται σὲ 6000 τσεκίνια (3000 τὸ κάθε μέρος).
2. Τὸ παραπάνω κεφάλαιο μπορεῖ ὁ Χαμόδρακας νὰ τὸ διαθέσει γιὰ τὴν ἀγορὰ λαδιοῦ καὶ βελανιδιοῦ στὴν ἀγορὰ τοῦ Μοριά καὶ τῆς Ἀθῆνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων· μπορεῖ παράλληλα νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἐμπορικὰς ἐπενδύσεις καὶ σὲ ἄλλα μέρη, στὴ Χίο ἢ τὴν Μπαρμπάρια ἢ καὶ ἄλλου πρὸς ὄφελος τῆς ἐταιρείας.
3. Ὑποχρεώνεται ὁ Χαμόδρακας νὰ στέλνει στὴ Βενετία λάδια καλῆς ποιότητος, καθαρὰ χωρὶς μούργα· τὸ ἴδιο καὶ τὸ βελανίδι πρέπει νὰ εἶναι καλὸ καὶ καθαρὸ.
4. Ἀπαγορεύεται στὸ Χαμόδρακα νὰ ἀσκεῖ ἄλλο ἐμπόριο, ἔστω καὶ μικρὸ, ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐταιρείας· ἀκόμα ὑποχρεώνεται στὰ δύομιση χρόνια πρὸς τὴν Βενετία νὰ στείλει 12000 βαρέλες λάδι καὶ 2.400.000 λίμπρες βελανίδι καὶ κάθε φορὰ νὰ στέλνει στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας καὶ τοὺς ἀντίστοιχους λογαριασμοὺς.
5. Ὁ Χαμόδρακας πρέπει ἐγκαιρὰ νὰ καπαρῶναι τὸ λάδι καὶ τὸ βελανίδι καὶ μόλις τὰ ἐτοιμάζει νὰ εἰδοποιεῖ στὴ Βενετία τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη γιὰ νὰ στέλνουν αὐτοὶ τὰ πλοῖα πρὸς τὴν φορτώσουν τὸ ἐμπόρευμα.
6. Ἡ ἐταιρεία δὲν θὰ ὑπόκειται σὲ ἄλλα ἔξοδα ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸς αἰταιοῦνται γιὰ τὰ ἐμπορεύματα.
7. Ὅσο ἐμπόρευμα θὰ στέλνει ὁ οἶκος Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἀπὸ τὴ Βενετία στὸ Χαμόδρακα θὰ εἶναι γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας, ἀλλὰ ὁ οἶκος θὰ ἔχει ἐπιπλέον καὶ τὴν καθιερωμένη προμήθεια· τὸ ἴδιο θὰ ἰσχύσει καὶ γιὰ τὰ ὑφάσματα τῆς Φλωρεντίας, πρὸς τὴν ὁποία θὰ πάρεται μαζί του ὁ Χαμόδρακας ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὴ Βενετία· γιὰ τὰ μεταξωτὰ πρὸς

θα στέλνονται στη Χίο, Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη οι Ταρωνίτης - Θεοτόκης δὲν θα παίρνουν προμήθεια.

8. Ὁ βενετσιάνικος οἶκος ὑποχρεώνεται νὰ καταβάλει ἀμέσως στὸν Χαμόδρακα 1000 τσεκίγια, ἐνῶ τὰ ἄλλα 2000 θὰ ἀποσταλοῦν στὴν Φλωρεντία, κατὰ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χαμόδρακα.

9. Γιὰ κάθε ἀποστολὴ ἐμπορεύματος ὑποχρεώνονται οἱ σύντροφοι νὰ κάνουν τὴν ἀντίστοιχη ἀσφάλισή του.

10. Ὅσα κέρδη ἤθελε στείλει ὁ Θεός, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἐξόδα, τὰ ἀσφάλιστρα καθὼς καὶ τὰ 40 τσεκίγια τὸ χρόνο, ποὺ εἶναι τὸ ποσὸν ποὺ θὰ παίρνει ὁ Χαμόδρακας γιὰ τὰ ἐξόδα του, τὸν ὑπηρέτη του καὶ τὸ ἄλλο, θὰ μοιραστοῦν σὲ 2 ἴσα μερίδια.

11. Ἄν ἀνανεωθεῖ ἡ ἀπόφαση τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάθε ἐμπόρευμα ποὺ θὰ ἔρχεται ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Τουρκίας μὲ 3/4 βελανίδι δὲν θὰ πληρώνει δασμὸ εἰσαγωγῆς (dacio), τότε ἡ συμφωνία θὰ ἰσχύσει, διαφορετικὰ καὶ μάλιστα γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ λαδιοῦ, θὰ εἶναι ἄκυρη· στὴν τελευταία περίπτωση ὁ Χαμόδρακας τὰ 3000 τσεκίγια τοῦ οἴκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη ὑποχρεώνεται νὰ τὰ ἐπενδύσει σὲ ἀντίστοιχη ποσότητα καθαροῦ μεταξιοῦ μαζί μὲ τὸ κέρδος, ποὺ θὰ ἔδιναν τὰ ὑφάσματα τῆς Φλωρεντίας.

Στις 10 Ἰουνίου 1734 στὸ ἀρχικὸ κείμενο τῆς συμφωνίας γίνεται ἡ παρακάτω προσθήκη : μολονότι ἡ Γερουσία μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς 29 Μαΐου διέταξε νὰ πληρώνουν δασμὸ εἰσαγωγῆς καὶ τὰ λάδια, τὰ δύο μέρη μένουν σύμφωνα νὰ ἰσχύσει ἡ συμφωνία.

Ἡ ἐταιρεία ἐνεργοποιεῖται σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ συμφωνητικοῦ καὶ οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης δίνουν ἐντολὴ στὸν συνεργάτη τους στὸ Λιβόρνο, Ν. Φραγγελά,²⁷ νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἀποστολὴ ὑφασμάτων στὴ Σμύρνη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη : εἶναι τὰ ὑφάσματα τὰ ὁποῖα ἔχουν κιόλας παραγγελθεῖ στὸν Ἀνδρέα Chiavistelli τῆς Φλωρεντίας.

Ὡστόσο, παρὰ τὴν μονόπλευρη αὐτὴ ἐνεργοποίηση καὶ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Δημ. Χαμόδρακα οἱ Γεωργίβαλοι ἀπὸ τὴ μεριά τους διατηροῦν ἀκόμη ζωηρὲς ἐπιφυλάξεις, τὶς ὁποῖες ἀνακοινώνουν μὲ γράμμα τους στὸν Χαμόδρακα, στὸ ὁποῖο ἀναφέρουν καὶ τὴν αἰτία τῶν ἐπιφυλάξεών τους : *«γνωρίζετε ὅτι στὸ Μυστρά ὑπάρχει ἀναταραχὴ καὶ γίνονται πολλές φασαρίες στὸ Μοριά καὶ μεγαλύτερες στὸ Μυστρά»*.²⁸ Πάντως ἡ μετὰ λίγα χρόνια ἀνάμειξη τῶν Γεωργίβαλων σὲ ἄλλες ἐμπορομεσιτικὲς δραστηριότητες, πολὺ πιὸ προσοδοφόρες, ἴσως νὰ εἶναι ὁ πραγματικὸς λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀντιδροῦν στὴ πρώτη αὐτὴ φάση τῆς ἐταιρείας. Ὅμως λίγο ἀργότερα, ἀφοῦ θὰ ἔχει προηγηθεῖ ἐπιστολὴ τῶν συντρόφων τῆς Βενετίας, στὴν ὁποία ἐπισημαίνεται ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμιὰ ἀντίρρηση στὸ

27. Στάμπα Al Laudo, σ. 27 - 28, ἐπιστ. τῆς 12 Ἰουνίου 1734, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸ Ν. Φραγγελά, στὸ Λιβόρνο.

28. Στάμπα Al Laudo, σ. 28 - 29, ἐπιστ. τῆς 20 Ἰουνίου 1734, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

νά διαλυθεῖ ἡ ἐταιρεία,²⁹ οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι ὑπαναχωροῦν φροντίζοντας νά ἀποδώσουν τὴν συναίνεσή τους στὸ ὅτι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἐπικαλεσθεῖ γιὰ τὴν ματαίωση τῆς συμφωνίας τους δὲν ὑπάρχουν πιά : «*ἔγιναν ὁρισμένους ταραχὰς στὸ Μοριά καὶ στὴ Μάνη . . . ὅμως τὰ πράγματα ὡς τώρα δὲν ἐπιδεινώθηκαν ἀντίθετα σιγὰ - σιγὰ καταπέφτουν καὶ μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἡσυχάσουν*».³⁰ Σ' αὐτὰ βέβαια ὅλα ἔρχονται νά προσθέσουν μὲ τὴν καθαρὰ ἐμπορική τους νοοτροπία, τὴν ἀναμφισβήτητη ἐντιμότητα ποὺ ἔχουν δεῖξει σ' ὅλες τὶς προηγούμενες συναλλαγές τους.

Ἐνῶ συνεχίζονται ὅλες αὐτές οἱ ἀμφιταλαντεύσεις, ἡ ἐταιρεία ὅπως ἔχουμε ἤδη ἐπισημάνει, ἔχει ἀρχίσει νά λειτουργεῖ : ἔχει προηγηθεῖ ἡ παραγγελία στὴ Φλωρεντία, ἔχει εἰδοποιηθεῖ ὁ Φραγγελὰς στὸ Λιβόρνο νά φροντίσει γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν ὑφασμάτων στὴ Σμύρνη. Ἡ τρίτη ἐνέργεια πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση γίνεται τώρα ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη, μὲ ὑπόδειξη τοῦ Χαμόδρακα, ποὺ φροντίζουν ὥστε νά εἰδοποιηθεῖ ὁ Σταμάτης Πατεράκης³¹ στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νά ἀναλάβει τὴν διάθεση τῶν ὑφασμάτων στὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης.

Ὁ Σταμάτης Πατεράκης, πράγματι, ἀναλαμβάνει τὴν διάθεση τῶν ὑφασμάτων γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐνημερώνοντας τοὺς κυρίους του γιὰ τὴν κατάσταση τῶν ἀνταλλαγῶν, τὴ μορφή τοῦ ἐμπορίου στὸ ἐπίπεδο τῶν ὑφασμάτων, τὶς ἰσοτιμίες νομισμάτων. Σχετικὴ πρὸς αὐτὰ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ³² τοῦ τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1734 στὴν ὁποία ἐπισημαίνει τὴν διαφορὰ στὴν τιμὴ ἀνάμεσα σὲ ὑφάσματα ποὺ που-

29. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 31, ἐπιστ. τῆς 18 Αὐγ. 1734, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Γ. Γεωργίβαλο στὴν Ἀθήνα.

30. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 32 - 43, ἐπιστ. τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1734, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

31. Ὁ ἔμπορος αὐτὸς πρέπει νά ἀνήκει στὴν χιώτικη οἰκογένεια Πατεράκη, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη διακρίθηκαν στὸ ἐμπόριο· πιθανώτατα πρέπει νά ταυτισθεῖ μὲ τὸν Σταμάτη Πατεράκη ποὺ ἀναφέρεται στὴν *Ἱστορία τῆς Χίου* τῶν Γ.Ι. Ζολῶτα - Αἰμ. Σάρου, τ. Γ', μέρος Β', Ἐν Ἀθήναις (1928) σ. 316. Γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι σημαντικὸς ἀριθμὸς Χίων ἦταν ἐγκατεστημένοι στὴν Πόλη, ὅπου ἀσκοῦσε διάφορες ἐμπορομεσιτικὲς δραστηριότητες, μὲ κέντρο τὸν Γαλατὰ, βλ. Ζολῶτα - Σάρου, ὅ.π., τ. Γ', μέρος Α', Ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 312. — Traian Stoianovich, «Ὁ κατακτητὴς ὀρθόδοξος Βαλκάνιος ἔμπορος», στὸν τ. «Ὀικονομικὴ ἀκμὴ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν (15ος - 19ος αἰῶνας)», Ἀθήνα 1979, σ. 307.

Ὁ Σταμ. Πατεράκης ἀναλαμβάνει τὴν διάθεση τῶν ὑφασμάτων τῆς ἐταιρείας μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Δ. Χαμόδρακα, ὅπως ἀναφέρουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τους τῆς 3 Ἰουλίου 1734, γι αὐτὸ ἀλλωστε ὅταν ἐπέλθει ἡ ρῆξη στοὺς κόλπους τῆς ἐταιρείας θὰ θεωρηθεῖ καὶ αὐτὸς ὑποπτος γιὰ παραποίηση λογαριασμῶν καὶ θὰ ζητηθοῦν πληροφορίες γιὰ τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν δραγουμάνο Marino Calavro.

32. Στάμπα 30, σ. 6, ἐπιστ. τῆς 16 Ὀκτ. 1734, γράφει ὁ Σταμ. Πατεράκης ἀπὸ τὴν Πόλη στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

λιοδύνται με άμεση καταβολή της αξίας τους και σ' αυτά επί πιστώσει, διαφορά πού άνέρχεται σέ 30 άσπρα τó μπράτσο. Βέβαια όλες αυτές οί πληροφορίες έχουν στενή συνάφεια πρós τούς αναλυτικούς λογαριασμούς πού υποβάλλει ó Πατεράκης με τήν πώληση τών προϊόντων, και τούς όποιους θά έχουμε τήν εúκαιρία νά εξετάσουμε στο δεύτερο μέρος αúτης της μελέτης.

Έντωμεταξύ ó Δ. Χαμόδρακας έχει επιστρέψει στο χώρο της δραστηριότητάς του, τήν περιοχή της Μάνης, και έχει αρχίσει τις έέργειές του για τήν προώθηση έμπορευμάτων πρós τήν αγορά της Βενετίας : έτοιμάζεται κιόλας τó πρώτο φορτίο από λάδι και βελανίδι νά πάρει τó δρόμο για τή Βενετία και οί σύντροφοι στην πόλη αúτη χαίρονται ιδιαίτερα για τήν είδηση πού τούς διαβιβάζει ó Χαμόδρακας ότι «*λάδι ύπάρχει ένω γαλλικά πλοία δέν ύπάρχουν σέ κανένα λιμάνι της Μάνης*»,³³ πράγμα πού σημαίνει βέβαια έλλειψη έμπορικού άνταγωνισμού και συνεπώς ευνοϊκότερο κλίμα για τήν αγορά αúτων τών προϊόντων.

Παρόλα αúτα και παρά τις άντίθετες διαβεβαιώσεις πού έδωσαν στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη, οί Γεωργίβαλοι δέν έχουν σταματήσει νά διατηρούν επιφυλάξεις για τή μορφή, τήν όποία έχει πάρει ή συνεργασία τού πράκτορά τους Χαμόδρακα με τόν οίκο της Βενετίας : σέ μιá άποκαλυπτική για τούς μηχανισμούς της έμπορικής συνεργασίας επιστολή τους πρós τόν Μανιάτη έμπορο αναφέρουν : «*επειδή είχατε μικρό κεφάλαιο στη Βενετία σάς συμπληρώθηκε με τόσο πράγμα πού παραγγέλθηκε και πρώτα και ύστερα για τήν Τύνιδα και τήν Κωνσταντινούπολη*» προσέξτε τούτο, ότι ó κύριος Άδριανός Θεοτόκης με τó πράγμα πού πρόκειται νά τού στείλετε, θά πληρώσει τó πράγμα πού σάς στέλνει και έντωμεταξύ τó δικό σας κεφάλαιο έχει έπενδυθεί ένα μέρος στη Βενετία και ένα μέρος είχε έπενδυθεί στο Μοριά . . . σχετικά με τó μεταέτι, ήδη σάς έχω πεί πράξτε ως εκείνο τó σημείο πού θά σάς φανεί ότι είναι πρós τó συμφέρον σας». ³⁴

Στις σκέψεις και παρατηρήσεις τού Γεώργιου Γεωργίβαλου διαφαίνονται μερικά από τά χαρακτηριστικά της διμερούς συμφωνίας, στην όποία ή πρωτοβουλία βέβαια πάντοτε βρίσκεται στα χέρια τού κύριου κεφαλαιούχου, πού όπωσδήποτε δέν μπορεί παρά νά έχει τήν έδρα του έξω από τόν χώρο παραγωγής άγροτικών προϊόντων· έτσι με τήν οικονομική του επιφάνεια μπορεί νά άντέχει στην άνισορροπία άνάμεσα στις έξα-

33. Στάμπα Al Laudo, σ. 34, έπιστ. της 22 Σεπτ. 1734, γράφουν οί Ταρωνίτης - Θεοτόκης στόν Δ. Χαμόδρακα, στο Μυστρά.

34. Στάμπα. Al Laudo, σ. 35, έπιστ. της 25 Όκτ. 1734, γράφει ó Γ. Γεωργίβαλος από τήν Άθήνα στο Δ. Χαμόδρακα, στόν Μυστρά.

γωγές καὶ εἰσαγωγές πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν μικρὴ ἀπορροφητικότητα τοῦ περιφερειακοῦ χώρου, καὶ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν ἔντονο συναγωνισμό πού παρατηρεῖται γιὰ τὰ προϊόντα πού προωθοῦνται στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τὰ διάφορα ἐμπορευόμενα ἔθνη.

Στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐταιρείας, παράλληλα, εἶναι πρώτη φορὰ πού γίνεται λόγος γιὰ ἐμπόριο μὲ τὴν Τύνιδα καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ σκέψη τοῦ Χαμόδρακα νὰ ὑπενοικιάσει τὸν φόρο μπεταέτι (μπιντάτ) πάνω στὸ λάδι· μολονότι στίς ἐπιστολές πού ἀκολουθοῦν δὲν γίνεται πλέον λόγος γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἐταιρείας μαθαίνουμε ὅτι τελικὰ οἱ σκέψεις αὐτὲς ὑλοποιήθηκαν.

Οἱ ὁλοένα πιὸ ἥπιες παρατηρήσεις τῶν Γεωργίβαλων πρὸς τὸν Χαμόδρακα συνεχίζονται καὶ κυρίως ἀποσκοποῦν νὰ ἀποτρέψουν τὸν τελευταῖο ἀπὸ μεγάλα ἀνοίγματα. Παράλληλα ὁμως συνεχίζεται καὶ ἡ ἐξέλιξη τῶν δραστηριοτήτων τῆς ἐταιρείας καὶ ἐτοιμάζεται ἡ ἐπέκτασή της καὶ πρὸς τὴν Τύνιδα. Κύριος ἐμπνευστὴς τῆς πολιτικῆς αὐτῆς φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ Χαμόδρακας, πού ἀποβλέποντας σὲ μεγαλύτερα προσωπικὰ ὀφέλη ἀπὸ ἐκεῖνα πού προβλέπει τὸ συμφωνητικὸ τῆς ἐταιρείας, καὶ καθὼς γνωρίζει τοὺς μηχανισμοὺς τῆς ἀγορᾶς, προσπαθεῖ νὰ δραστηριοποιήσῃ ἀκόμη περισσότερο τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους ὥστε νὰ ἐτοιμάσουν³⁵ καὶ τρίτη ἀποστολὴ ὑφασμάτων.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Χαμόδρακα γιὰ τὴν ἀποστολὴ ὑφασμάτων στὴν Κωνσταντινούπολη ἔχει βέβαια ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἀποδοτικότητα τῆς ἐταιρείας στὸ ἐπίπεδο αὐτό, πού ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑφάσματα ζητᾶ ἐπίμονα καὶ ὁ Πατεράκης: καὶ οἱ δύο προσπαθοῦν νὰ ἀνατρέψουν τὴν διστακτικότητά τῶν Βενετῶν ἐμπόρων, πού ἴσως καὶ ἐξαιτίας τῆς ἄμεσης ἐμπλοκῆς τους μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς, ζητοῦν ὁλοένα καὶ περισσότερο ἀναλυτικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ἀγορᾶς, τίς τιμές, τίς πωλήσεις κτλ. παρὰ τὴν ἄμεση ζήτηση ἐμπορεύματος. Στὴν ἀπαίτηση τοῦ Πατεράκη ἀπαντοῦν ὅτι, «δὲν ἔχουμε λάβει ἄλλη δική σας ἐπιστολὴ πρόσφατη»³⁶ καὶ ἔτσι δὲν μποροῦν «στὰ σκοτεινὰ» νὰ ἐκπληρῶσουν τίς παραγγελίες του.

Πιθανῶς νὰ βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα τυπικὸ παράδειγμα ἐμπορικῆς νοοτροπίας τῆς ἐποχῆς καὶ ἁτολμῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς, ὅταν ἡ κατάσταση πού ἔχει διαμορφωθεῖ στὸν εὐρωπαϊκὸ καὶ εἰδικότερα στὸ μεσογειακὸ ὠρὸ, ἀπαιτεῖ ἀποφασιστικὲς καὶ ἄμεσες ἐνέργειες στίς ἐμπορικὲς διαδικασίες. Ἡ ὑπόθεσή μας ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ παρακάτω παράθεμα ἐπιστο-

35. Στάμπα 30, σ. 7 - 8, ἐπιστ. τῆς 30 Νοεμβρίου 1734, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

36. Στάμπα 30, σ. 10. ἐπιστ. τῆς 11 Δεκ. 1734, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Σταμ. Πατεράκη στὴν Κωνσταντινούπολη.

λῆς³⁷ τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη πρὸς τὸν Πατεράκη : «ὅταν μεταξὺ τῶν ἐμπόρων δὲν ὑπάρχει συγχὴ ἐπικοινωνία καὶ δὲν δίνονται ἀμοιβαῖα ἀπὸ κάθε μέρος οἱ εἰδήσεις, τὸ ἐμπόριο δὲν μπορεῖ νὰ πάει μπροστὰ . . . σὰς παρακαλοῦμε λοιπὸν . . . νὰ μᾶς γράφετε συχνὰ γιὰ κάθε μέρος καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴ Σμύρνη πρὸς τὸ Λιβόρνο καὶ νὰ μᾶς πληροφορεῖτε γιὰ τὶς τιμὲς καὶ τὶς πωλήσεις». Δηλαδή ἡ ἐπιμονὴ τῶν Πατεράκη - Χαμόδρακα δὲν ἀποτελεῖ τὴν καλὺτερη εἰδηση γιὰ τοὺς Βενετοὺς, ἀλλὰ ἐπιζητοῦν κάτι παραπάνω.

Ὡς πρὸς τοὺς Γεωργίβαλους φαίνεται ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων ἔχει ἀνατρέψει τοὺς τελευταίους δισταγμοὺς τους : ἔτσι ὁ Θεόφιλος Γεωργίβαλος γράφοντας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας, χαίρεται γιὰ τὸ «πλούσιο κέρδος»³⁸ ποὺ ἀφήνουν τὰ ὑφάσματα τῆς Φλωρεντίας, ἐνῶ γιὰ τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Τύνιδα καὶ γενικὰ γιὰ τοὺς κάθε λογῆς λογαριασμοὺς τῆς ἐταιρείας τοὺς ἀνακοινώνει ὅτι ὑπεύθυνος εἶναι ὁ Χαμόδρακας, πράγμα ἄλλωστε εὐνόητο ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ὁ οὐσιαστικὸς διαχειριστὴς τῶν συμφερόντων τῆς ἐταιρείας τουλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πλευρὰ τῶν Γεωργίβαλων.

Ἐξετάζοντας στὴ συνέχεια τὰ στοιχεῖα, ποὺ μᾶς παρέχει ἡ ἀλληλογραφία τῆς ἐταιρείας ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ προσεγγίσουμε στὶς λεπτομέρειες ἐκεῖνες, οἱ ὁποῖες ἀνασυνθέτουν τὴν «ἐσωτερικὴ ἱστορία», τὴν καθημερινὴ πρακτικὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς «πιάτσας» γενικότερα, ποὺ συντελεῖ στὴν ἐξέλιξη τῶν συναλλαγῶν : ἔτσι σὲ μία ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἐκθέτει τὴν κατάστασι ποὺ διαμορφώνεται στὸ Μοριά μὲ τὴν παρέμβασι τῶν Γάλλων στὴν ἀγορά· γράφοντας στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας ποὺ παραπονιοῦνται γιὰ τὴν ὕψωση τῆς τιμῆς ἀγορᾶς τοῦ λαδιοῦ τοὺς ἀναφέρει ὅτι εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅταν ὁ ἴδιος βρισκόταν στὴ Βενετία οἱ τιμὲς τοῦ λαδιοῦ ἦταν χαμηλὲς στὸ Μοριά καὶ ἀγοράζαν λάδι στὴν τιμὴ τῶν 3 1/2, 3 3/4 καὶ 4 ρεαλιῶν τὴ βαρέλα· ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ δὲν κράτησαν γιὰ πολὺ καιρὸ γιὰτὶ «οἱ Γάλλοι ἀνέβασαν τὶς τιμὲς»,³⁹ παρόλα αὐτὰ ὁ Χαμόδρακας ἐπισημαίνει ὅτι αὐτὸς ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀγοράζει λάδια σὲ χαμηλότερες τιμὲς ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ μάθουν ρωτώντας καὶ τοὺς ἄλλους ἐμπόρους ποὺ στέλνουν λάδια στὴ Βενετία.

Γιὰ ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο διάστημα οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνουν οἱ στάμπες κινοῦνται κυρίως ἀνάμεσα στὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει τὸ ἐμπόριο τοῦ λαδιοῦ καὶ τῶν ὑφασμάτων· σ'αὐτὸ τὸ τελευταῖο πεδίο ἐμφανί-

37. Στὴν ἴδια (βλ. σημ. 36) ἐπιστολὴ.

38. Στάμπα 6, σ. 14, ἐπιστ. τῆς 10 Μαρτίου 1735, γράφει ὁ Θεόφ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

39. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 40, ἐπιστ. τῆς 5 Μαΐου 1735, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

ζεται καὶ ἄλλος ἐμπορικὸς πράκτορας τῆς ἐταιρείας στὴν Κωνσταντινούπολη: εἶναι ὁ Ἀναγνώστης Παπαδουκάκης.⁴⁰

Ἡ ἀποστολὴ ἐμπορεύματος στὸν Παπαδουκάκη ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια μεθόδουση καὶ πρακτικὴ ποὺ εἶχε ἐφαρμοστεῖ καὶ μὲ τὸν Πατεράκη: Ὁ Ν. Φραγγελάς ἀπὸ τὸ Λιβόρνο προωθεῖ ὑφάσματα εἴτε ἀπευθείας εἴτε μέσω Σμύρνης στὸν Παπαδουκάκη καὶ ὁ τελευταῖος ἐνημερώνει τὰ ἀφεντικά του γιὰ τὶς πωλήσεις καὶ τὰ ἐξοδα. Ὅταν ἀπαιτηθεῖ ἡ προώθηση μέσω τῆς Σμύρνης, ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὸν Μαρίνο Μπαλτατζή,⁴¹ ποὺ στέλνει τὰ ὑφάσματα στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ ἐντολὲς τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

Ἦδη μπαίνουμε στὸ ἔτος 1736 καὶ ὁ Θεόφιλος Γεωργίβαλος, ποὺ βρίσκεται στὴ Χίο, γράφει⁴² στὸ Χαμόδρακα καὶ τοῦ παραγγέλλει γιὰ τὴν προώθηση τῆς τελευταίας παρτίδας ἐμπορεύματος καὶ συγχρόνως τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι πρέπει νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ κινήσει καὶ ὁ ἴδιος γιὰ τὴ Βενετία γιὰ νὰ γίνη ἡ ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν: παράλληλα ἐνημερώνει καὶ τοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀνανεωθεῖ ἡ ἐταιρεία: τὸ γεγονός αὐτὸ μπορεῖ νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν Ἀθηναίων ἐμπόρων, ὅστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, στὴν ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης ὅπου συγκεντρώνουν τὴν δραστηριότητά τους στὴν προώθηση καπνοῦ πάλι γιὰ λογαριασμὸ βενετσιάνικου οἴκου.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1736 παρουσιάζεται κάποια ἐνταση στὶς σχέσεις τῶν συνεταίρων: αἰτία ἡ πολύμηνη σιωπὴ τοῦ Χαμόδρακα, πράγμα ποὺ προκαλεῖ ἀντίδραση τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη ποὺ μὲ ἐπιστολὴ⁴³ πρὸς τοὺς Γεωργίβαλους, ἐκθέτουν τὶς συγκεκριμένες αἰτιάσεις τους γιὰ τὸν

40. Στάμπα 30, σ. 20, ἐπιστ. τῆς 12 Νοεμ. 1735, γράφει ὁ Ἀναγν. Παπαδουκάκης ἀπὸ τὴν Πόλη στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη: στὴν ἐπιστολὴ του αὐτὴ ἀναφέρει ὅτι στὴν Κωνσταντινούπολη βρίσκεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοφίλου Γεωργίβαλου καὶ κατὰ συνέπεια καὶ στὴν δική τους ὑπηρεσία. Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἀναφέρει μιὰ περίπτωση αἰχμαλωσίας ἐνὸς πλοίου ἀπὸ τὸν κουρσάρο Zan Petro μὲ σημαία ἰσπανικὴ: τὸ πλοῖο ἦταν μία βενετσιάνικη ταρτάνα, ποὺ εἶχε φορτώσει στὸ Ναύπλιο διάφορα πράγματα: ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ὑπῆρχαν καὶ 3 κολέτα μετὰξί ποὺ εἶχε φορτώσει ὁ Χαμόδρακας μὲ ἀποδέκτη τὸν Θεόφ. Γεωργίβαλο, ποὺ βρισκόταν στὴ Χίο.

41. Στάμπα 6, σ. 15 ἐπιστ. τῆς 17 Δεκ. 1735, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸ Μαρίνο Μπαλτατζή στὴ Σμύρνη καὶ τοῦ δίνουν τὴν ἐντολὴ νὰ προωθεῖ τὰ ὑφάσματα ποὺ θὰ τοῦ στέλνουν, γιὰ τὴν Πόλη· ὁ Μπαλτατζῆς φαίνεται ὅτι πρακτορεῖ τὰ συμφέροντα τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη στὴ Σμύρνη· μάλιστα σὲ ἄλλη τους ἐπιστ. τῆς 2 Φεβρ. 1735/6 (Στ. ΑΙ Laudo, σ. 44) τοῦ γράφουν γιὰ διάφορα γυαλικά ποὺ τοῦ στέλνουν ἀπὸ τὴ Βενετία γιὰ λογαριασμὸ τους.

42. Στάμπα ΑΙ Laudo, ὁ. π. σ. 44, γράφει ὁ Θεόφ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Χίο στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

43. Στάμπα ΑΙ Laudo, ἐπιστ. τῆς 29 Αὐγ. 1736, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Γ. Γεωργίβαλο στὴν Ἀθήνα.

Χαμόδρακα· οί Γεωργίβαλοι θά βροῦν τήν εὐκαιρία νά ἐπιτεθοῦν⁴⁴ στοῦ συνεργάτη τους καί νά τόν κατηγορήσουν γιά ὀρισμένες ἐπικίνδυνες ἐνέργειές του, καί κυρίως γιά τόν δανεισμό χρήματος ἀπό Ἑβραίους τῆς Μάνης, καί τήν ἀγορά ἐμπορεύματος, κατὰ συνέπεια, μέ χρήμα πού βαρύνεται μέ διάφορο.

Ἡ κατάσταση αὐτή πού δημιουργεῖται στοὺς κόλπους τῆς ἐταιρείας ἔχει σχέση, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη, μέ τήν πτώση τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ στήν ἀγορά τῆς Βενετίας, πράγμα πού πρέπει νά καταστήσει πολὺ προσεκτικὸ τὸν Χαμόδρακα στὶς ἀγορές του· σὲ ἀντίθετη περίπτωση, ἡ ἐναλλακτικὴ λύση πού προτείνουν εἶναι ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἀγορᾶς λαδιοῦ καί ἡ ἐπένδυση σὲ «καλὰ καὶ καθαρὰ μετὰξια», τὰ ὁποῖα νά ἀποσταλοῦν μέσω τῆς Ζακύνθου. Ἡ συγκυρία, πού σὲ μεγάλο ποσοστὸ ὀρίζει ὅλη τήν δυναμικὴ τῶν ἀνταλλαγῶν, ἐπιβεβαιώνεται καί στήν περίπτωση αὐτή, μέ τήν ἄμεση προσαρμογὴ στήν κατάσταση τῆς ἀγορᾶς καί στὶς συνθήκες πού κάθε φορὰ δημιουργοῦνται γιὰ διάφορους λόγους καί ὀρίζουν μέ τήν σειρά τους τήν προτίμηση τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐξαγωγικοῦ προϊόντος.

Πάντως ἡ ὅλη κατάσταση φαίνεται ὅτι ἐπηρεάζεται καί ἀπὸ κάποιες περιπέτειες στήν ἀγορά τῆς Τύνιδας, ὅπου, καθὼς θά δοῦμε παρακάτω, ἐπεκτείνονται ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας μέ πρωτοβουλία τοῦ Χαμόδρακα καί ἡ ὁποία ἔχει σχέση μέ τήν ἀποστολὴ σταριοῦ ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, πάλι γιά λογαριασμό τῆς ἐταιρείας, στοῦ Ν. Φραγελὰ στοῦ Λιβόρνο.

Λίγο ἀργότερα (Νοέμβριος 1736)⁴⁵ ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἐνημερώνει τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη γιά τήν κατάσταση τῆς ἐταιρείας τους· ἀνσφύρει ὅτι ὁ Χαμόδρακας ἔστειλε στὴ Βενετία ἀρκετὰ γράμματα, ὅτι τὰ μετὰξια, πιθανῶς λόγω τοῦ καιροῦ δὲν πῆγαν καλὰ, ἐνὼ κακὰ πῆγε καί τὸ ἐμπόριο μέ τήν Τύνιδα καί ὑπεύθυνος γι αὐτό, κατὰ τήν ἀποψή τους, εἶναι ὁ Χαμόδρακας. Στὴ συνέχεια ὁ Γ. Γεωργίβαλος εἶναι ἰδιαίτερα ἀποκαλυπτικὸς γιά τίς ἐμπορικὲς μεθοδεύσεις του, καθὼς ἐκθέτει παραστατικὰ ὀρισμένες μελλοντικὲς βλέψεις του· «Θὰ εἶμαι εὐχαριστημένος νὰ ἔλθουν ἐκεῖ κάτω λάδια δικὰ μας πὺν ὀφείλει νὰ φορτώσει ὁ κύριος Χαμόδρακας, καὶ ἂς κερδίσουμε λίγο, ὅχι γιά ἄλλο λόγο ἀλλὰ γιατί θέλω πολὺ τὸ δικό μου μικρὸ κεφάλαιο νὰ βροῖσκει ἐκεῖ κάτω καὶ ὅχι ἔξω. Γι αὐτὸ σᾶς λέγω, νὰ γράψετε γρήγορα στὸν κύριο Χαμόδρακα γιά νὰ στείλει λάδια . . . καὶ ὅλο τὸ πρᾶγμα πὺν θά βροθεῖ ἐκεῖ κάτω νὰ τὸ πουλήσετε καὶ τὰ λεφτὰ νὰ τὰ κρατήσετε

44. Στάμπα Al Laudo, σ. 47, ἐπιστ. τῆς 28 Ὀκτ. 1736, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, στὸν Δ. Χαμόδρακα στοῦ Μυστρά.

45. Στάμπα Al Laudo, σ. 48 - 49, ἐπιστ. τῆς 22 Νοεμβρίου 1736, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Νικ. Ταρωνίτη καὶ Ἀδρ. Θεοτόκη.

στά χέρια σας καὶ νὰ μὴ τὰ στείλετε ἔξω . . . πράγμα πὺν νὰ τὸ ξέρομε μόνο ἐμεῖς οἱ δυό, γιατί οἱ κατώτεροι μηχανεύονται διάφορα γιὰ νὰ κερδίσουν».⁴⁶

Στὴν περίπτωση αὐτὴ πρέπει νὰ συνδέσουμε τὶς σκέψεις αὐτὲς τοῦ Γ. Γεωργίβαλου ἢ μὲ τὶς μελλοντικὲς δραστηριότητές του στὶς προμήθειες καπνοῦ, γιὰ τὶς ὁποῖες εἶναι πάντως ἀναγκαῖα κάποια οἰκονομικὴ ἐπιφάνεια, ἢ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Ἀθηναῖος ἔμπορος σκέπτεται νὰ ξεκινήσει κάποια ἄλλη ἐμπορικὴ ἐπιχείρηση μὲ βάση τὴ Βενετία. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ἡ ἀποθεματοποίηση κεφαλαίου στὴ Βενετία, γιὰ ἐμπόρους πὺν κινούνται στὸν εὐρὺ χῶρο τῆς Ἀνατολῆς ὅπου τὰ εὐρωπαϊκὰ νομίσματα καὶ μάλιστα τὰ βενετικά τσεκίνια εἶναι περιζήτητα καὶ ἀπαραίτητα γιὰ κάθε ἐμπορικὴ ἐνασχόληση, πρέπει πιθανῶς νὰ συνδέται μὲ μία ἀπὸ τὶς δυὸ παραπάνω ὑποθέσεις.

Παράλληλα πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ προσπάθεια τοῦ Γεωργίβαλου νὰ ἐπιτύχει συνεννόηση μὲ τοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας σὲ ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο καὶ νὰ ἀποκρῦψει τοὺς σκοποὺς τους ἀπὸ τοὺς «κατώτερους» — καὶ πιθανώτατα ὑπονοεῖ τὸν Χαμόδρακα — τὸν ὁποῖο ἔχει λόγους νὰ ὑποπτεύεται γιὰ ὀρισμένους ἐμπορικοὺς ἐλιγμοὺς καὶ κρυφὲς ἐνέργειές του.

Στὴ συνέχεια βέβαια δὲν μαθαίνουμε περισσότερα γι αὐτὲς τὶς εἰδικὲς σχέσεις τῶν συντρόφων, ἐνῶ πραγματοποιοῦνται οἱ τελευταῖες ἀποστολὲς λαδιοῦ καὶ βελανιδιοῦ: ὅμως τῇ γενικῇ πολιτικῇ φαίνεται νὰ τὴν προγραμματίζει ὁ Χαμόδρακας, ἀφοῦ ἀνακοινώνει⁴⁷ στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας νὰ μὴ πουλήσουν λάδι παρὰ μόνο βελανιδι· καὶ περαιτέρω ἀπαντώντας σὲ ἐπιστολὴ τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη, πὺν τοῦ γράφουν ὅτι οἱ τιμὲς στὴν πιάτσα τῆς Βενετίας ἀνεβαίνουν, παρατηρεῖ ὅτι θὰ ἀνέβουν ἀκόμα περισσότερο γιατί «λάδι δὲν ὑπάρχει σὲ καμιά περιοχὴ»⁴⁸: εἶναι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1737 καὶ εἶναι γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγὲς⁴⁹ ὅτι τὴν περασμένη χρονιά ἡ παραγωγὴ τοῦ προϊόντος αὐτοῦ ὑπῆρξε πενιχρή.

Αὐτὲς εἶναι οἱ τελευταῖες ἐπαφὲς τῶν δύο μερῶν στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀλληλογραφίας, πὺν διασώζεται στὶς στάμπες, γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀναχωρεῖ γιὰ τὴ Βενετία ὅπου πρόκειται νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν καὶ τὸ ὀριστικὸ κλείσιμο τῆς ἐταιρείας· πρόθεση τῶν συνεταίρων ἦταν νὰ ἀναχωρήσει μαζί μὲ τὸν Χαμό-

46. Βλ. τὴν ἐπιστ. τῆς σημ. 45, σ. 49.

47. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 49, ἐπιστ. τῆς 4 Ἀπρ. 1737, γράφει ὁ Χαμόδρακας ἀπὸ τὰ Τρίνησα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

48. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 50, ἐπιστ. τῆς 28 Αὐγ. 1737, γράφει ὁ Χαμόδρακας ἀπὸ ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

49. Βλ. Βασ. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 157.

δρακα και ὁ Γ. Γεωργίβαλος, ὅπως ἔγραψε⁵⁰ καὶ ὁ ἴδιος στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισαν οἱ ἐμπορικὲς ἐνασχολήσεις του στίς ἀγορὲς τῆς Ἀνατολῆς. Παράλληλα ὁ Γεωργίβαλος στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἐπιχειρεῖ νὰ διαγράψει τὸ γενικὸ ἀπολογισμὸ τῶν πραγμάτων τῆς κομπανίας καὶ νὰ προῖδεάσει πιθανῶς τοὺς συντρόφους του γιὰ ὀρισμένα προβλήματα, ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουν κατὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν: «στὴν ἐταιρεία μας ἔγιναν καὶ ζημιές, τὶς ὁποῖες προκάλεσε ὄχι ἢ κακὴ κυβέρνησις ἀλλὰ ἢ τύχη καὶ οἱ περιστάσεις τοῦ καιροῦ. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν αὐτὰ θὰ ἀποτελοῦσε αὐτὴ ἡ ἐταιρεία ἓνα θαῦμα. Ἄς εὐχαριστήσουμε, ὅμως, ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν Θεὸ ποὺ μᾶς ὁδήγησε ὥς ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε καὶ ἃς εἴμαστε εὐχαριστημένοι».⁵¹

Ἐντῶμεταξὺ ὁ Χαμόδρακας στὰ τέλη ἢ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1738 φθάνει στὴ Βενετία, ὅπου ἀρχίζει καὶ ἡ διένεξη γύρω ἀπὸ τὰ πραγματικὰ ἔξοδα καὶ ἔσοδα τῆς ἐταιρείας: συγκεκριμένα ὁ Χαμόδρακας ὑποβάλλει τὸν γενικὸ λογαριασμὸ μὲ τὸν ὁποῖο δὲν συμφωνοῦν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης καὶ ἔτσι ἀρχίζει ἡ περιπέτεια τῆς ἐκκαθάρισης τῶν λογαριασμῶν, πρῶτα σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο καὶ μετὰ μὲ τὴν προσφυγὴ στὴν βενετσιάνικη δικαιοσύνη. Ἀπὸ τὴν ὅλη δικαστικὴ περιπέτεια ποὺ ἐκτίθεται μὲ κάθε λεπτομέρεια στίς στάμπες παραθέτω στὴν συνέχεια ὀρισμένα στοιχεῖα ποὺ νομίζω ὅτι συμβάλλουν στὴν κατανόηση τῆς ὅλης ἐξέλιξης τῆς ἐταιρείας καὶ τῶν ἐπιλογῶν ποὺ τὴν προσδιορίζουν.

Ὑπὸ τὴν πίεση τῶν Βενετῶν ἐμπόρων ὁ Χαμόδρακας ἀναγκάζεται νὰ ὑποβάλει καὶ δεῦτερο λογαριασμὸ, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει ὀρισμένες ποσοτικὲς διαφορὲς μὲ τὸν πρῶτο, κυρίως στίς συναλλαγὰς ποὺ ἦταν δυνατόν νὰ μὴν ἐλέγχονται ἀπὸ τοὺς συντρόφους κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν· αὐτὲς οἱ συναλλαγὰς ἔχουν σχέση μὲ τὸ ἀπευθείας ἐμπόριο λαδιοῦ τοῦ Χαμόδρακα μὲ τοὺς Γάλλους, τὴν ὑπεννοικίαση τοῦ μπιντάτ, τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Τύνιδα, καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐταιρείας. Παράλληλα ἀναγκάζεται ὁ Μανιάτης πράκτορας νὰ ἐνεργήσει ὥστε νὰ ἀποσταλεῖ ἀντίγραφο τοῦ καταστίχου τῆς ἐταιρείας στὴ Βενετία γιὰ νὰ ἐξετασθεῖ λεπτομερῶς. Μὲ ἐνέργειές τους ἐξάλλου πρὸς τὸν Ἀντώνιο Μπαρότση,⁵² στὴν Ἀρκαδιά, οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης ζητοῦν πληροφορίες γιὰ τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὰς τοῦ Χαμόδρακα καὶ τὴν τιμιότητά του.

50. Στάμπα 6, σ. 20, ἐπιστ. τῆς 17 Ἰανουαρίου 1737/8, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

51. Βλ. τὴν ἐπιστ. τῆς σημ. 50.

52. Στάμπα ΑΙ Laudo, ἐπιστ. τῆς 21 Ἰουνίου 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Ἀντ. Μπαρότση στὴν Ἀρκαδιά. Ὁ τελευταῖος ἀνῆκει στὴν οἰκογένεια Barozzi, Ἑβραῖον μὲ βενετσιάνικη ὑπηκοότητα, ποὺ κρατοῦσαν τὸ ὑποπροξενεῖο τῆς Ἀρκαδίας (Κυπρισσία) κληρονομικά, βλ. Β. Κρεμμυδᾶ, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 47.

Ὁ Χαμόδρακας ἐκ τῶν πραγμάτων βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση καὶ ἀναγκάζεται νὰ γράψει⁵³ στοὺς συνεργάτες του στὴ Μάνη Μανοῦσο Θεοδωρόπουλο καὶ Σταμάτη Γιαννακόπουλο καὶ ἀφοῦ τοὺς δώσει ὀρισμένες ὁδηγίες γιὰ τὴν παρακολούθηση τῶν ὑποθέσεων του στὸ Μοριά, τοὺς παραθέτει ἀναλυτικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ παραποιήσουν τὸ κατάστιχο τῆς ἐταιρείας, ποὺ ἀντίγραφό του πρόκειται νὰ ἀποστείλουν στὴ Βενετία. Ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ ἐπιστολὴ γιὰ τὸ θέμα τῆς παραποίησης — γιὰτὶ ἐλάχιστες φορὲς ἔρχονται στὸς φῶς, παρόμοιες πράξεις καὶ σπανιότερα ἀποκαλύπτονται ἀπὸ ὁμολογία τοῦ δράστη—δίνω μερικὰ ἀποσπάσματα⁵⁴ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ συνεργάτες τοῦ Χαμόδρακα πρέπει νὰ ἐνεργήσουν ὥστε ἡ ἐνέργεια αὐτὴ νὰ παραμείνει κρυφὴ ἢ καλύτερα νὰ μὴν δημιουργήσῃ καμιὰ ὑποψία στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη :

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Χαμόδρακας δίνει μερικὲς ὁδηγίες γιὰ τὴν πορεία τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐταιρείας, ποὺ ἀκόμα ἐκκρεμοῦν καὶ συνεχίζοντας ἔρχεται στὸν κύριον σκοπὸ τῆς ἐπιστολῆς του : «σὰς ἀναφέρω διὸ ἐδὼ ἐξέτασαν τοὺς λογαριασμοὺς μου. Ὅμως ὅπως εἶναι στὸ κατάστιχο δὲν συμφωνοῦν. Γιατὶ τὰ λάδια ποὺ ἀγοράσαμε ἔδιναν μικρὸ κέρδος, καὶ γνωρίζετε μὲ ποῖο τρόπο τὸ μέγαλωνα καὶ ἔπειτα τὸ μοιράζα μὲ ὄλους. Τὸ ἔκανα γιὰτὶ μοῦ λένε : 'τόσο λάδι ἀγοράσατε καὶ πονλήσατε' τόσο κερδίσατε. Τὸ μετὰ ἐδῶσε ἀρκετὸ κέρδος τὸ λάδι λίγο.' Ὅμως ἐγὼ τὰ ἀγοράζα μὲ δανεικά. Καὶ ἂν τοὺς δείξω ὄλους τοὺς δανεισμοὺς δὲν θὰ τοὺς παραδεχθῶν . . . τώρα συμφωνήσαμε νὰ τοὺς παρουσιάσω τοὺς λογαριασμοὺς αὐτοὺς καὶ νὰ ποὺ ἐγὼ τοὺς συνέταξα χρησιμοποιώντας χαρτὶ ποὺ νὰ μοιάζει μὲ τὸ κατάστιχο. Κατεβάστε λοιπὸν στὸ δωμάτιο τὸ κατάστιχο καὶ ἀνοίξτε το στὴ σελίδα 90 ἢ λίγο πρὸς τὸ μπροστὰ ἢ πρὸς τὸ πίσω· τὸ κατάστιχο εἶναι ραμένον κατὰ τετράδια καὶ στὸ μέσον ὅπου χωρίζονται τὰ τετράδια βάλτε καὶ αὐτὸ καὶ ράψτε το ὅπως καὶ τὸ ἄλλο κατάστιχο. Καὶ ἂν τὸ χαρτὶ εἶναι πρὸς μακρὸν ἢ πρὸς πλατὺ ἐγὼ ἔχω ἀφήσει περιθώριον καὶ ἀνάλογα κόψτε το· καὶ ἐκεῖ ὅπου θὰ τὸ βάλτε δεῖτε ποῖα σελίδα εἶναι καὶ προχωρεῖτε ἀριθμώντας καὶ ἐκεῖνες ποὺ θὰ βάλετε. Ὅμως νὰ προσέξετε ὥστε τὰ νούμερα νὰ εἶναι ἴδια μὲ τὰ δικά μου· καὶ ἂν ἡ σελίδα ἔχει νούμερον 90 ἢ ὅτι νούμερον ἔχει θὰ γράψετε 91, 92, 93 καὶ πάει λέγοντας. Ἀριθμεῖστε καὶ αὐτὰ τὰ ὅκτω φύλλα ὅπως καὶ τὸ ἄλλο κατάστιχο. Παρατηρεῖστε ἀκόμα καὶ τὰ περιθώρια τῶν σελίδων καὶ ἂν εἶναι πρὸς ἄσπρες λερώστε τες λιγάκι ὥστε νὰ εἶναι ὅμοιες.

53. Στάμπα 6, σ. 26 - 31, ἐπιστ. τῆς 12/23 Ἰουνίου 1738, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὴ Βενετία στοὺς Μανοῦσο Θεοδωρόπουλο καὶ Σταμ. Γιαννακόπουλο στὸ Μυστρά.

54. Βλ. τὸ ἰταλικὸ κείμενον, Παράρτ. Ἐγγρ. Γ'.

Και ἀφοῦ τὸ φτιάξτε ὥστε νὰ εἶναι ἴδιο φωνάξτε τὸν παπα - Παναγιώτη νὰ τὸ ἀντιγράψει, ὅμοιο ὅπως ἐγὼ τὸ ἔχω συντάξει . . ἢ στὴν ἀνάγκη ἀντιγράψτε το ἐσεῖς ἀλλὰ καθαρὰ . . . καὶ ὅταν τελειώσουν οἱ λογαριασμοὶ φωνάξτε τὸν ἄγιο οἰκονόμο καὶ πείτε του: 'εἶναι ἀνάγκη νὰ στείλουμε μερικὸν λογαριασμοὺς, ποὺ μᾶς γράφει [ὁ Χαμόδρακας] καὶ τοὺς ὁποίους ἀντιγράψαμε ἀπὸ τὸ βιβλίο του καὶ καθὼς βλέπετε ὅτι ὁ γραφικὸς χαρακτήρας εἶναι ὁ δικὸς του, ὑπογράψτε τους καὶ βεβαιώστε γι' αὐτοὺς. "Ὑστερα καλέστε τὸν Ἰωάννη Λεωποῦλο⁵⁵, ποὺ ἦταν ἐδῶ, καὶ πείτε του τὰ ἴδια πράγματα. Μετὰ τὸν Κακαβάκη . . μετὰ τὸν Ἀνδρέα Γουνά⁵⁶. Τρία πρόσωπα εἶναι ἀρκετὰ . . . μὰ τοὺς δικούς μας, σὰν τὸν Μπενιζέλο⁵⁷ καθὼς καὶ ἄλλους νὰ μὴ φωνάξτε. Καὶ ὅταν θὰ τοὺς δείξετε τὸ βιβλίο γιὰ νὰ τὸ παραβάλουν μὲ τὰ ἀντίγραφα, ποὺ θὰ ἔχετε κάνει, προσέξτε νὰ μὴ διαβάσουν λεπτομέρειες, ὅσο εἶναι δυνατόν. Ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ μιὰ - δυὸ γραμμὲς καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἂν συμφωνοῦν, γιὰ νὰ μὴ δοῦν τίς δουλειές μας. Θὰ σᾶς εἶχα γράφει νὰ φωνάξτε καὶ τὸν Κρεββατᾶ⁵⁸ ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ δεῖ τοὺς λογαριασμούς . . . Τοὺς λογαριασμοὺς ποὺ σᾶς στέλνω τοὺς ἔχω διπλωμένους καὶ ὅταν τοὺς λάβετε βάλτε τους κάτω ἀπὸ χοντρὸ χαρτόνι καὶ ἀπὸ πάνω ἕνα τραπέζι γιὰ νὰ τοὺς βαρύνετε καὶ ἔτσι νὰ ἰσιώσουν καὶ ὅταν τελειώστε καὶ ὑπάρχει πλοῖο γιὰ τὸ Λιβόρνο . . . νὰ τοὺς στείλετε ἀμέσως . . . ὅμως στὴν Ἀθήνα νὰ μὴ τοὺς στείλετε γιὰ νὰ μὴ μάθουν τίποτα . . .). Καὶ καταλήγοντας ὁ Χαμόδρακας ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς

55. Πρόκριτος Μυστρά (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ Ἰατρός τοῦ Μυστρά Ἡλίας Δόξας», *Πελοποννησιακά*, Γ' - Δ' (1958 - 1959) 1960, σ. 330). Ἡ οἰκογένεια τῶν Λεωποῦλων εἶχε στενὲς σχέσεις μὲ τὴ Βενετικὴ Διοίκησι (βλ. Σ. Λάμπρου, «Ἐγγραφα περὶ Λεωποῦλων καὶ Μιστρά», *Ν. Ἑλληνομνήμων* 16 (1922) 272 - 291.

56. Ὁ Ἀνδρέας Γουνάς εἶναι ἔμπορος ποὺ κινεῖται μεταξὺ Βενετίας καὶ Μάνης· εἶναι μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας (βλ. Reg. 225, σ. 4). Ἀπὸ τὴν ἐργασία τοῦ Κ. Μέρτζιου, «Ἀρχαιοδιφικά ἀνάλεκτα», *Ἀθηναϊκά* 45(1970) 10, ὅπου δημοσιεύεται ἕνα πιστοποιητικὸ βενετοῦ νοταρίου, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ ἔμπορος αὐτὸς ἦταν Ἀθηναϊκῆς καταγωγῆς, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του ἦταν Πέτρος καὶ κατοικοῦσε στὸ Μυστρά· φαίνεται ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα ποὺ δημοσιεύει ὁ Μέρτζιος καὶ στὴν ἴδια ἐργασία καὶ σ' ἄλλη, «Οἱ Ἀθηναῖοι Περούληδες ἐν Βενετίᾳ», *Τὰ Ἀθηναϊκά* 41(1968) 1 - 8, ὅτι παρέμεινε ἐπὶ πολὺ καιρὸ, προφανῶς γιὰ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, στὴ Βενετία.

57. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν Μανιάτη ἔμπορο Μπενιζέλο Δόξα, μὲ τὸν ὁποῖο ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω εἶχε δοσοληψίες ὁ Χαμόδρακας· μαρτυρίες γιὰ μέλη τῆς οἰκογένειας Δόξα στὸ ἄρθρο τοῦ Σ. Β. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός τοῦ Μυστρά» ὅ.π. σ. 325 - 342.

58. Εἶναι ὁ Γιαννάκης Κρεββατᾶς, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ γι' αὐτὸν παρακάτω. Ἀσφαλῶς εἶναι μέλος τῆς σημαίνουσας οἰκογένειας τῶν Κρεββατᾶδων τῆς Μάνης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκλέγονταν βεκήληδες καὶ κωραγιάννηδες τῆς περιοχῆς. (βλ. Μιχ. Β. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715 - 1821)*, ἀνατυπ. 1978, σ. 95 καὶ ἄλλου)· γιὰ τὴν οἰκογένεια Κρεββατᾶ βλ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος, «Κρεββατᾶδες καὶ Λακεδαιμόνων», *Λακωνικά*, τευχ. Α' (1932) 173 - 313.

οποίους ἀναγκάστηκε νὰ κάνει ὅλα αὐτὰ ὥστε νὰ μὴ μαθευτοῦν τὰ δάνειά του, καὶ ὅτι αὐτὸς δὲν κέρδισε τίποτα ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἔχασε κιόλας.

Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρονται στὴ παραπάνω ἐπιστολὴ τοῦ Χαμόδρακα ἐνισχύουν τὴν ἄποψη ὅτι ὁ Μανιάτης ἐμπορομεσίτης εἶχε προχωρήσει σὲ ὀρισμένες ἐνέργειες ὑπερβαίνοντας τὰ ὅρια τῆς ἐταιρείας, ἀλλὰ ἡ δράση του αὐτὴ δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ οὔτε στοὺς Γεωργίβαλους, γιὰ λογαριασμὸ τῶν ὁποίων ὑποτίθεται ὅτι δούλευε· πέρα ἀπὸ τὶς ὁποιες ἐξηγήσεις ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἴδιος, εἶναι εὐνόητο ὅτι ἀπέβλεπε κυρίως σὲ αὔξηση τῶν δικῶν του κερδῶν ἀφοῦ μάλιστα οἱ σχετικὲς ἐνέργειές του ἔχουν σχέση μὲ ἐμπορικὲς συναλλαγές, ποὺ ἦταν δυνατό νὰ παραμένουν ἀνεξέλεγκτες : διάθεση λαδιῶν σὲ Γάλλους, ἐμπόριο μὲ Τύνιδα, ὑπενοικίαση μπιντάτ, λογαριασμοὶ ἐξόδων τῆς ἐταιρείας.

Ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων φαίνεται ὅτι οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης δυσπιστοῦν γιὰ τὰ πάντα καὶ συνεχίζουν τὶς προσπάθειες τοὺς πρὸς κάθε κατεύθυνση γιὰ νὰ ἐξακριβώσουν τὶς ἐμπορικὲς μεθοδεύσεις τοῦ Χαμόδρακα ἀλλὰ καὶ τὸ ποιὸν τῶν ἄλλων συνεργατῶν του στὸ Μοριά καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη : γράφουν στὸ Γενικὸ Πρόξενο τῆς Γαλλίας στὴν Πελοπόννησο Giovanni Clerambo⁵⁹ καὶ τοῦ ζητοῦν τὴν προστασία του.⁶⁰ ἀπευθύνονται στὸν δραγουμάνο Marino Calavro,⁶¹ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τοῦ ζητοῦν πληροφορίες γιὰ τὸν Σταμ. Πατεράκη καὶ τὸν Ἄναγν. Παπαδουκάκη· γράφουν στοὺς Borghetti καὶ Maratti⁶² στὴ Σμύρνη γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν τὰ ἀκριβῆ στοιχεῖα γιὰ τὰ ὑφάσματα ποὺ εἶχε στείλει ὁ Φραγγελᾶς ἀπὸ τὸ Λιβόρνο ἐνῶ τὶς ἴδιες πληροφορίες ζητοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Ἄνδρέα Chiavistelli⁶³ τῆς Φλωρεντίας. Παράλληλα ἐξαναγκάζουν τὸ Χαμόδρακα νὰ δώσει ἐντολὴ⁶⁴ στοὺς συνεργάτες του στὸ Μυστρά νὰ στεί-

59. Πρόκειται γιὰ τὸν Jean de Clairembault, μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁποίου μονοπώλησαν γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ προξενικὸ ἀξίωμα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ J. Clairembault ὑπῆρτεσε ἐπὶ 26 χρόνια, ὡς πρόξενος στὴ Μεθώνη ὅπου καὶ πέθανε (1745). Γιὰ τοὺς Γάλλους προξένους στὴν Πελοπόννησο βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π. σ. 44.

60. Στάμπα 6, σ. 36, ἐπιστ. τῆς 9 Αὐγ. 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν G. Clerambo στὴ Μεθώνη.

61. Στάμπα 6, σ. 36 - 37, ἐπιστ. τῆς 13 Σεπτ. 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὴν Κωνσταντινούπολη στὸ Μαρίνο Καλαβρό.

62. Στάμπα Al Laudo, σ. 69, ἐπιστ. τῆς 26 Ἰουλίου 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στοὺς Borghetti καὶ Maratti στὴ Σμύρνη. Τὰ ὀνόματα τῶν ἐμπόρων αὐτῶν ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ· πιθανῶς πρὸς τὸν οἶκο αὐτὸ θὰ ἔστελνε τὶς ἀποστολές του ὁ Ν. Φραγγελᾶς ἀπὸ τὸ Λιβόρνο.

63. Στάμπα Al Laudo, σ. 70, ἐπιστ. τῆς 26 Ἰουλίου 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Α. Chiavistelli, στὴ Φλωρεντία.

64. Στάμπα Al Laudo, σ. 61 - 62, ἐπιστ. τῆς 15 Ἰουλίου 1738.

λουν στη Βενετία όλους τους λογαριασμούς της εταιρείας για να ελέγξουν τα πράγματα από την αρχή.

Ενῶ όλα αυτά διαδραματίζονται στη Βενετία, οί Γεωργίβαλοι με ἐπιστολή⁶⁵ τους παραπονοῦνται στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη ὅτι ἔμαθαν τὴ διένεξη καὶ τὶς δικαστικὲς πράξεις ἀπὸ γράμματα φίλων καὶ ὅτι δὲν τοὺς ἔγραψε τίποτα οὔτε αὐτὸς ὁ Χαμόδρακας· στὴ συνέχεια σπεύδουν νὰ δηλώσουν ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶδαν ποτὲ τοὺς λογαριασμοὺς καὶ δὲν ἔχουν καμιά ἀνάμιξις στὴ σύνταξή τους· παρόλα αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν νὰ ἔλθουν στὴ Βενετία εἰδοποιοῦν τὸν συγγενή τους Ἡλία Γραμματικῆκη, ποὺ βρίσκεται στὸ Λιβόρνο, νὰ παραστεῖ αὐτὸς καὶ νὰ τοὺς ἐκπροσωπήσει στὴν ὑπόθεση αὐτή.

Μετὰ ἀπ' ὅλες τὶς ἐνέργειες αὐτὲς καὶ ἄλλες, ποὺ λαμβάνουν χώρα σὲ ἐπίπεδο βενετικῆς δικαιοσύνης, τὸ νεώτερο στὴν ὑπόθεση εἶναι ἡ ἀποστολὴ καὶ ἄφιξη στὴ Βενετία ὅλων τῶν ἐγγράφων τῆς εταιρείας, ποὺ παρουσιάζουν τὸν βαθμὸ ἀνάμιξης τοῦ Χαμόδρακα στὴν ἀγορὰ τοῦ Μοριά. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ παραδίνονται γιὰ φύλαξη στὸ Βενετὸ νοτάριο Φραγκίσκο Domesticci, ἐνῶ ἀπὸ τὶς στάμπες⁶⁶ ἔχουμε τὴν περιγραφὴ τους ποὺ εἶναι ἡ παρακάτω :

1. Συμφωνητικὸ καὶ ἀποδείξεις στὰ τουρκικὰ σφραγισμένες κατὰ τὴ συνήθεια τῶν Τούρκων τοῦ Cottomagnì(;) γιὰ τὴν ἐνοικίαση τοῦ μινιτάτ καὶ πληρωμὴ αὐτοῦ ἀπὸ δόση σὲ δόση καὶ γράμματά του σὲ ἀπάντηση, ὅταν λάβαινε τὰ χρήματα γιὰ τὸ μινιτάτ.

2. Τουρκικὲς ἀποδείξεις, γραμμένες στὰ τουρκικὰ καὶ σφραγισμένες κατὰ τὴ συνήθειά τους, τοῦ Μουσταφᾶ ἀγὰ γιὰ τὸ τελωνεῖο καὶ τὸ χαράτσι καὶ δικὲς μου ἀποδείξεις, ποὺ μοῦ δάνειζε χρήματα σύμφωνα μὲ τὴν μερίδα του.

3. Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Κώστα Σάρου καὶ Ἰωάννη Χρήστου, συντρόφων.⁶⁷

4. Ἀποδείξεις τοῦ Χαλήμπεη, γραμμένες στὰ τουρκικὰ γιὰ τὰ τελωνεῖα σύμφωνα μὲ τὴ μερίδα του.

5. Ἀποδείξεις, γραμμένες στὰ τουρκικὰ, τοῦ Ἀλῆ ἀγὰ βοϊβόδα γιὰ τὸ χαράτσι καὶ ἄλλες δουλειές.

6. Συμφωνητικὰ καὶ ἀποδείξεις τῶν Γάλλων ἐμπόρων,⁶⁸ κυρίων Gurdan καὶ Rinand καὶ οἱ μερίδες τους.

65. Στάμπα Al Laudo, σ. 76 - 77, ἐπιστ. 1ης 30 Αὐγ. 1738, γράφουν οἱ Γεωργίβαλοι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

66. Στάμπα 30, σ. 92 - 96. Βλ. Παράρτ. Ἔγγρ. Δ΄

67. Γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς συντρόφους βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, «Ὁ ἐμπορικὸς», ὅ.π. σ. 198 κυρίως, καὶ ἄλλου πιθανώτατα ἀπὸ τὴν μαρτυρία αὐτὴ νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ὑπόθεση τοῦ Β. Κρεμμυδᾶ ὅτι ὁ Κ. Σᾶρος εἶχε χωριστὴ ἐταιρεία μὲ τὸν Γ. Σικᾶ καὶ ἄλλη μὲ τὸν Ἰω. Χρήστου.

68. Γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν Γάλλων ἐμπόρων ποὺ ἀναγράφονται στὰ κείμενα, καθὼς βέβαια συμβαίνει καὶ γιὰ τουρκικὰ ὀνόματα ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ, ὑπάρχει πάντα τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθῆς ἀποκατάστασης τοῦ πραγματικοῦ ἐπωνύμου καθὼς εἶναι βέβαιο ὅτι κατὰ τὴν μετάφραση πέρασαν πολλὲς φορὲς παραφθοράμενα. Ἔτσι λ.χ.

7 Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Ἀντωνίου Μπαροτση καὶ ἀποφασὴ γιὰ τὴν υποθέσῃ που ἐκδικαστήκε ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ προξενοῦ τῆς Γαλλίας, καὶ γραμματα τοῦ ἴδιου ἀποδεικτικά τῶν χρημάτων που τοῦ ἐστέλνα γιὰ τὸ ἐμπόριο τοῦ λυδίου που εἶγαμε μαζί, τὰ ὁποῖα γραμματα εἶχον τὴ θέσῃ ἀποδείξεων

8 Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Ἰωάννη Εξάρχου γιὰ τὰ σταρία

9 Αὐθεντικὸς λογαριασμός τοῦ Λαζαρή Κανταβρά γιὰ τὰ λαδία

10 Αὐθεντικὸς λογαριασμός τοῦ Φωτεινοῦ Κορωνίου γιὰ τὰ λαδία

11 Αὐθεντικὸς λογαριασμός τοῦ Κολλυβοδιακοῦ⁶⁹ γιὰ τὰ λαδία

12 Αὐθεντικὲς ἀποδείξεις τοῦ Cottomagni γραμμενὲς στὰ τουρκικά γιὰ τὸ μπινατ, που πληρώσα γιὰ τὰ λαδία που φορτώσα στις Κιτρίες καὶ Καλαματα γιὰ τὴ Βενετία

13 Ἀποδείξεις τῶν τελωνείων, που πληρώσῃ

14 Αὐθεντικὸ συμβολαίῳ τῆς εταιρείας⁷⁰ με Γεωργίῳ Μπομποτση καὶ Σταματῇ Γιαννακοπούλῳ

15 Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ γιὰ τοὺς ρουμπιέδες, που σταλθήκαν ἀπο τὸν ἴδιον, ἀπο τὴν Τυνίδα

16 Ἀποδείξεις γιὰ χρήματα, που δανειζομουν ἀπο τὸν Μουσταφά αγά καὶ ἀπο τὸν Ἑβραῖο Λεβή⁷¹ καὶ τὸν Ἑβραῖο Clachamugli καὶ ἀπο τὸν Μαμουταγα καὶ Νικόλῳ Πουρή καὶ τὸν δραγουμάνῳ Σωτηρῇ Γιαγκουλαῖῳ⁷²

17 Αὐθεντικὲς ἀποδείξεις τοῦ Τουρκοῦ Ἀλῆ Καραμανῇ γιὰ τὸ λαδί

18 Αὐθεντικὸ συμφωνητικὸ τοῦ Λασκαρῇ Πιτζαουνῇ καὶ Δημητρίῳ Καφετζῇ⁷³

τὸ ὄνομα τοῦ Γαλλοῦ ἐμποροῦ Rinand που σὲ καμία περιπτώσῃ δὲν εἶναι τὸ ὀρθόν, ἀλλῇ φορᾷ ἀναγράφεται ὡς Rinaldo καὶ ἀλλῇ ὡς Rainaud, τὸ ὁλοῖο πρέπει νὰ εἶναι πιο κοντὰ στὴν πραγματικότητά

69. Προκειται γιὰ τὸν Πανογιώτῃ Κολλυβοδιακόν, δραγουμάνῳ τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου καὶ συνοδοῦ τοῦ Fourmont πληροφορίες γιὰ τὸν Κολυβοδιακόν, βλ. Διον Ζακυθηνός, «Ἀνεκδότα περὶ Μιχαήλ Φουρμόν», *HME*, 1935, σ. 238 - 243 καὶ κυρίως στὴ σῃμ. 10 — Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός», ὁ π., σ. 330 — Κρεμμυδάς, *Ἑμπορίον*, ὁ π. σ. 48, ὅπου καὶ ἀλλὲς πληροφορίες γιὰ τὸ προσωπικόν τῶν προξενείων

70. Γιὰ τὴν εἵταιρεία αὐτῇ βλ. σὶο Β μέρος αὐτῆς τῆς μελετῆς, σ. 268 κεῖ

71. Οἰκογενεῖα Ἑβραίων στὴ Μανῇ ἐντοπίζεται καὶ ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα σὲ ὑπομνημα τοῦ 1815 (ἀναφέρεται σὲ γεγονότα τοῦ 1770 - 1815) νὰ εἶναι καλὰ ἐγκατεστημένη στὸ χ. Κουτουφαρί «*Il y a une fort ancienne famille qui porte le surnom de Levi c'est elle qui a le plus de preponderance sur le pays*» (βλ. Ελ. Μπελιά, «Ὑπομνημα περὶ Μανῆς ἐκ τῶν Ὀλλανδικῶν ἀρχείων», *Λακωνικαὶ Στοιχαὶ Β* (1975) 270 - 301

Γιὰ τοὺς Ἑβραίους τοῦ Μυστρά βλ. Guilletiere, *Lacedemone ancienne et nouvelle* τ. 2, Παρίσι 1676, σ. 492 - 495, Σ. Λαμπρός, «Ἐκθέσεις τῶν Βενετῶν προνοητῶν τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν ἐν Βενετία ἀρχείων ἐκδιδόμεναι», *ΑΙΕΕ* 5(1896 - 1900) 647. — Γενικά γιὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ τὶς τοκογλυφικὲς δραστηριότητές τους, βλ. Β. Κρεμμυδά *Τὸ ἐμπόριον*, ὁ π., σ. 294 - 297

72. Δραγουμάνος στὴν αὐλὴ τοῦ πασᾶ τῆς Τριπολῆς ἀναφέρεται συχνά στὴν ἀλληλογραφία τοῦ Fourmont βλ. Δ. Ζακυθηνός, «Ἀνεκδότα», ὁ π. σ. 122 — Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός» ὁ π., σ. 342

73. Ἡ οἰκογενεῖα Καφετζῇ τῆς Μανῆς ἦταν καὶ αὐτῇ ἀπο τὶς οἰκογενεῖες που εἰδὴ ναν τοὺς προϋχόντες τῆς περιοχῆς (βλ. Σακελλάρη, ὁ π., σ. 140) ἐνὰ μέλος τῆς οἰκογενείας, ὁ Πανογιώτῃς Καφετζῇς σπουδασὲ στὴν Παντοβα ὅπου τὸν βρισκοῦμε τὸ 1708 (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός» ὁ π., σ. 329) πιθανώτατα εἶναι ὁ ἴδιος που ὑπογράφει σὲ ἐγγράφα τοῦ 1730, ὡς προκριτὸς Μυστρά (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός» ὁ π. σ. 330)

19. Συμφωνητικό καὶ αὐθεντικές ἀποδείξεις τοῦ Γιαννάκη Μελέτη γιὰ τὴν ἐταιρεία τοῦ μπιντάτ,⁷⁴ ποὺ εἶχαμε.

20. Γράμματα διαφόρων προσώπων, στὰ ὁποῖα ἔστελνα χρήματα γιὰ ἐμπορεύματα καὶ μοῦ ἀπαντοῦσαν ὅτι τὰ ἔλαβαν, τὰ ὁποῖα γράμματα ἔχουν τὴ θέση ἀποδείξεων.

21. Αὐθεντικό συμφωνητικό τοῦ Γιαννάκη Κρεββατὰ γιὰ τὸ λάδι.

Καὶ αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κατάστιχα, καὶ τὰ μικρὰ κατάστιχα τοῦ ἐμπορίου καὶ τὰ φορτώματα ποὺ ἔγιναν καὶ τὰ ἄλλα χαρτιά καὶ λογαριασμούς.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἐπίσης καὶ τὰ ἄλλα χαρτιά (τὴν πλήρη περιγραφή βλ. παράρτ. ἔγγρ. Δ') ποὺ ἀποστέλλονται στὴ Βενετία ἢ περιέχονται στὰ βιβλία τοῦ Χαμόδρακα, καὶ ὅπως ἀναγράφει ἡ σχετικὴ ἐνδειξη ἦταν γιὰ συναλλαγές τοῦ Χαμόδρακα ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐταιρείας :

1. Αὐθεντικὴ ὁμολογία τοῦ χωριοῦ Βορδώνια,⁷⁵ στὸ ὁποῖο ἔδωσα χρήματα ἀπὸ κοινού μὲ τὸν Παπάζογλη,⁷⁶ Γιαννάκη Κρεββατὰ, Νικολάκη Κουτούφαρη,⁷⁷ Γιαννάκη

74. Γιὰ τὴν ἐταιρεία καὶ τὴν ὑπεννοικίαση τοῦ μπιντάτ βλ. περισσότερα στοιχεῖα στὸ Β' μέρος αὐτῆς τῆς μελέτης, σ. 265κξ. Πάντως ὁ Γιαννάκης Μελέτης ποὺ συμμετέχει στὴ διαδικασία αὐτὴ εἶναι καπετάνιος ἀπὸ τὸ Μυστρά. Τὸν καπετάνιο αὐτὸ συναντοῦμε καὶ σ' ἓνα πληρεξούσιο τοῦ 1706 (βλ. Κ. Μέρτζιου, «Ἀρχαιοδιφικά», ὁ.π. σ. 9). Ἄς σημειωθεῖ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἡ παράλληλη ἐνασχόληση τοῦ καπετάνιου καὶ μὲ ἄλλες κερδοσκοπικὲς ἐπιχειρήσεις· ἐπίσης μᾶς εἶναι γνωστὲς ἐμπορικὲς δραστηριότητες καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ πληρώματος, ποὺ συνήθως εἶχαν τὴ μορφή τῆς φόρτωσης στὸ πλοῖο, τοῦ ὁποῖου ἀποτελοῦν πλήρωμα, καὶ δικοῦ τους προϊόντος παράλληλα μὲ τὴ μεταφορὰ τῶν προϊόντων τοῦ κύριου ἐμπορίου.

75. Στὸ χωριὸ αὐτὸ —ποὺ ἀπείχε 3,10 ὥρες ἀπὸ τὴ Σπάρτη (βλ. Ι. Ε. Νουχάκη, *Ἑλληνικὴ χωρογραφία*, γ' ἐκδ., Ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 732· Γιάννη Γκίκα, Βορδώνια στὴν πατρίδα τῶν Ζωγράφων τοῦ 1821, Ἀθήνα 1976)—οἱ ἔμποροι ποὺ ἀναφέρονται στὴν παράγραφο αὐτὴ, δάνεισαν χρήματα, γιατί οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀντιμετώπιζαν δυσκολίες στὴν καταβολὴ τῶν φόρων· τὰ δανεικὰ χρήματα ὑποχρεώνονται οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ νὰ τὰ ἐπιστρέψουν δίνοντας λάδι στοὺς δανειστὲς τους· εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ μορφή προαγορᾶς τοῦ λαδιοῦ, ποὺ ἐπιβαρύνεται μάλιστα μὲ τὴν καταβολὴ τόκου καὶ στερεῖ τὴν δυνατότητα στοὺς κατοίκους νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ ἐνδεχόμενη εὐνοικίη ἐξέλιξη τῶν τιμῶν τοῦ προϊόντος τους.

76. Ἡ οἰκογένεια Παπάζογλη ἦταν οἰκογένεια προυχόντων στὸ βιλαέτι Ἀγίου Πέτρου Μάνης (βλ. Μ. Σακελλαρίου, ὁ.π. σ. 140)· ὁ Παπάζογλης ποὺ ἀναφέρεται στὴν περιπτώσή μας εἶναι ἔμπορος στὸ Μυστρά, ποὺ ἔχει καὶ ἄλλες ἐμπορικὲς δοσοληψίες μὲ τὸν Χαμόδρακα. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλη πηγὴ γιατί ἔπese θύμα ἀπάτης ἐκ μέρους ἐνὸς Γάλλου ἐμποροῦ τὸ 1730. (βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 125 καὶ 282 - 283)· αὐτὸ ἀναφέρεται καὶ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ γιατροῦ Δόξα στὸν Μιχαὴλ Φουρμόντ, βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός», ὁ.π. σ. 341.

77. Κατάγεται ἀπὸ τὴν Μανιάτικη οἰκογένεια Κουτούφαρη καὶ τὸ 1730 ὑπογράφει ὡς πρόκριτος τοῦ Μυστρά (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός» ὁ.π. σ. 330). Γιὰ τὴν οἰκογένεια Κουτούφαρη βλ. Δ. Βαγιακάκου, «Βυζαντινὰ ὀνόματα» ὁ.π. σ. 205 - 208. Τοῦ ἴδιου. «Ἀποικία Μανιατῶν», *ΕΜΑ* 2(1940) 155 - 156. Βλ. ἐπίσης καὶ Γ. Ἀναπλιώτη, *Τζανέτ μπετεῖς Κουτῆφαρης. Ὁ πρῶτος μπέης τῆς Μάνης 1776 - 1779. Καλαμάτα 1957.*

Μελέτη, Παναγιώτη Δόξα, Γεώργιο Γραμματικάκη,⁷⁸ Μπενιζέλο Δόξα. Οἱ παραπάνω, πού ἔδωσαν τὰ χρήματα, ἔχουν χωριστὰ τὴν μερίδα τους, ἀφοῦ μὲ εἶχαν ὡς ἐπιτηρητὴ στὸ χωριὸ καὶ στοὺς ὁποίους ὀφείλω νὰ ἀποδώσω λογαριασμό.

2. Μερίδα τοῦ κυρίου Λεονάρδου Καπετανάκη τοῦ Δημητρίου⁷⁹ γιὰ ἐμπορικὲς συναλλαγὲς πού εἶχαμε μεταξύ μας.

3. Μερίδα τοῦ δραγουμάνου τοῦ Ἀλῆ πασά, Στέφανου Δημάκη, γιὰ ὅσα μοῦ ὀφείλει.

4. Μερίδα τοῦ Μουσταφά ἀγᾶ γιὰ τὸν Καπετανάκη γιὰ τὰ στάρια καὶ καφέ.

5. Μερίδα τοῦ Γάλλου κυρίου Juschin⁸⁰ καὶ αὐθεντικὰ γραπτὰ.

6. Μερίδα τοῦ Ἀσημάκη Μπαϊρόπουλου⁸¹ καὶ ἀπόδειξη τοῦ ἴδιου.

7. Μερίδα τοῦ χατζῆ Καντήραγα⁸² τῆς περασμένης κομπανίας καὶ ἀπόδειξη γραμμένη στὰ τουρκικὰ καὶ σφραγισμένη ἀφοῦ ἔχουμε δεῖ τοὺς μεταξύ μας λογαριασμούς.

8. Μερίδες τῶν ἀδελφῶν Θεόφιλου καὶ Γεωργίου Γεωργίβαλων καὶ αὐθεντικοὶ λογαριασμοί.

9. Μερίδα τοῦ Ἡλίου Γραμματικάκη.

10. Μερίδα τοῦ Κωνσταντῆ Μάρκου

11. Μερίδα τοῦ Νικολάκη Κουτούφαρη

12. Μερίδα τοῦ Νικολοῦ Πουρῆ

13. Μερίδα τοῦ Μαουμέταγα, Τούρκου βοϊβόδα τῆς Καλαμάτας

14. Μερίδα τοῦ Ἑβραίου Λεβῆ

15. Μερίδα τοῦ Γιωργάκη Λογγανικιώτη

Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία, λογαριασμούς, γράμματα, ἀποδείξεις καὶ ἄλλα χαρτιά πού περιέχουν διάφορες ἐμπορικὲς συναλλαγὲς καὶ χειρισμούς τοῦ Χαμόδρακα ἀπὸ τὸ 1725 ὡς τὸ 1734.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, τῶν ὁποίων ἐμεῖς τώρα ἔχουμε παρὰ μόνο τὴν ἀπλὴ καταγραφή τους στὶς στάμπες, βέβαια δὲν ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ ἐξακριβώσουμε τὰ ποσοτικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ προχωρήσουμε στὶς ἀντίστοι-

78. Δὲν ἔχω πληροφορίες γιὰ τὴν οἰκογένεια αὐτή, οὔτε μπορῶ νὰ συνδέσω τοὺς διάφορους Γραμματικάκηδες πού ἐμφανίζονται στὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας: Γεώργιος, Παναγῆς, Ἡλίας εἶναι τὰ 3 ὀνόματα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν· πάντως τὸν τρίτο, πού ἐμπορεύεται στὸ Λιβόρνο, τὸν ὀνομάζουν οἱ Γεωργίβαλοι ἀνεπιό τους. Ἐπίσης ἓνας Γιάννης Γραμματικάκης περιλαμβάνεται ἀνάμεσα στοὺς αἰτοῦντες νὰ ἐγγραφοῦν στὴν κοινότητα Λακεδαιμόνος, (βλ. Σ. Λάμπρου, «Ἐγγραφα», ὅ.π., σ. 279).

79. Πρόκειται γιὰ ἓνα μέλος τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογένειας Καπετανάκη, τῆς ὁποίας ἐκπρόσωποι ἔδρασαν στὴν Ἀθήνα, Πελοπόννησο καὶ Βενετία καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ 18ου αἰ. Πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν οἰκογένεια περιέχονται στὰ ἔργα τοῦ Δημ. Γ. Καμπουρόγλου, Θ. Ν. Φιλαδελφέως καὶ Κ. Μέρτζιου· βλ. κυρίως τοῦ τελευταίου, «Ἡ ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια Καπετανάκη», *Τὰ Ἀθηναϊκά* 40(1968)1-4 καὶ *Μικρὸς Ἑλληνομνημων*, τεῦχος Β' Ἰωάννινα (1960), σ. 83, 84, 87. Ὁ Λεονάρδος Καπετανάκης τοῦ Δημητρίου εἶναι ἐγκατεστημένος στὴ Βενετία, ὅπου ἀσκεῖ τὸ ἐμπόριο, εἶναι μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας, τῆς ὁποίας διετέλεσε καὶ πολλὰς φορὲς πρόεδρος.

80. Πρόκειται γιὰ τὸν Γάλλο ἔμπορο στὸ Μυστρά Jusquin γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχουμε πολλὰς πληροφορίες στὸ ἔργο τοῦ Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο*, ὅ.π. (ἐδρετήριο).

81. Ἀναφέρεται στὴν ἐταιρεία στὴν ὁποία μετεῖχε καὶ ὁ Μπαϊρόπουλος (βλ. σημ. 5).

82. Βλ. σημ. 5.

χες υποθέσεις για την εξέλιξη και την έμπλοκή του Δημ. Χαμόδρακα στις διαδικασίες της συγκέντρωσης και προώθησης προϊόντος στις δυτικές αγορές, μπορούμε όμως να σκιαγραφήσουμε αρκετά πειστικά την εικόνα του και την δράση του στην περιοχή της Ν. Πελοποννήσου. Στο χώρο αυτό φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς βρίσκεται σε στενή εξάρτηση με ένα ευρύ πλέγμα Όθωμανών ύπηκόων, που με τη σειρά τους εντάσσονται στο όλο πλέγμα της συγκέντρωσης προϊόντων και εμπορευματοποίησής τους σύμφωνα με τους μηχανισμούς της ευρωπαϊκής αγοράς.

Όμως για αυτά θα βρούμε την ευκαιρία να μιλήσουμε και στο β' μέρος αυτής της μελέτης, γι' αυτό ως επανέλθουμε στο «ιστορικό» πλαίσιο της εταιρείας· στο επίπεδο αυτό οι Ταρωνίτες - Θεοτόκης εξακολουθούν να έρευνουν για την πραγματική δράση του πράκτορά τους : στις 10 Φεβρουαρίου 1738/39 γράφουν⁸³ στο Μπενιζέλο Δόξα και ζητούν αντίγραφο από το κατάστιχό του για να το παραβάλουν με τους λογαριασμούς του Χαμόδρακα. Η επιλογή του Δόξα για παροχή πληροφοριών δεν φαίνεται να είναι τυχαία : από τα συμφραζόμενα της επιστολής παρουσιάζεται κάποια παλαιότερη σχέση ανάμεσα στους Βενετούς εμπόρους και τον Μπενιζέλο Δόξα, ενώ αυτός ο τελευταίος φαίνεται ότι είναι εμπορικός αντίπαλος του Χαμόδρακα αφού, όπως παραπάνω είδαμε, ιδιαίτερη υπήρξε η φροντίδα του Χαμόδρακα να μη γίνει γνωστό το περιεχόμενο του καταστίχου του στο Δόξα κατά την διάρκεια της διαδικασίας της παραποίησης των λογαριασμών.

Στο τέλος του 1739 ή διαμάχη παίρνει μεγαλύτερη ένταση⁸⁴ και στις αρχές του 1740 φθάνει στη Βενετία και ο Θεόφιλος Γεωργίβαλος γιατί οι κατηγορίες των Ταρωνίτη - Θεοτόκη επεκτείνονται, καθώς είναι εύνοητο, και εναντίον των Αθηναίων εμπόρων. Στην αρχή γίνεται κάποια προσπάθεια για προσφυγή σε διαιτησία και συμβιβασμό, αλλά τελικά η υπόθεση εισάγεται για εκδίκαση ενώπιον των V Savi alla Mercanzia, όπου καταφεύγουν οι Ταρωνίτες - Θεοτόκης προβάλλοντας αναλυτικά και τις διεκδικήσεις τους· από αυτές τις διεκδικήσεις, οι σπουδαιότερες έχουν σχέση με τα έξοδα της εταιρείας, δηλαδή δεν παραδέχονται όρισμένα από αυτά ενώ για άλλα διατείνονται ότι είναι διογκωμένα. Πάντως στο σύνολο οι απαιτήσεις τους δεν βρίσκονται μακριά από τα ποσά που είχε υποβάλει

83. Στάμπα 6, σ. 38, έπιστ. της 10 Φεβρ. 1738/39, γράφουν οι Ταρωνίτες - Θεοτόκης στον Μπ. Δόξα στο Μυστρά.

84. Για τα δικαστικά της υπόθεσης αυτής εύνοητο είναι ότι οι σχετικές παραπομπές παραπέμπουν στα έγγραφα που περιέχονται στις στάμπες, τα οποία αποτελούν και τον κύριο όγκο του συνόλου των εγγράφων· για το λόγο αυτό δεν αναφέρω τις λεπτομέρειες παραπέμποντας στις αντίστοιχες σελίδες αλλά περιορίζομαι στην συνοπτική αυτή περιγραφή της υπόθεσης.

ὁ Χαμόδρακας στὸ β' λογαριασμό του καὶ ἔτσι εἶναι δυνατό νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μὲ βεβαιότητα γιὰ τὶς προσεγγίσεις μας στὰ οἰκονομικὰ δεδομένα τῆς ἐταιρείας.

Σὲ ἄλλη φάση τοῦ δικαστικοῦ ἀγώνα οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης συγκεντρώνουν τὴν προσπάθειά τους στὸ νὰ μὴ χωρισθεῖ ἡ δίκη, ὅπως ζητοῦν οἱ Γεωργίβαλοι καὶ φαίνεται νὰ τὸ πετυχαίνουν, ἀλλὰ νὰ ἀπολογηθοῦν μαζί οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι καὶ ὁ συνεργάτης τους Χαμόδρακας. Τελικὰ μετὰ ἀπὸ πολύχρονο δικαστικὸ ἀγώνα, πὺ δὲν ὀδηγεῖ σὲ συγκεκριμένα ἀποτελέσματα, μόλις τὸ 1743 δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ 6 χρόνια ἀποφασίζουν οἱ διάδικοι νὰ ὀρίσουν διαιτητὲς γιὰ νὰ δώσουν τέλος στὴν ὑπόθεσιν⁸⁵: ἔτσι ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη ὁ Γιαννιώτης ἔμπορος στὴ Βενετία Θωμᾶς Ἱερομνήμων καὶ ἀπὸ τοὺς Γεωργίβαλους ὁ Ἀθηναῖος ἔμπορος στὴ Βενετία Ἰωάννης Ντέκας ὡς διαιτητὲς καὶ ὡς ἐπιδιαιτητὴς ὁ κόμης Ἀνδρέας Κάσσης ἀπὸ τὴν Πάτρα.

Τὴν ὀριστικὴ ἀπόφαση τῶν παραπάνω διαιτητῶν δὲν γνωρίζουμε, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ ἔδωσε ἱκανοποιητικὴ λύση καὶ γιὰ τὰ δύο μέρη ἀφοῦ στὸ ἐπίπεδο τῶν πηγῶν πὺ ἔχουμε στὴν διάθεσή μας δὲν γίπια καμιὰ μνεῖα γιὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ, πὺ τόσο ταλάνισαν τὰ πρόσωπα τῆς ἐταιρείας.

* * *

Τὸ εὐρύτερο πλαίσιο: Ἡ συνολικὴ παρουσία τῆς ἐταιρείας στὸ ἐπίπεδο τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων⁸⁶ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἀναπόσπαστη σύνδεσή της μὲ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σειρά του εἶναι ἐνσωματωμένος στὸ ὅλο κύκλωμα τῆς εὐρωπαϊκῆς

85. Βλ. στὸ ἄρθρο Μέρτζιου (Βαγιακάκου), «Λακωνικά», *Λακωνικαὶ Σπουδαί*, Β' (1975)201, ὅπου καὶ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τοὺς: Θ. Ἱερομνήμονα, Ἰω. Ντέκα, Α. Κάσση.

86. Τὰ στοιχεῖα πὺ παρουσιάζουμε παρακάτω, ὅπως ἔχουμε προαναφέρει προέρχονται ἀπὸ ἔντυπα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸν ἰδιαιτέρου χαρακτήρα ὅτι προορίζονται νὰ ἐνισχύσουν ἢ νὰ ἀναιρέσουν συγκεκριμένες κατηγορίες γιὰ ἀπόκρυψη τῶν πραγματικῶν ἀριθμῶν, τῶν ἀντίστοιχων πρὸς τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας. Ἐτσι ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζεται κάποια δυσχέρεια στὴν ἀκριβὴ ἀποτίμηση τῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων πὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὶς ποσοτικὲς μετρήσεις. Ὅμως ὅπως θὰ ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ ἐκθέσουμε παρακάτω δὲν ὑπάρχουν στοὺς προτεινόμενους ἀπὸ τὰ δύο μέρη λογαριασμοὺς τέτοιες ἀποκλίσεις πὺ νὰ δημιουργοῦν ἀνυπερβλῆτα ἐμπόδια στὴν προσπέλαση τοῦ ὕλικου· ἄλλωστε ἡ σύνταξη κάθε φορὰ τῆς στάμπας σπηρεῖται στὴν παρουσίαση γνήσιων ἐγγράφων, μολονότι, ὅπως ὑποθέτω καὶ φαίνεται ἄλλωστε ἀπὸ τὴν καταγραφὴ τοῦ συνόλου τῶν ἐγγράφων τῆς ἐταιρείας, δὲν συμπεριλαμβάνονται στὶς στάμπες ὅλα τὰ ἐγγράφα, ἀλλὰ γίνεται μία ἐπιλογὴ τῶν πιὸ σημαντικῶν.

ἀγορᾶς μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἀγροτικῆς περιφέρειας.⁸⁷ Στὴν δυναμικὴ αὐτὴ καλεῖται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴ λειτουργικότητα τοῦ χώρου τῆς, πού εἶναι ἡ τροφοδότηση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς⁸⁸ μὲ ἐμπορευματοποιημένα ἀγροτικά προϊόντα καὶ συνάμα νὰ γίνῃ χῶρος ὑποδοχῆς καὶ ἀπορρόφησης βιοτεχνικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων.

Ἡ λειτουργία τοῦ κυκλώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι βέβαια τόσο ἀπλὴ καὶ σχηματοποιημένη γιατί στὴν ὅλη διεργασία παρεμβαίνουν καὶ ἐπενεργοῦν καὶ ἄλλοι καθοριστικοὶ παράγοντες πρωταρχικῆς σημασίας, τῶν ὁποίων ἡ σηματοδότηση καὶ ἡ ἀνάλυση εἶναι ἔξω ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς μελέτης αὐτῆς.

Στὴν περίπτωσή μας ὁ ζωτικὸς χῶρος πού καλύπτουν οἱ ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας ὀρίζεται ἀπὸ τὸν ἄξονα Μάνη - Βενετία ὅπου ἡ πρώτη περιοχὴ ἀποτελεῖ τὸν τροφοδότη καὶ ἡ δευτέρη τὸν παραλήπτη, πού ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ προωθήσῃ τὰ ἀγροτικά προϊόντα εἴτε στὴν ἐπιτόπια κατανάλωση εἴτε πρὸς ἄλλη ἀγορὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸν κύριο αὐτὸ ἄξονα πλαισιώνουν καὶ ἄλλες περιοχές : Ναύπλιο - Τύνιδα - Ἀττική, Σμύρνη ὅταν ἡ συγκυρία ἀπαιτήσῃ ἐνίσχυση ἢ ἀλλαγὴ προσανατολισμοῦ στὴν προώθηση προϊόντων· παράλληλα ὁ ἴδιος χῶρος τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ κυρίως τῆς Κωνσταντινούπολης θὰ ἀποτελέσῃ τὸν χῶρο ὑποδοχῆς βιοτεχνικῶν προϊόντων, κυρίως ὑφασμάτων, σύμφωνα μὲ τὴν δομὴ καὶ λειτουργία τῶν οἰκονομικῶν ἀνταλλαγῶν, ὅπως τὴν ὀρίσαμε παραπάνω.

Ἡ περιοχὴ τῆς Ν. Πελοποννήσου καὶ εἰδικότερα ἡ περιοχὴ τῆς Μά-

Παράλληλα ὑπάρχει καὶ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ σημαντικότητα τοῦ οἰκονομικοῦ μεγέθους πού ἀντιπροσωπεύει μία περιορισμένον ὀρίων ἐμπορικὴ συσσωμάτωση στὸ σύνολο τοῦ οἰκονομικοῦ πλέγματος μιᾶς εὐρύτερης περιοχῆς. Ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο, πιστεύω ὅτι ἡ ἰδιαιτερότητα μιᾶς τέτοιας περίπτωσης, ἐντάσσεται στὴ λογικὴ τῶν γενικότερων οἰκονομικῶν μηχανισμῶν καὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ, παράλληλα ὅμως ἡ ἀνάλυση τῶν στοιχείων τῆς συντελεῖ στὴν κατανόηση τῆς λειτουργίας τῆς ἀγορᾶς, ὅπως ἐμφανίζονται κάθε φορὰ σὲ σχέση μὲ τὸν χρονικὸ καὶ τοπικὸ παράγοντα.

87. Βλ. τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τοῦ Σπ. Ἀσδραχᾶ στὸν οὐμμικτο τόμο «*Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ*», ὅ.π. μὲ τὸν τίτλο : «Προβλήματα οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς Τουρκοκρατίας» καὶ εἰδικότερα τὶς σελ. 20 καὶ 35. — Βλ. ἐπίσης Βασ. Παναγιωτόπουλος, «Ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Τριπολιτσά : ἡ σημασία τῆς μεταφορᾶς μιᾶς περιφερειακῆς πρωτεύουσας τὸν 18ο αἰῶνα», *Ὁ Ὁραμιστής* 11(1974), Ἀθήνα, 1977 σ. 50 - 51.

88. Εἰδικότερα τὸ 18ο αἰ. ὑπάρχει αὐξημένη ζήτηση ἀγροτικῶν προϊόντων, πράγμα πού σχετίζεται μὲ τὴν ἀνάπτυξη «τῶν πόλεων, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς βιομηχανίας στὴ δυτικὴ καὶ κεντρικὴ Εὐρώπη» : βλ. Τ. Stoianovich, «Ὁ κατακτητὴς . . .», ὅ.π., σ. 299· καθὼς ἐπίσης καὶ Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Οἰκονομία», στὴν *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, ὅ.π., σ. 188.

νης⁸⁹ ἐμφανίζει ἔντονη καὶ συνεχὴ παρουσία στὶς διαδικασίες τοῦ ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου, πού οὐσιαστικά ὀφείλεται σὲ ὁρισμένα πλεονεκτήματά της: ἀγροτικὴ ἐνδοχώρα, ἀπὸ τὴν ὁποία προωθοῦνται προϊόντα γιὰ ἐμπορευματοποίηση μέσω τοῦ ἐμπορικοῦ κέντρου τῆς περιοχῆς πού εἶναι ὁ Μυστράς⁹⁰, καλὰ λιμάνια πού διευκολύνουν τὶς μεταφορές. Συνακόλουθα ἡ ἐμφάνιση καὶ δραστηριοποίηση τῆς ἐταιρείας στὴν περιοχή αὐτή, στὴν ὁποία δροῦν ταυτόχρονα πολλοὶ μεσάζοντες μικρέμποροι⁹¹ ἀλλὰ ὅπου ὁ γαλλικὸς παράγων οὐσιαστικά κυριαρχεῖ,⁹² εἶναι εὐλογη καὶ πρέπει πάντως νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον πού συνεχίζει νὰ δείχνει ἡ Βενετία γιὰ τὴν εἰσροὴ στὴν ἀγορά τῆς προϊόντων πού νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Ἀνατολῆς⁹³ (βλ. καὶ τὸ ἄρθρο 11 τοῦ συμφωνητικοῦ τῆς ἐταιρείας).

Ἀπὸ τὴν ἄποψη ἐξάλλου τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ πού πλαισιώνει τὴν ὅλη διαδικασία καὶ πού στὴν περίπτωσή μας ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ στὶς δύο κύριες ἐστίες τῆς ἐταιρείας, πιστεύω ὅτι δὲν προσδιορίζει ἀλλὰ διευκολύνει τὴν συνολικὴ διαδικασία. Ἀλλωστε στὴν εὐρύτερη προοπτικὴ τοῦ θέματος ἐμφανίζονται ταυτόχρονα καὶ οἱ δύο μορφές συμμετοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὸ κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς: ὁ ἐνδιάμεσος τῆς ἐξωτερικῆς κυρίως ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς καὶ οἱ συμμετέχοντες στὶς διεργασίες τῆς ἐξωτερικῆς ἀγορᾶς, πού εἶναι κυρίως τὰ μέλη τῶν ἐμπορικῶν παροικιῶν τῆς διασποράς.⁹⁴

89. Γιὰ τὴν οἰκονομικὴ παρουσία τῆς περιοχῆς τὸν 18ο αἰ. βλ. Κρεμμυδάς, Τὸ ἐμπόριο, ὅ.π.—Μιχ. Β. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος* ὅ.π., σ. 207 - 228, 263 - 274. J. M. Wagstaff, «The Economy of the Mani peninsula (Greece), in the eighteenth century», *Balkan Studies* 6(1965) 293 - 304.— Ἐλένη Μπελιᾶ, «Υπόμνημα» ὅ.π., σ. 270 - 301.

90. Ὁ Μυστράς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀμεση σχέση του μὲ τὴν ἀγροτικὴ ἐνδοχώρα στὴν ὁποία δεσπόζουν οἱ ἐποχικὲς καλλιέργειες: ἔτσι ἡ πόλη γίνεται ἔδρα πανηγυριοῦ καὶ ὀρίζεται ἀπὸ τὶς διαδικασίες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου πού θὰ ἀπορροφήσει τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα ὅπως μετὰξι, λάδι κλπ.: βλ. Βασ. Παναγιωτόπουλος, «Τὸ ΙΗ' αἶώνα στὴν Πελοπόννησο: ἡ ἀπορρόφηση τῶν οἰκονομικῶν πόρων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας», ἄρθρο στὸν τ. *Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ*, ὅ.π., σ. 467 καὶ Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 34.

91. Γιὰ τὴ δράση τοῦ ντόπιου στοιχείου, τὸ ὁποῖο ὡς τὰ μέσα τοῦ 18ου ἐκτελεῖ μὲ ἐπιτυχία τὸ ρόλο του πού ἵναι κυρίως ἡ τροφοδότηση τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου μὲ πρῶτες ὕλες βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, *Οἰκονομία*, ὅ.π., σ. 173.— Τοῦ ἴδιου, «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 35.—Γ. Λεονταρίτη, *Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία (1453 - 1850)*, Ἀθήνα 1972 (ἀναδημοσίευση ἀπὸ ΕΜΝΕ/ΜΝΗΜΩΝ, Ἀθ. 1981) σ. 40.

92. Βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 35.

93. Γιὰ τὴν προνομιακὴ φορολογικὴ μεταχείριση γιὰ τὰ προϊόντα πού προέρχονταν ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Δύσης ἢ Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖες δὲν ἀνῆκαν στὸ Βενετικὸ κράτος βλ. Salvatore Ciriaco, *Olio ed Ebrei nella Repubblica Veneta del settecento*, Βενετία 1975, σ. 38.

94. Βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία στὸν ΙΗ' αἶώνα», ἐφ. *Ἀδύγη* τῆς 30 Ἰαν. 1980.—Τοῦ ἴδιου, *Οἰκονομία*, ὅ.π., σ. 173 καὶ «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 35.

Τὸ εἰδικὸ πλαίσιο : Σύμφωνα μετὰ τὶς πολλαπλὲς καταθέσεις τῶν πηγῶν ἔχει γίνεи φανερὸ ὅτι ἡ «συντροφία», ἡ «κομπανία»,⁹⁵ ἀποτελεῖ τὸν κανονικὸ τρόπο ἐμπορικῆς συμπεριφορᾶς κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας ἀλλὰ καὶ ἀργότερα. Βέβαια ὁ ὅρος καὶ ἡ πραγματικότητα ποὺ ἀντιπροσωπεύει εἶναι πολυσήμαντοι ὥς προσδιορισμοὶ ἀφοῦ καλύπτουν ἓνα εὐρὺ φάσμα ἐμπορικῶν συσσωματώσεων ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀπλὴ συμμετοχὴ δύο προσώπων σὲ μία ἐμπορικὴ πράξη καὶ φθάνει ὥς τὴ μακρόβια καὶ πολλαπλῶν δραστηριοτήτων ἑταιρεία.

Στὸ ἐπίπεδο τῆς διμεροῦς ἑταιρείας μετὰ κάποια ποσοτικὴ ἢ χρονικὴ προοπτικὴ, ἡ «κομπανία» ἐντάσσει στὴ λογικὴ τῆς μία σειρὰ ἀπὸ πρόσωπα ποὺ τὴν πλαισιώνουν : εἶναι οἱ κύριοι μέτοχοι, οἱ ὅποιοι ἐπενδύουν κεφάλαια μετέχοντας ἀνάλογα στὰ κέρδη καὶ στὶς ζημιές· καὶ ἓνα πλέγμα πρακτόρων,⁹⁶ ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν καθαρτὴ ὑπαρξὴ τῆς κομπανίας ἀφοῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφὴ μετὰ τὸν ἄμεσο παραγωγὸ γιὰ τὴν προμήθεια τοῦ προϊόντος ἢ ἀντίστροφα γιὰ τὴν διάθεση στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ δυτικῶν βιοτεχνικῶν εἰδῶν.

Στὴν περίπτωσή μας ἔχουμε δύο μορφὲς διμεροῦς ἑταιρείας : ἡ πρώτη εἶναι γιὰ ὀρισμένη ποσότητα ἐμπορεύματος· ἡ δευτέρη ὀρίζεται βέβαια ἀπὸ χρονικὰ καὶ ποσοτικὰ πλαίσια ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ τὴν χαρακτηρίζει, νομίζω ὅτι εἶναι ἡ πρόβλεψη καὶ ἄλλων παραπληρωματικῶν δραστηριοτήτων· ἔτσι ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθήσουμε τὴν δημιουργία μέσα στοὺς κόλπους τῆς καθαρτὸ ἑταιρείας μιᾶς ἄλλης «ὕπο - ἑταιρείας», ἀποτελέσμα τῆς συγκυρίας καὶ τῆς λογικῆς τῆς ἐπέκτασης τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν καὶ σ' ἄλλους χώρους ἔξω ἀπὸ τὸν κύριο ζωτικὸ χῶρο τῆς.

Γιὰ νὰ ὀρίσουμε καλύτερα τὰ πράγματα, τόσο στὴν πρώτη ὅσο καὶ στὴ δευτέρη ἑταιρεία, τὰ ἐξαγωγικὰ προϊόντα ποὺ σαφῶς ἐνδιαφέρουν εἶναι τὸ λάδι καὶ τὸ βελανίδι· ἀλλὰ στὸ συμφωνητικὸ τῆς δευτέρας ἑταιρείας —τὸ ὁποῖο στὴν δόμησή του ἀκολουθεῖ τὸν βενετικὸ τύπο— προβλέπονται ἐμπορικὲς σχέσεις καὶ μετὰ ἄλλα μέρη : Μπαρμπάρια - Χίο - Σμύρνη - Πόλη (βλ. ἄρθρ. 2 καὶ 7 τοῦ συμφωνητικοῦ) καὶ ἀκόμη δὲν προβλέπονται ἀλλὰ πραγματοποιοῦνται ἄλλες δραστηριότητες τοῦ Χαμόδρακα μετὰ τὴν ὑπενοικίαση τοῦ μπιντάτ, τὴν διάθεση λαδιοῦ ἀπευθείας

95. Βλ. Φίλ. Ἡλιοῦ, *Σταμάτης Πέτρον, Γράμματα ἀπὸ τὸ "Αμστερνταμ",* Ἀθήνα 1976, σ. μθ' καὶ Νικ. Ι. Πανταζοπούλου, *Ἑλλήνων συσσωματώσεις,* Ἀθήνα 1958, σ. 18.

96. Θὰ ἤθελα νὰ παραθέσω τὸν χαρακτηριστικὸ ὀρισμὸ τῶν πρακτόρων ὅπως τὸν σημειώνει ὁ Νικ. Παπαδόπουλος, *Ἑρμῆς ὁ Κερδῶος* . . τ. 1, *Ἐν Βενετία 1815,* σ. 6 : «Πράκτορες (*Fattori o Agenti*) ὅσοι ἀποκατασταθθέντες παρ' ἄλλων ἐμπόρων εἰς τόπον τινά, ἐμπορεύονται διὰ λογαριασμῶν ἐκείνων, λαμβάνοντες ἢ μισθόν, ἢ μετοχὴν τινα εἰς τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεών των».

στοὺς Γάλλους ἐμπόρους στὴν Πελοπόννησο καὶ μὲ ἄλλες ἐνέργειες, ποὺ θὰ δοῦμε ἀναλυτικὰ παρακάτω. Μποροῦμε πάντως νὰ ὑποθέσουμε μὲ ἀρκετὴ βεβαιότητα, ὅτι στὴ σύνταξη τοῦ συμφωνητικοῦ καὶ κατὰ συνέπεια στὴν ἐμπορική πρακτική ποὺ θὰ ἀκολουθηθεῖ, γίνεται προσπάθεια νὰ προβλεφθοῦν οἱ ἐπιπτώσεις ποὺ δημιουργεῖ ἡ συγκυρία τῆς ἐποχικῆς καλλιέργειας καὶ ὁ ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς, καὶ παράλληλα νὰ βρεθεῖ τρόπος ἐξισορρόπησης ἐξαγωγῶν - εἰσαγωγῶν.

Ἡ ὑπόθεση βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐταιρείας, ἀφοῦ ὁ Χαμόδρακας προχωρεῖ πέρα ἀπὸ κάθε συμφωνημένη πρόβλεψη. Βέβαια πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ συνυπολογίσουμε τὴν οἰκονομικὴ λογικὴ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς περιοχῆς, στὴν ὁποία λογικὴ ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐκμετάλλευση προσόδων, καὶ παράλληλα τὴν προσδοκία τοῦ Χαμόδρακα νὰ ἀποκομίσει περισσότερα ἀπὸ τὰ προβλεπόμενα.

Τὰ πρόσωπα ποὺ ἐμπλέκονται στὴν ὅλη διαδικασία ἔχουν διαφορετικὲς σχέσεις ἀμοιβῆς: ἀφήνοντας τοὺς κύριους μετόχους στὰ κέρδη ἢ τὶς ζημιές, ἔχουμε τὴν ἀμοιβὴ τοῦ Χαμόδρακα, ποὺ εἶναι ἡ ἐτήσια ἀποκοπὴ 40 τσεκινιῶν, στὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνεται ἐπιπλέον ἡ διατροφή τοῦ ὑπηρετῆ του καὶ τοῦ ἀλόγου του. Παράλληλα ἔχουμε τὶς ἀμοιβές τῶν πρακτόρων, τὰ μεσιτικά, ποὺ ἀνέρχονται κατὰ τὴ συνήθεια τῆς «πιάτσας» στὸ 2% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν διατιθέμενων εἰδῶν. Ὡς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι στὴν περίπτωση τῆς ὑπο-εταιρείας» ἔχουμε σχέσεις κανονικῆς ἐταιρείας, δηλαδὴ ἀνάλογη συμμετοχὴ τῶν μετόχων στὰ κέρδη καὶ ζημιές. Πέρα ἀπὸ αὐτὰ καὶ εἰδικότερα σὲ σχέσεις τύπου Χαμόδρακα, ποὺ ἐνεργεῖ μὲ ἰδιαίτερη αὐτονομία, εἶναι λογικὸ νὰ ὑποθέτει κανεὶς ὅτι ἡ ἀμοιβὴ προσαυξάνεται μὲ ἰδιοποίηση ὀρισμένων ἀρκετὰ ὑψηλῶν ποσῶν (βλ. σημ. 117): ἐπίσης ἰδιαίτερα ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τῆς παραγράφου «ἐξοδα»: ἡ παράγραφος αὐτὴ ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες σταθερές, ποὺ ὀρίζονται ἀπὸ τὴν καταβολὴ φόρων, προξενικῶν δικαιωμάτων, τελωνειακῶν δεσμῶν προβλέπει καὶ ἓνα ἀριθμὸ δώρων πρὸς ἐνδιαμέσους καὶ τοπικοὺς παράγοντες καθὼς καὶ ἄλλα μικροἐξοδα τῶν ὁποίων τὸ ἀριθμητικὸ μέγεθος μπορεῖ εὐκόλα νὰ ἀλλοιωθεῖ. Ὡς ἄλλωστε, ὅπως θὰ δοῦμε τὰ ἐξοδα τῆς ἐταιρείας εἶναι τὸ μέγεθος ποὺ δὲν γίνεται ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας.

Τέλος νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις οἱ σύντροφοι τοῦ κέντρου (Βενετία) διεκδικοῦν πέρα ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τους στὰ συνολικὰ κέρδη καὶ τὴν προμήθεια τοῦ 2%.

Αὐτὸ ποὺ θὰ ἦταν οὐσιῶδες, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἂν ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα νὰ ἐξακριβωθεῖ, εἶναι οἱ τοποθετήσεις τῶν χρημάτων ποὺ ἀποκτοῦνται ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐμπορικὲς διεργασίες. Τὰ στοιχεῖα ὅμως ποὺ διαθέτουμε εἶναι ἀπὸ πενιχρά ἕως ἀνύπαρκτα γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἡ συμπερι-

φορά τοῦ κεφαλαίου ποὺ ἀποκτᾶται ἀπὸ τοὺς κύριους συντρόφους καὶ τὸν Χαμόδρακα : βέβαια μιὰ ἔρευνα γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη θὰ εἶχε μεγαλύτερες πιθανότητες νὰ ἀποφέρει στοιχεῖα, ἀφοῦ ὁ χώρος τῆς δράσης του προσφέρεται πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, καὶ πάντως ὑπάρχει κάποιες σταθερὲς σχετικὰ μὲ τὴν συμπεριφορὰ τῶν κεφαλαίων τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς. Γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς Γεωργίβαλους⁹⁷ λίγα στοιχεῖα διαθέτουμε γιὰ τὴν δράση τους : ὅπως δὴποτε ὁμως εἴμαστε βέβαιοι ὅτι συνεχίζουν τὶς ἐμπορομεσιτικὲς δραστηριότητές τους σὲ προσφορότερο ἔδαφος. Ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον νομίζω ὅτι παρουσιάζει καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Δημ. Χαμόδρακα,⁹⁸ γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἔχω καμιὰ μεταγενέστερη πληροφορία. Συνεχίζει τὴν «καριέρα» τοῦ πράκτορα ; διερύνει τὸ ρόλο του μὲ τὴν ἄμεση ἐμπλοκὴ του στὴν ἀγορὰ ; Σὲ κάποιο σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς συνεργάτες του στὴ Μάνη ἀναφέρει⁹⁹ καὶ κάποια χαρτιά γιὰ κτήματα· ἄραγε ἀντιπροσωπεύουν ἀγορὲς γῆς ἀπὸ τὸν Χαμόδρακα ;⁹⁹ Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ οἱ πηγές, ὅσες τουλάχιστον γνωρίζω, δὲν βοηθοῦν ὥστε νὰ ὑπάρξει ἀπάντηση, καὶ κατ' ἀνάγκη μπορεῖ καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Χαμόδρακα νὰ ἐνταχθεῖ στὸ γενικότερο σχῆμα τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ κεφαλαίου ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐμπορικὲς καὶ παρεμπορικὲς διεργασίες.

Στὴ συνέχεια τῆς ἐργασίας θὰ ἐξετάσουμε τὶς ἀνταλλαγὲς τῶν προϊόντων μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐταιρείας, ἐπιμένοντας κυρίως σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀποτελέσαν τοὺς κύριους πόλους γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ σύντροφοι συγκέντρωσαν τὶς προσπάθειές τους ὡς πρὸς τὶς ἐξαγωγὲς καὶ εἰσαγωγές : ἐννοῶ τὸ λάδι καὶ τὰ ὑφάσματα ἀντίστοιχα. Βέβαια πάντοτε σὲ σχέση καὶ πρὸς τὶς ἄλλες παραμέτρους ποὺ πλαισιώνουν καὶ συμπληρώνουν λειτουργικὰ τὶς κύριες συνιστώσες τοῦ θέματος.

1. *Τὸ λάδι* : Τὸ προϊόν αὐτὸ ποὺ παράγεται ἄφθονο στὴν Πελοπόννησο ἀποτελεῖ καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ 18ου αἰ. ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ἐξαγωγικά προϊόντα καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλισή του διεξάγεται ὀξύτατος ἐμπορικὸς

97. Βλ. ἐδῶ σημ. 8.

98. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι μιὰ ἄμεση μαρτυρία γιὰ τὶς ἀσχολίες τοῦ Χαμόδρακα – ἡ ὁποία εἶναι κάπως ὑποβαθμισμένη γιατί ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ δικαστήριό ὅπου ζητεῖ τὴν ἀπαλλαγὴ του – ὅτι ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ζημιές ποὺ τοῦ προξένησε ἡ ὥς τότε (Δεκ. 1739) παραμονὴ του στὴ Βενετία εἶναι ὅτι ἔμειναν πίσω «ἄλλες σοβαρότατες δουλιές του στὴν Τουρκία» (Στάμπα 30, σ. 100 - 102).

99. Βλ. ὑπόσημ. 5 καὶ 11. Ἔχουμε ἐπίσης μιὰ μαρτυρία (Στάμπα 30, σ. 56) ποὺ δὲν διασταυρῶνεται σὲ ἄλλο ἔγγραφο, ὅτι ὁ Χαμόδρακας εἶχε νοικιάσει χτήματα στὴν τοποθεσία Αἰνάσσι (πιθανῶς Ἐλ Βλάσης) στὸ Χρῆστο Μπολλώνη. Μὲ βάση αὐτὴ τὴ μαρτυρία μπορούμε νὰ υποθέσουμε ὅτι ὁ Μανιάτης ἐμπορὸς ἐπενδύει σὲ γῆ· ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ὁμως γιὰ νὰ ἀποτελέσει βέβαιο στοιχεῖο ἔχει τὴν ἀνάγκη καὶ ἄλλων μαρτυριῶν.

ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στοὺς ἐνδιαφερομένους.¹⁰⁰ Ἡ μονοκαλλιέργεια¹⁰¹ τῆς ἐλιάς πού εἶχαν ἐπιβάλει καὶ εὐνοήσει οἱ Βενετοὶ συνεχίζεται καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρησή τους καὶ μάλιστα ἐπεκτείνεται καθὼς ἐπιβάλλονται οἱ ἐμπορικοὶ σχεδιασμοὶ τῶν Γάλλων· ὥστόσο ἀλλάζει ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς στὸ ἐπίπεδο αὐτό, ἀφοῦ τὴν μονοπωλιακὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας διαδέχεται ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἐπικράτηση τῶν Γάλλων στὶς ἀγορὲς τοῦ Μοριά.

Βέβαια ὁ προσανατολισμὸς τῆς ἐταιρείας στὸ ἐμπόριο τοῦ λαδιοῦ, πέρα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ προϊόν αὐτὸ ὑπάρχει ἄφθονο στὴν Πελοπόννησο καὶ εἰδικότερα στὴν περιοχὴ τῆς Μάνης, σημαίνει ὅτι ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά.

Τὸ λάδι ὑπῆρξε ἀνέκαθεν ἓνα ἀπὸ τὰ προϊόντα πού ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα τοὺς οἰκονομικοὺς προσανατολισμοὺς τῆς βενετσιάνικης πολιτικῆς, προϊόν πού πρόσφερε ναύλους στὰ πλοῖα τῆς Γαληνοτάτης, ἀλλὰ παράλληλα ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὶς σαπουνοποιεῖς τῆς καὶ ἀκόμη ἀπέδιδε σημαντικὰ κέρδη μὲ τὴν προώθησή του στὶς ἀγορὲς τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης μέσω τῆς «πιάτσας» τῆς Βενετίας.¹⁰² Μεγάλες ποσότητες ἀντλοῦσε ἡ Βενετία ἀπὸ τὶς κτήσεις τῆς, κυρίως τὴν Κρήτη καὶ τὰ Ἑπτάνησα, ἐνῶ εἶχε στὰ χέρια τῆς καὶ τὸ ἐμπόριο τοῦ λαδιοῦ τῆς Ἀπουλίας. Βέβαια στὶς ἀρχὲς καὶ σ' ὅλη ἄλλωστε τὴ διάρκεια τοῦ 18ου αἰ. τὰ πράγματα δὲν ἐξελίσσονται εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν Βενετία καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο: δὲν ὑπάρχει ἡ Κρήτη καὶ λίγο ἀργότερα ὁ Μοριάς ἐνῶ ὁ βασιλιάς τῆς Νεαπόλεως ἔχει ἀπαγορεύσει τὶς ἐξαγωγὲς λαδιοῦ ἀπὸ τὴν Ἀπουλία¹⁰³, ἀκόμη ἡ πειρατία καὶ ἡ ταχύτατη ἄνοδος τῆς Τεργέστης στενεύουν ὁλοένα τὰ περιθώρια.

Παρόλα αὐτὰ ἡ Βενετία προσπαθεῖ νὰ ἀντέξει σ' ὅλες αὐτὲς τὶς πιέσεις καὶ τὸ λάδι ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ἐνδιαφέρει¹⁰⁴ ζωνρὰ καὶ πάντως ἀπὸ

100. Βλ. ἐδῶ σ. 238

101. Βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ. π., σ. 7, 144, 151 - 153.

102. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα παραπέμπω στὸ βιβλίο τοῦ S. Ciracono, *Olio*, ὁ.π. στὰ σχετικὰ κεφάλαια τοῦ ὁποίου ἐξετάζεται ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας γιὰ τὸ προϊόν αὐτὸ καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς Βενετίας.

103. Ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ ἴσχυσε ἀπὸ τὸ 1702 ὡς τὴ πτώση τῆς Βενετίας (1797)· μάλιστα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑψωση τῶν τιμῶν στὴν ἀγορὰ τῆς Βενετίας καὶ τὴν ἐντονότερη ἐπαγρύπνηση τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων στὸ Μοριά γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ διαρροὴ λαδιοῦ πρὸς ἄλλες ἀγορὲς: βλ. Ciracono, *Olio*, ὁ.π., σ. 24.

104. Διαφορετικὴ παρουσιάζεται ἡ εἰκόνα γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας ὡς πρὸς τὸ λάδι ἀπὸ τὶς γαλλικὲς πηγές: βλ. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 155 καὶ 286, 287. Σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ ἡ Βενετία μὲ τὴν ἀποχώρησή της ἀπὸ τὸ Μοριά (1715) ἔπαυε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς εἰσαγωγὲς λαδιοῦ ἀπὸ τὴν πρῶν ἀποικία τῆς, περιορίστηκε στὴν παραγωγή τῶν Ἰονίων καὶ μάλιστα ἐπέβαλε βαρύντατους εἰσαγωγικοὺς δασμούς. Ὅμως εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι ἡ ροὴ λαδιοῦ

τά στοιχεία που έχουμε φαίνεται ότι ποσότητες λαδιού φθάνουν στην αγορά της Βενετίας όχι μόνο από τα Έπτάνησα αλλά και από την Ανατολή. Μάλιστα φροντίζουν οι βενετικές αρχές να διευκολύνουν τις εισαγωγές από τα μέρη της Ανατολής θεσπίζοντας χαμηλότερους δασμούς για τα προερχόμενα από την περιοχή αυτή λάδια.

Η σύναψη άλλωστε αυτής της εταιρείας και οι συνεχείς μνείες άλλων εμπορών που στέλνουν λάδια στη Βενετία επιβεβαιώνουν την επισήμανση αυτής της πολιτικής και σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να ένταχθει. Μάλιστα πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι αποστολές λαδιού από την Πελοπόννησο συνεχίζονται και αργότερα, και πάντως γίνεται κάθε προσπάθεια για να ενθαρρυνθούν.

Στην περίπτωση μας, οι χρονικοί και επενδυτικοί περιορισμοί που επιβάλλει το συμφωνητικό κείμενο μάς δίνουν πληροφορίες, οι οποίες δεν μπορούν να αποτελέσουν καθοριστική πηγή προς την κατεύθυνση της συμπεριφοράς των εμπορευμάτων στην αγορά της Ν. Πελοποννήσου. Έχουμε ωστόσο κάποιες σταθερές που ορίζουν την λογική του εμπορίου του λαδιού κατά την περίοδο αυτή και έντασσόμενες στο γενικό πλαίσιο, ορίζουν και τον βαθμό ανάμειξης των άλλων ενδιαφερομένων.

Επιπλέον είναι αξιοπροσοχής ότι έχουμε την δυνατότητα να παρακολουθήσουμε την όλη διαδικασία σε τρία αλληλοεξαρτώμενα επίπεδα: τουτο γιατί στην δυναμική της συντροφιάς εμπλέκονται και οι τρεις δυνατές επενδυτικές δραστηριότητες στον τομέα αυτό, που καλύπτουν: α) την αποστολή λαδιού στην Βενετία, β) την διάθεση λαδιού μέσω της εταιρείας απευθείας στους Γάλλους εμπορούς στο Μοριά και γ) την ύπενοίκιαση του φόρου μιντάτ του λαδιού της περιοχής Μυστρά και Μονεμβασιάς. Άλλα ως παρακολουθήσουμε αναλυτικά την κάθε περίπτωση:

α) *Αποστολές λαδιού στη Βενετία*: (Βλ. αναλυτικά στοιχεία στον Πίν. Ι₁). Όπως είπαμε και παραπάνω, οι αποστολές λαδιού από την Μάνη προς την παλαιά μητρόπολη ενισχύουν την άποψη ότι οι Βενετοί δεν εγκαταλείπουν τις βλέψεις τους για εισαγωγές προϊόντων από το χώρο της Ανατολής. Ύστερα από την πρώτη δύσκολη είκοσαετία του 18ου αι. η αγορά της Βενετίας στην αγωνιώδη προσπάθειά της να επιβιώ-

προς την βενετική αγορά δεν σταματά όριστικά με την απώλεια του Μοριά: μικροέμποροι εξακολουθούν να αποστέλουν μικρές ποσότητες λαδιού και η ύπαρξη της εταιρείας μας αναφέρεται και σε αρκετά μεγάλες ποσότητες για μια αγορά, ή οποία πάντως βρίσκεται σε συνεχή αποδυνάμωση. Έξάλλου το ενδιαφέρον της Γαληνοτάτης βεβαιώνεται και υπό τη φορολογική πολιτική που ακολουθεί ως προς το λάδι: έτσι ενώ για τα λάδια που εισάγονται από την Απουλία ο δασμός εισαγωγής είναι 11,5 περίπου δουκάτα και από την Δαλματία - Κέρκυρα - Ίστρία 10 δουκάτα ανά mioaro, το αντίστοιχο ποσόν για τα λάδια της Ανατολής (Μοριάς, Κύπρος, Κρήτη, Σμύρνη) είναι μόλις 6 δουκάτα, 2 λίρες και 3 σολδία: βλ. Ciriaco, *Ολο*, ό.π., σ. 54.

σει στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ἀρχίζει νὰ ἀπορροφᾷ ποσότητες λαδιοῦ καὶ ἀπὸ τὸν Μοριά. Βέβαια σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν ἔχουμε μεγέθη τῆς τάξεως τῶν γαλλικῶν, μολονότι ἡ σύγκριση εἶναι ἀνέφικτη ἀφοῦ γιὰ τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο ἔχουμε συνολικὰ στοιχεῖα, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἔχουμε ὅπωςδὴποτε μιὰ δραστηριότητα περιορισμένη χρονικά, ποὺ μόνο μέσα σ' ἓνα μεγάλο ποσοτικὸ σύνολο θὰ μπορούσε νὰ ἐνταχθεῖ. Ἔτσι οἱ μετρήσεις μας ἔχουν περισσότερο τὴν σημασία τεκμηριωμένων ἐνδείξεων καὶ ὑποθέσεων πρὸς ἐπαλήθευση ἢ ἀπόρριψη.

Ὡστόσο, ἂν θελήσουμε νὰ δώσουμε κάποια σχετικὴ τάξη μεγεθῶν, συγκρίνοντας τὶς ἐξαγωγὲς λαδιοῦ τῆς ἐταιρείας μὲ τὶς ἀντίστοιχες γαλλικές,¹⁰⁵ θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἡ ἀναλογία εἶναι 1 : 7 γιὰ τὰ ἔτη 1732 καὶ 1735, ἐνῶ γιὰ τὰ ἔτη 1736 - 1737 ἡ ἀναλογία σχεδὸν διπλασιάζεται καὶ φθάνει στὸ ἐπίπεδο τοῦ 1 : 13· ὅμως πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε ὅτι τὰ δύο τελευταῖα χρόνια ἡ ἐταιρεία διαθέτει λάδια ἀπευθείας στοὺς Γάλλους ἐμπόρους. Ὡστε ὡς γενικὸ συμπέρασμα πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὡς σημαντικὴ τὴν παρουσία τῆς ἐταιρείας στὸν χῶρο τῶν ἐξαγωγῶν λαδιοῦ ἐνῶ παράλληλα ἐνισχύεται ἡ ἄποψη γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς Βενετίας νὰ ἀπορροφήσει μεγάλες ποσότητες¹⁰⁶ ἢ γιὰ νὰ ἀντιστρέψουμε τὰ πράγματα, ἡ διάθεση μέσω τῆς ἐταιρείας ἐμπορεύματος στοὺς Γάλλους πιθανῶς ἀποδίδει περισσότερο· ἴσως μάλιστα ἔχουμε τὴν δυνατότητα στὴν τελευταία περίπτωση νὰ διαπιστώσουμε μιὰ μεταβολὴ ἔναντι τῆς παλαιότερης παρεμβατικῆς πολιτικῆς τῆς Βενετίας ποὺ πρέσβευε ὅτι ὅλα τὰ προϊόντα τῶν κτήσεων ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ προωθηθοῦν μέσω τῆς μητροπόλεως, καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Μοριά ἀνάγκαζε πολλοὺς ξένους ἐμπόρους νὰ στρέφονται σὲ ἄλλα λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τελευταίας Βενετοκρατίας· βέβαια τώρα πιά ὁ Μοριάς δὲν εἶναι κτήση τῆς Βενετίας.

Οἱ ἀναλυτικοὶ λογαριασμοὶ τῆς ἐταιρείας μᾶς προσφέρουν παράλληλα ἓνα ἄλλο ἀξιόλογο στοιχεῖο : τὰ ὀνόματα ἐκείνων τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς ποὺ πουλοῦσαν τὰ λάδια τους στὸ Χαμόδρακα (βλ. Πίν. Ι₂).

105. Βλ. τοὺς πίνακες τῶν γαλλικῶν ἐξαγωγῶν λαδιοῦ στὸ βιβλίον τοῦ Β. Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο*, ὅ.π., σ. 145.

106. Ἐχοντας ὡς πηγὴ τὰ στοιχεῖα τοῦ Ciriacocono, ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὶς ἀντίστοιχες βενετικὲς πηγὲς ἡ μέση ἐτήσια κατανάλωση λαδιοῦ στὴ Βενετία γιὰ τὴν δεκαετία 1730 - 1739 εἶναι 2300 miara. Ἐπιπλέον τὰ τέσσερα χρόνια, 1732, 1735 - 1737 διακινούνται μέσω τῆς ἀγορᾶς τῆς Βενετίας 14.635 miara πρὸς τὴν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὴν πόλη (terra ferma) καὶ 3.438 miara πρὸς τὴ Γερμανία καὶ τὶς Κ. Χῶρες. Μὲ βάση αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἔχουμε ἓνα σύνολο 27.273 miara γιὰ τὴν παραπάνω τετραετία, τὰ ὁποῖα καταναλώνει ἡ ἐμπορεύεται ἡ Βενετία· κατὰ τὸ ἀντίστοιχο χρονικὸ διάστημα οἱ εἰσαγωγὲς λαδιοῦ μέσω τῆς ἐταιρείας στὴν ἀγορὰ τῆς πόλης αὐτῆς εἶναι 8.148 βαρέλες δηλαδὴ 977 miara, ποὺ σημαίνει ὅτι ἡ ἐταιρεία συμβάλλει στὶς ἀνάγκες σὲ λάδι τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου σὲ ποσοστὸ 3,6%.

Πρόκειται για 63 διαθέτες από τους οποίους οι 12 είναι Τοῦρκοι¹⁰⁷ καὶ οἱ 51 Ἑλληνες· ἀπὸ αὐτοὺς 2 Τοῦρκοι καὶ 12 Ἑλληνες ἐμφανίζονται στοὺς πίνακες δύο φορές, δηλαδή διαθέτουν στὴν ἐταιρεία λάδι πάνω ἀπὸ μιὰ φορά.

Θὰ ἦταν σημαντικό στοιχεῖο ἂν μπορούσαμε νὰ ἐξακριβώσουμε τοὺς μηχανισμοὺς προώθησης τοῦ προϊόντος στὴν τοπικὴ ἀγορά, ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ διαθέτες προϊόντων μόνο στὸ ἐπίπεδο τῆς τοπικῆς ἀγορᾶς μετακινούνται καὶ συναλλάσσονται. Ἐπιπλέον θὰ ἦταν ἐνδιαφέρον νὰ ἐξακριβώναμε τί ἀντιπροσωπεύει αὐτὸ τὸ λάδι ποὺ ἐμπορευματοποιεῖται : εἶναι ἀποτέλεσμα συστηματικῆς καλλιέργειας ἢ ἀποτελεῖ τὸ προϊόν κάποιας συμπληρωματικῆς οἰκογενειακῆς καλλιέργειας ; ἐρωτήματα ποὺ γιὰ νὰ ἀπαντηθοῦν ἀπαιτεῖται γνώση καὶ ἄλλου εἶδους ὕλικου καὶ μάλιστα κάποιου φορολογικοῦ καταστίχου, ὥστε νὰ ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ ἐντοπίσουμε τὴν προέλευση τοῦ προϊόντος.

Ἄλλη προσέγγιση θὰ ἦταν δυνατὴ πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν προσώπων ποὺ διαθέτουν λάδι : μιὰ πρώτη ἀνίχνευση πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ ἐντόπισε ὀνόματα γνωστῶν οἰκογενειῶν τῆς περιοχῆς, ποὺ ὅπωςδήποτε εἶναι κύριοι κτηματικῆς περιουσίας τουλάχιστο σὲ ἐποχὴ ὄχι πολὺ μακρινή ἀπὸ τὴν τρίτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα. Ἔτσι ἔχουμε τὰ ὀνόματα Στάνος, Ρωμανός, Τρουπάκης, Σαλιβαρᾶς, Δόξας, Λάσκαρης, Καπετανάκης, Παλαιολόγος, Καφετζῆς, Στρατάκης, Γιατράκος ποὺ ἔχουν σημαντικὴ δύναμη στὴν περιοχή αὐτή, καὶ ἐνδεχομένως ἐμπορευματοποιοῦν πλεονάσματα τῆς παραγωγῆς τους. Ὅμως ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν διαθετῶν δὲν ἐντοπίζεται ἄλλη φορὰ στὰ ἔγγραφα ποὺ ὑπάρχουν στίς στάμπες καὶ ἔτσι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα ἂν πρόκειται γιὰ ἄμεσους παραγωγοὺς ποὺ διαθέτουν τὸ λάδι στοὺς πράκτορες τῶν Βενετῶν ἢ τῶν Γάλλων σὲ ἄλλη περίπτωση, ἢ πρόκειται γιὰ ἐνδιάμεσους ποὺ συγκεντρώνουν τὴν παραγωγή τῆς περιοχῆς. Ἴσως ἡ τελευταία περίπτωση νὰ βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια δεδομένου ὅτι οἱ ποσότητες ποὺ διαθέτουν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλες καὶ παράλληλα εἶναι δεδομένη ἡ κακὴ σοδιά τοῦ 1736 καὶ ὥς ἐκ τούτου θὰ ἦταν δύσκολο σὲ μικροὺς καλλιεργητὲς νὰ προωθήσουν λάδι καὶ μάλιστα σὲ ἱκανὲς ποσότητες.

Ἄν ἀληθεύει αὐτὴ ἡ ὑπόθεση τότε πρέπει νὰ ἔχουμε δύο κυκλώματα προωθήσεως λαδιοῦ : δηλαδή ἓνα κύκλωμα ντόπιων ποὺ νὰ συγκεντρώνει ὅλες τίς ποσότητες τῆς περιοχῆς καὶ ἓνα δεύτερο τῶν πρακτόρων τῶν ξένων ποὺ νὰ προωθεῖ τὸ ἐμπόρευμα στὴν δυτικὴ ἀγορά. Εὐλόγο εἶναι ὅτι κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες θὰ ἀναπτύσσονταν ἐντονος συναγωνισμὸς σὲ δύο ἐπίπεδα καὶ κατὶ τέτοιο ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Χαμόδρακας σὲ μιὰ ἐπιστολή του.

107. Πληροφορίες γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου στὴν ἀγορὰ τῆς Πελοποννήσου βλ. στὸν Β. Κρεμμυδᾶ, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ. π., σ. 292 - 294.

Ἄς ἐπισημανθεῖ ἀκόμα ὅτι ὁ τρόπος τῆς προαγορᾶς ἐμπορεύματος¹⁰⁸ ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ εἶναι κυρίαρχος σὲ αὐτοῦ τοῦ εἵδους τὶς συναλλαγές : αὐτὸ ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ τὸ συμφωνητικὸ¹⁰⁹ τῆς ἐταιρείας ἀλλὰ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα σὲ δυὸ τουλάχιστον περιπτώσεις, ὅπου συνδέεται μὲ τὸν δανεισμὸ χρήματος : στὴν πρώτη ὁ Χαμόδρακας ἐμφανίζεται νὰ δίνει 3765 ἀσλάνια στὸ Γεωργάκη Μαυρομιχάλη¹¹⁰ γιὰ νὰ τοῦ προμηθεύσει λάδι· στὴν ἄλλη ἐκεῖνος ποὺ παίρνει χρήματα γιὰ νὰ παραδώσει λάδι εἶναι ὁ Χρῆστος Μπολλώνης.¹¹¹ Ἄς θυμῆσουμε ἐξάλλου τὴν περίπτωση τοῦ χωριοῦ Βορδώνια¹¹² ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἀρκετὰ καλὴ ἰδέα τοῦ τρόπου προμήθειας τοῦ λαδιοῦ.

Γιὰ νὰ κλείσουμε τὸ κεφάλαιο αὐτὸ πρέπει νὰ προσθέσουμε ἀκόμα ὅτι οἱ ἀποστολὲς συνήθως γίνονται ἀπὸ τὶς Κιθρήδες καὶ τὰ Τρίνησα καὶ ὅτι τὰ πλοῖα εἶναι πάντα βενετσιάνικα.

β) *Διάθεση λαδιοῦ σὲ Γάλλους ἐμπόρους στὸ Μοριά* : Εἶναι γνωστὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Γαλλίας¹¹³ γιὰ τὸ προϊόν αὐτὸ καὶ οἱ μεθοδικὲς προσπάθειες ποὺ καταβάλλει γιὰ νὰ ἐξασφαλίζει ἀνοιχτὴ πάντα τὴ ροὴ τοῦ λαδιοῦ πρὸς τὴν ἀγορὰ τῆς Μασσαλίας, ὥστε νὰ ὑπάρχουν οἱ ἀπαραίτητες ποσότητες γιὰ τὶς σαπουνοποιεῖς κυρίως τῆς Ν. Γαλλίας. Ἔτσι ἡ ζήτηση τοῦ λαδιοῦ εἶναι μεγάλη στὸ Μοριά καὶ πρέπει νὰ ἦταν ἀκόμα μεγαλύτερη τὸ 1736 - 1737 ἐξαιτίας τῆς κακῆς σοδιᾶς : ἴσως λοιπὸν εἶναι ἰσχυρὸ τὸ κίνητρο τῆς ἀυξημένης ζήτησης ποὺ ὤθει τὸν Χαμόδρακα στὸ νὰ διαθέσει λάδι στοὺς Γάλλους¹¹⁴ ἀντὶ νὰ τὸ στείλει στὴ Βενετία. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο ὅτι τὸ σύνολο τῆς ποσότητας ποὺ διαθέτει ἡ ἐταιρεία στοὺς Γάλλους (8130 βαρ. = 390240 ὀκ.) εἶναι μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὸ ποὺ στέλνεται στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἢ τουλάχιστο ἴσο, ἂν συνυ-

108. Ἡ σύνδεση τῆς προαγορᾶς προϊόντων μὲ τὸν δανεισμὸ χρήματος ἐπιτείνει τὴν ἤδη δυσμενὴ γιὰ τοὺς ἄμεσους παραγωγὸς διακίνηση προϊόντων, γιατί τὸ δανειζόμενο ποσὸ ἐπιβαρύνεται μὲ τόκους ἐνῶ ὁ προμηθευτὴς χάνει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ ἐνδεχόμενη εὐνοϊκὴ ἐξέλιξη τῶν τιμῶν. Γιὰ τὸν τρόπο κλεισίματος τοῦ προϊόντος βλ. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 326 - 328, ἐνῶ γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς προαγορᾶς καὶ τοῦ δανεισμοῦ βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα», ὁ.π., σ. 29 - 30.

109. Βλ. ἐδῶ, σ. 235 ἄρθρο 5.

110. Βλ. Στάμπα 30, σ. 56.

111. Ἡ παραπομπὴ τῆς σημ. 110.

112. Βλ. ἐδῶ σημ. 75.

113. Τὰ σχετικὰ θέματα βλ. στὸ βιβλίο τοῦ Β. Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., καὶ ἐιδικότερα στίς σ. 144 - 157.

114. Ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν Γάλλων ἐμπόρων Surdon καὶ Rinaldo ποὺ ἀγοράζουν λάδι ἀπὸ τὴν ἐταιρεία· τὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι οἱ ἐμποροὶ αὐτοὶ δὲν ἀναφέρονται ἀνάμεσα στοὺς ἐμπόρους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχουμε πληροφορίες ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Β. Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο* ὁ.π., μὲ τὴν ἐπιφύλαξη τῆς λανθασμένης ἀναγραφῆς τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὸν βενετὸ μεταφραστή.

πολογισθούν και οι 2000 βαρέλες της πρώτης εταιρείας. Μάλιστα αν η σύγκριση περιοριστεί στις ποσότητες του 1736 - 1737 τότε έχουμε 8130 βαρέλες για τους Γάλλους και 2824 βαρέλες για τη Βενετία. (βλ. Πίν. II) Έαν παράλληλα θελήσουμε να συγκρίνουμε την ποσότητα λαδιού που διαθέτει η εταιρεία στους Γάλλους το 1736 προς το σύνολο των γαλλικών εξαγωγών, του έτους αυτού, θα διαπιστώσουμε ότι τα 4/5 των εξαγωγών αυτών προέρχονται από τις πωλήσεις της εταιρείας.¹¹⁵ (βλ. Πίν. II)

Βέβαια η μεγαλύτερη άποδοτικότητα του προϊόντος με τον τρόπο αυτό της διάθεσής του βρίσκεται πίσω από τους προσανατολισμούς του Χαμόδρακα χωρίς να αποκλείεται και η προσμονή του για περισσότερα ατομικά κέρδη. Παράλληλα όμως πρέπει να επισημάνουμε ότι στην όλη διαδικασία επεμβαίνει και ο πρόξενος της Γαλλίας στην Άρκαδιὰ Μπαρότσης¹¹⁶ και αυτό είναι ένα στοιχείο για να δώσει κάποια χροιά στην όλη υπόθεση. Όστος σύμφωνα με τον β' λ/σμό (βλ. πίν. II) που υποβάλλει ο Χαμόδρακας και με την αναλυτική παράθεση και αφαίρεση των εξόδων μένει καθαρό κέρδος στην εταιρεία το ποσό των 2180 άσλ., το οποίο αντιστοιχεί σε κέρδος 3,4%, το οποίο με τη σειρά του αντιστοιχεί σε μισό άσλάνι κέρδος για κάθε βαρέλα. Το ποσό αυτό κέρδους, έστω κι αν πρόκειται για επιτόπια διάθεση, φαίνεται αρκετά χαμηλό για την εποχή και επισύρει την όχι άδικαιολόγητη αντίδραση των Βενετών συντρόφων.¹¹⁷

Επίσης πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι παρά την μεσολάβηση του Μπαρότση τα λάδια δεν πηγαίνουν άπευθείας στους Γάλλους αλλά παρεμβάλλεται ο μεσάζων Χαμόδρακας ανάμεσα σ' αυτούς και στους διαθέτες, που στην περίπτωση μας είναι ο Όσμάν αγάς¹¹⁸ της Άρκαδιᾶς και άλλοι έμποροι της Καλαμάτας. Η περίπτωση του λαδιού της Αθήνας έρμηνεύεται από την κακή σοδιά αλλά και από την παρουσία των Γεωργίβαλων στην Άττική απ' όπου μπορούν να προμηθευθούν εύκολα λάδι.

Μπορούμε να υποθέσουμε από τα παραπάνω ότι ο έντονος συναγωνισμός και η ζήτηση του προϊόντος έχουν δημιουργήσει μιὰ μορφή συνερ-

115. Βλ. σημ. 105.

116. Βλ. έδω σημ. 52.

117. Σύμφωνα με τα στοιχεία μιᾶς έπιστολῆς του Barozzi προς τους Βενετούς συντρόφους (Στάμπα Νο 6, σ. 37) ο Χαμόδρακας κέρδιζε χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της διαφοράς των σταθμών: δηλαδή αγοράζε λάδι υπολογίζοντας την βαρέλα προς 48 όκ. και πούλαγε πάλι με μέτρο την βαρέλα αλλά προς 44 όκ., δηλ. με μέτρο το καντάρι Έτσι αν θεωρήσουμε το ποσό των 8130 βαρ. ως σωστό με αυτή τη μέθοδο είχε κερδίσει 32520 όκ. = 6775 βαρ. $\times$ 8 άσλ. (μέση τιμή) = 5420 άσλάνια, από το οποίο αν αφαιρέσουμε ένα 3% που είναι τα έξοδα έχουμε καθαρό κέρδος 5258, κέρδος που υπερβαίνει κατά πολύ το σύνολο του κέρδους της εταιρείας στην περίπτωση αυτή (2180 άσλ.)

γασίας τῶν ντόπιων πρακτόρων καὶ προμηθευτῶν ἔναντι τῶν Γάλλων: ἀπὸ τὰ ἐγγραφα τῆς ἐταιρείας δὲν φαίνεται κάτι τέτοιο ἀλλὰ, πιστεύω, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ ἀφοῦ μάλιστα ἡ συνεργασία αὐτὴ εὐνοεῖ τοὺς ντόπιους, ὅπως μᾶς δείχνει ἡ σύγκριση τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ ποὺ διατίθεται στὴν ἐταιρεία καὶ τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ ποὺ προορίζεται γιὰ τοὺς Γάλλους.

γ) Ἡ ὑπενοικίαση τοῦ μπιντάτ : Εἶναι ἡ τρίτη δραστηριότητα τῆς ἐταιρείας στὸ πλαίσιο τοῦ ἐμπορίου τοῦ λαδιοῦ, ἡ ὁποία παράλληλα ἐντάσσεται στὸ ὅλο πλῆγμα τοῦ προκαπιταλιστικοῦ τρόπου συσσώρευσης κεφαλαίου.¹¹⁹

Ὁ φόρος μπιντάτ ἢ μπεταέτι¹²⁰ καθιερώθηκε τὸν 18ο αἰ. καὶ ἐπιβάρυνε ὀρισμένα προϊόντα ὅπως τὸ σῆνι, τὸ λάδι, τὸ κερί κ.ἄ. χωρὶς νὰ εἶναι πάντα σταθερὸ τὸ ὕψος του. Ὁ τρόπος συλλογῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς ὀθωμανικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ποὺ προβλέπει τὴν ὑπενοικίασή του. ἔναντι ἐνὸς ποσοῦ ὄχι σταθεροῦ, τὸ ὁποῖο πάντως ἐπαυξάνεται μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ χρηματικὰ δῶρα : εἶναι οἱ παροχές ποὺ καταβάλλονται στοὺς μεσάζοντες γιὰ νὰ διευκολύνουν τὴν ὅλη διαδικασία μὲ τίς παραστάσεις τους στὸν πασὰ τῆς περιοχῆς.

Στὴν περίπτωσή μας ἔχουμε, διετὴ (1735 - 1737) ἐνοικίαση τοῦ φόρου αὐτοῦ γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Μάνης καὶ Μονεμβασιᾶς ἔναντι τοῦ ποσοῦ τῶν 8000 ἀσλανιῶν (16 πουργιά)· τὸ ποσὸ αὐτὸ ὅμως συνολικὰ ἀνέρχεται στὶς 10000 ἀσλάνια, γιατί πρέπει νὰ διατεθοῦν 4 πουργιά ἐπιπλέον γιὰ τὸ πασὰ τῆς περιοχῆς ἐνῶ τὸ ἐπιβαρύνουν ἀκόμα 250 ἀσλάνια γιὰ τὸν μεσάζοντα καθὼς καὶ ἄλλα 340 γιὰ πληρωμὲς προσώπων ποὺ θὰ ἀναλάβουν τὴν φύλαξη ὥστε νὰ ἀποφεύγεται τὸ λαθρεμπόριο. Ὡστόσο στὴν περίπτωση τῆς ἐταιρείας τὰ πράγματα ἐξελίχθηκαν ἀκόμη χειρότερα γιατί ἐμφανίσθηκε καὶ ἄλλος διεκδικητής, ὁ καπετάνιος Ἰω. Μελέτης, ποὺ τελικὰ ἀποσύρθηκε μὲ τὴ συμφωνία νὰ πάρει 1040 ἀσλάνια, σύμφωνα πάντα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ καταθέτει ὁ Χαμόδρακας.

Ἀπὸ τὴν παραπάνω μαρτυρία, ἡ ὁποία βρίσκεται κοντὰ στὴν ἀλήθεια ἀφοῦ σὲ καμιὰ περίπτωσιν τὸ ποσὸν ποὺ καταβάλλεται στὸν Μελέτη¹²¹

118. Δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ ὁ Ὅσμαν ἀγάς μὲ τὸν ὁμόνυμό του, ποὺ ἦταν ἰδιοκτῆτης τσιφλικιοῦ στὸ Πεταλίδι : βλ. Β. Κρεμμυδᾶ, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 124, 294.

119. Νομίζω ὅτι ἡ ὑπενοικίαση τοῦ ἑκτακτοῦ αὐτοῦ δασμοῦ μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ στὸ γενικότερο σύστημα λειτουργίας τοῦ ὀθωμανικοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος. Γιὰ τὸν τρόπο ἐνοικίασης τῶν προσόδων βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, «*Οἰκονομία*», ὁ.π., σ. 166.

120. Γιὰ τὸ φόρο αὐτὸ βλ. Ν. Svoronos, *Le Commerce*, ὁ.π., σ. 38. — Μιχ. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος*, ὁ.π., σ. 68. — Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 62 - 65. — Τοῦ ἴδιου, *Συγκυρία καὶ ἐμπόριο στὴν προεπαναστατικὴ Πελοπόννησο, 1793 - 1821*, Ἀθήνα 1980, σ. 38 - 40.

121. Βλ. ἐδῶ σημ. 74.

δὲν προέρχεται ἀπὸ συνεταιρική ἐκμετάλλευση τοῦ μιντὰτ, ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ σημειώσουμε ἀκόμα μιὰ ἐνδειξη γιὰ τὸν προσανατολισμὸ τοῦ κεφαλαίου ἐνὸς ἀσχολουμένου μὲ τὴν ναυτιλία : προτιμᾷ τὴν ἐπένδυση σὲ μιὰ σίγουρη ἐπιχείρηση ὅπως εἶναι ἡ ὑπενοικίαση φόρων, ἀπὸ τὴν ἐπενδυτικὴ δραστηριότητα σὲ ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἐντάσσεται στὸν ὅλο τρόπο συμπεριφορᾶς τῶν κεφαλαίων τὴν ἐποχὴ αὐτῇ.

Παράλληλα, νομίζω, ὅτι οἱ δραστηριότητες αὐτὲς ποὺ δὲν ἐλέγχονται ἀμέσως ἀπὸ τὰ διευθυντικὰ ὄργανα τῆς ἐταιρείας, ἀποτελοῦν τὸ ἔδαφος ὅπου μπορεῖ νὰ ἐπωφεληθεῖ ὁ Χαμόδρακας γιὰ προσωπικὰ πλεονεκτήματα· αὐτὸ φαίνεται ἐκδηλὰ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη ποὺ παίρνει ἡ ἐξέταση τῶν λογαριασμῶν γι' αὐτὴν τὴν ἐπιχείρηση : στὸν πρῶτο λογαριασμὸ ποὺ ὑποβάλλει ὁ Χαμόδρακας παρουσιάζει κέρδος ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση τοῦ μιντὰτ 832 ἀσλάνια· στὸν δεῦτερο λογαριασμὸ (βλ. πίν. III₁) ἀναγκάζεται νὰ τριπλασιάσει τὸ ποσὸ καὶ νὰ τὸ μετατρέψει σὲ 2221 ἀσλάνια. Ὅμως οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης δὲν πείθονται, οὔτε μ' αὐτὸ τὸ ποσὸ καὶ ὅταν ἀργότερα ἐξετάζουν τὰ χαρτιά τῆς ἐταιρείας ὑποβάλλουν πλεόν αὐτοῖ νέα στοιχεῖα (βλ. Πίν. III₂) σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουμε μιὰ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν β' λογαριασμὸ τοῦ Χαμόδρακα καὶ στὶς προτάσεις τῶν συντρόφων τῆς τάξεως τῶν 4261 ἀσλανιδῶν. Στὶς προτάσεις τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀπολύτως τεκμηριωμένες, μὲ συγκεκριμένα στοιχεῖα, ὁ Χαμόδρακας δὲν ἔχει νὰ ἀντιτάξει ἐπιχειρήματα καὶ ὥς ἐκ τούτου θεωρῶ, ὅτι βρίσκονται πιὸ κοντὰ στὴν ἀποδοτικότητα τῆς δραστηριότητος αὐτῆς.

Πέρα ἀπὸ τὶς οὐσιαστικὲς ποσοτικὲς διαφορὲς ποὺ ἐμφανίζονται στοὺς λογαριασμοὺς, τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἔχουν περίπου τὰ ἴδια χαρακτηριστικά : ἐμφανίζονται τὰ γνωστὰ ὀνόματα διαθετῶν¹²² λαδιοῦ, ὀνόματα γνωστῶν καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγὲς Γάλλων ἐμπόρων, ποὺ ἀγοράζουν τὶς μεγαλύτερες ποσότητες τοῦ προϊόντος, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα μερικῶν ἐξαγωγέων Ἑλλήνων εἶναι φανερὸ ὅτι ἀρκετὲς ποσότητες λαδιοῦ, ἐκτὸς ἐκείνου τῆς ἐταιρείας, παίρνουν τὸ δρόμο πρὸς τὴ Βενετία. Ἐξάλλου, πιστεύω, ὅτι οἱ ἐξαγωγὲς ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτῇ, ὅπως ἐμφανίζονται ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ μιντὰτ, καὶ γιὰ τὸ διάστημα 1735 - 1737, σχεδὸν καλύπτουν τὸ σύνολο τῆς παραγωγῆς λαδιοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Μάνης.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἀκόμα ἡ ἐμφάνιση μεταξὺ τῶν ἐξαγωγέων τοῦ

122. Βλ. Πίν. I₂. Ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους ποὺ ἐμφανίζονται στὸν πίνακα οἱ Δημ. Παλαιολόγος, Ἦλ. Γραμματικάκης, Γ. Βαρσάμης καὶ Μπ. Δόξας στέλνουν λάδι στὴ Βενετία ἀφοῦ εἶναι ἐξακριβωμένες οἱ σχέσεις τους μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς πόλης αὐτῆς. Ἀπὸ τοὺς Γάλλους οἱ Arnau, Lestard (ἢ Leotard) καὶ Pon (ἢ Pin) ταυτίζονται μὲ τοὺς ἀναφερόμενους ἀπὸ τὸν Κρεμμυδᾶ, (Τὸ ἐμπόριο, ὁ.π., εὐρετήριο), Arnaud, Leotard καὶ Pin· ὁ Bonalfin μπορεῖ νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὸν Bonifay τοῦ Κρεμμυδᾶ, ἐνῶ ὁ Rainaud πρέπει νὰ εἶναι ὁ Rinaldo τοῦ πίν. III₁.

καπετάνιου Μελέτη αλλά και ἄλλου τοῦ καπετάνιου Taraculi ποὺ μαζί με τοὺς ναῦτες του ἐμπορεῦται λάδι : οἱ ἐνέργειες ἐντάσσονται στὴν προνομιακὴ ἀντιμετώπιση ποὺ ἔχει θεσπίσει¹²³ ἡ Βενετία γι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς ἐξαγωγές.

Ἡ τιμὴ τοῦ μπιντάτ, δηλαδή ὁ φόρος ποὺ πληρώνεται, ὅπως ἐμφανίζεται ἀπὸ τοὺς δύο λογαριασμοὺς παρουσιάζει πυκνότητα γιὰ τοὺς 48 παράδες ἀνὰ βαρέλα, δηλαδή ἓνας παράς ἀνὰ ὀκά. Ὅμως ἡ τιμὴ αὐτὴ δὲν εἶναι σταθερὴ καὶ ἔχουμε μεγαλύτερη ἀπόκλιση πρὸς πτωτικὲς τάσεις ποὺ φθάνουν ὥς καὶ τοὺς 35 παράδες, πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι ὁ τελικὸς καθορισμὸς τῆς τιμῆς, ὡς ἓνα σημεῖο, εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ προσωπικοῦ διακανονισμοῦ. Πάντως τὸ μπιντάτ ἀνέρχεται στὸ 17% ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ.

2. *Τὸ βελανίδι* : Ἀποτελοῦσε τὸ κύριο ἐξαγωγικὸ προϊόν τῆς Μάνης μετὰ τὸ λάδι, καθὼς ἡ ζήτησή του ἦταν ἀρκετὰ μεγάλη κυρίως ἀπὸ τὶς ἰταλικὲς ἀγορές. Βέβαια πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι χρησίμος στὴ βυρσοδεψία καὶ στὴν ὑφαντουργία ἦταν ὁ κάλυκας τοῦ βελανιδιοῦ,¹²⁴ τοῦ ὁποῖου ἡ ἐξαγωγή εἶναι συνεχῆς καὶ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ παλαιότερες ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερες πηγές.¹²⁵

Στὴν περίπτωση τῆς ἐταιρείας ἔχουμε πρόβλεψη γιὰ τὴν ἀποστολὴ

123. Ἡ μεταχείριση αὐτὴ σχετίζεται με νόμο ποὺ θεσπίστηκε τὸ 1659 καὶ προέβλεπε τὴν καταβολὴ τοῦ μισοῦ δασμοῦ εἰσαγωγῆς γιὰ τοὺς καπετάνιους καὶ ναῦτες, ὡς τὴν ποσότητα τῶν 2 *miara* γιὰ τὸν καπετάνιο καὶ 1 *miaro* (400 ὀκάδες) γιὰ τοὺς ναῦτες. Μάλιστα γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ λαδιοῦ αὐτοῦ ποὺ θὰ ἐμπορεύονταν τὸ πλήρωμα κάθε πλοίου ἰδρύθηκε καὶ ἰδιαίτερη ὑπηρεσία ὑποδοχῆς, ἡ *doganetta*, ἡ ὁποία ἦταν ἐπιφορτισμένη ἐπιπλέον νὰ διαθέτει τὸ λάδι αὐτὸ στὴν ἐπιτόπια κατανάλωση : βλ. S. Ciriacocono, *Olio*, ὁ.π., σ. 18 - 19.

124. Παραθέτω πάλι τὶς σχετικὲς πληροφορίες ἀπὸ τὸν Νικ. Παπαδόπουλο. *Ἐρμῆς ὁ Κερδῶς*, ὁ.π., σ. 88 - 89 : « . . . ἡ κόγχη, κάλυξ ὀστεώδης, ὁ ὁποῖος βαστᾷ τὸ βελανί, εἶναι τὸ λεγόμενον εἰς τὸ Ἐμπόριον βελανίδι. Χρησιμεύει πολὺ εἰς τὴν βυρσοδεψίαν . . . ποσότητα ἀρκετὴν τοιοῦτου εἶδους συνάξει ἡ Πελοπόννησος εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Μάνης καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐγκρίνεται ὅσον πίπτει ἀπὸ τὸ δένδρον ἀφ' οὗ ὠριμάσῃ. Γίνεται καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ τῶν Σαλόνων, ἀλλ' ὀλιγώτερον, τὸ ὁποῖο καὶ χαμάδα ὀνομάζεται. — Βλ. ἐπίσης J. M. Wagstaff, «*The Economy*» ὁ.π., σ. 299. — Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 195.

125. Κ. Δ. Μέρτζιου, «Ἡ Μάνη εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας (1611 - 1674)», *Λακωνικαὶ Σπουδαὶ Α'* (1972), σ. 156 ὅπου σὲ ἀναφορὰ τῆς 25 Σεπτ. 1666 ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ἀναφέρεται ἡ σύλληψη ἀπὸ πειρατὲς ἰταλικοῦ πλοίου, ποὺ μετέφερε βελανίδι τῆς Μάνης. — Ἀθ. Πετρίδης, «Περὶ τῶν ἐν τῇ Κορσικῇ Σιεφανοπούλων», *Πανδώρα* 20(1870) 431, ὅπου σὲ συμφωνητικὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1697 ἀναφέρεται ἡ ἀποστολὴ βελανιδιοῦ ἀπὸ τὴ Μάνη στὴ Βενετία. — Σὲ πρόσφατη ἐργασία τῆς Ἑρσης Μπρούσκαρη, «Ἐμπορικὲς περιπέτειες τοῦ μητροπολιτῆ Φιλαδελφείας Γαβριὴλ Σεβήρου», *Θησαυρίσματα* 18 (1981) 310, παρέχεται ἡ πληροφορία γιὰ ἀποστολὴ βελανιδιοῦ ἀπὸ τὴ Μάνη τὸ 1612 καὶ δίνεται παράλληλα καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸ θέμα.

2.400.000 λιμπρών, που αντιστοιχεί σε 2400 *miara*· όμως η συνολική πο-
τητα, που προωθείται τελικά στη Βενετία φθάνει μόλις τα 1213 *miara*,
(=485200 δκάδες), δηλαδή είναι το μισό της προβλεπόμενης (βλ. Πίν. V).
Κάτι τέτοιο όμως αφήνεται να έννοηθεί ως ένδεχόμενο στο συμφωνητικό
της εταιρείας, όπου αναφέρεται ότι το σύνολο των αποστολών θα καθορι-
σθεί και από τις περιστάσεις. Βέβαια οι περιστάσεις εδώ είναι μία και μο-
ναδική, δηλ. η πτωτική τάση που παρουσιάζει η ζήτηση και άρα η τιμή
του στην αγορά της Βενετίας, πράγμα που έχει άμεση επίπτωση και στην
τιμή του προϊόντος στο χώρο διάθεσης: διαπιστώνεται από τον πίν. IV
ότι η τιμή του προϊόντος παραμένει σταθερά στα 3,60 ασλάνια ανά *miaro*,
ένω ως προς την τιμή του προϊόντος κατά τους χρόνους της πρώτης εται-
ρείας παρουσιάζει σαφή πτώση.

Ορίζεται επίσης ρητά στο συμφωνητικό και η ποιότητα του προϊόν-
τος που πρέπει να είναι «*mezza camada*»: αν έρμηνεύω σωστά τις λέξεις
αυτές, έχουμε να κάνουμε με μετρίου μεγέθους βελανίδι, ενώ η άλλη λέξη
πρέπει να αντιστοιχεί προς την ελληνική «χαμάδα».¹²⁶ ο όρος παραδίδε-
ται και από τις γαλλικές πηγές.

Το άξιοσημείωτο στην περίπτωση του βελανιδιού είναι ότι όλη η
ποσότητα που αγοράζεται από την εταιρεία πουλιέται από τους Γρηγορά-
κηδες τη γνωστή Μανιάτικη οικογένεια. Πιθανώς πρέπει να συνδυασθεί
με κάποια «μονοπωλιακή» διακίνηση του προϊόντος από τους Γρηγορά-
κηδες σε συνδυασμό με την κατοχή όρεινων εκτάσεων όπου ευδοκimeί η
βελανιδιά.

3. «*όπο - εταιρεία Τύνιδας*»: Ζωηρό υπήρξε πάντα το ενδιαφέρον που
οι έμποροι από την περιοχή αυτή της Β. Αφρικής έδειχναν για την αγορά
του Μοριά απ' όπου προμηθεύονταν μετάξι, απαραίτητο για την κατασκευή
των σκούφων της Τύνιδας.¹²⁷ Τυήσιοι έμποροι έκαναν την εμφάνισή τους
άρκετά συχνά στην Πελοπόννησο όπου παράγονταν ίκανές ποσότητες
μεταξιοῦ δεύτερης ποιότητας· η ζήτηση αυτή παραμένει σταθερή και κατά
την εποχή αυτή και σ' αυτήν την πραγματικότητα φαίνεται ότι ανταποκρί-
νεται το άνοιγμα του Χαμόδρακα στην «πιάτσα» της Τύνιδας, ενώ πρέπει
να επαναλάβουμε ότι συναλλαγή με την αγορά αυτή προβλέπεται και από
το καταστατικό της εταιρείας.

126. Βλ. και σημ. 123.

127. Βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ό.π., σ. 168, 169, 326. — Ἡ αγορά αὐτή
ένδιαφέρει ἄμεσα καὶ τὰ γαλλικὰ συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύονται κυρίως με
ὕψηλές εἰσαγωγές προϊόντων ἀπὸ τὴ Μπαρμαρία: βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα»,
ό.π., σ. 35.

Ἔτσι στὶς 10 Σεπτεμβρίου 1734 ὁ Χαμόδρακας σὲ συνεργασία μὲ τὸν Γεώργιο Μπομπότση —ποὺ θὰ ταξιδεύσει στὴν Τύνιδα¹²⁸— ἐπενδύει κεφάλαιο 3725 ἀσλανίων γιὰ τὴν ἀγορὰ μεταξιοῦ δύο ποιότητων (καθαρὸ καὶ endria;). Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ συμφωνία ἔχει τὴ μορφή διμεροῦς ἐταιρείας ὅπου ὁ ἕνας ἐκ τῶν συμβαλλομένων καταβάλλει τὸ κεφάλαιο καὶ ἡ διανομὴ τοῦ κέρδους γίνεται σὲ δύο ἴσα μέρη, ἀφοῦ βέβαια ἐπιστραφεῖ στὸν κύριο μέτοχο τὸ ἀρχικὸ κεφάλαιο.

Τὸ 1736 ὁ Χαμόδρακας στέλνει καὶ δεύτερη παρτίδα μετὰξὶ Καλαβρύτων καὶ Δημητσάνας· ὅμως, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν ἀναλυτικῶν λογαριασμῶν, ἡ ἐταιρεία αὐτὴ δὲν μένει προσανατολισμένη μόνο στὸ ἐμπόριο τοῦ μεταξιοῦ ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη σειρά ἀπὸ παραπληρωματικὲς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς ὀρίζουν τὸ χαρακτῆρα τῆς, ποὺ πάντα εἶναι στενὰ ἐξαρτημένος ἀπὸ τὴ συγκυρία τῆς ἀγορᾶς: ἀποστέλλεται μιὰ ποσότητα σταριοῦ, ποὺ δὲν εἶχε καλὸ ἀποτέλεσμα καὶ τελικὰ καταλήγει στὰ χέρια τοῦ Ὁλλανδοῦ προξένου Θεοδώρου Φλώρου· μικρὰ ποσὰ ἀποδίδει καὶ τὸ ἐμπόριο κρασιοῦ καθὼς καὶ ἡ διάθεση μιᾶς παρτίδας σκούφων (barrette). Πρέπει ὅμως κυρίως νὰ τονισθεῖ ἡ ἐμπορία χρήματος ποὺ διεξάγεται στὴν Τύνιδα γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας. (βλ. Πίν. V)

Πέρα ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ ἀντιπροσωπεύουν ἡ διάθεση τοῦ μεταξιοῦ στὴν ἀγορὰ τῆς Τύνιδας καὶ τὸ μικροεμπόριο ἄλλων εἰδῶν, ἡ ὅλη δραστηριότητα ἐνισχύεται μὲ τὴν ἐμπορία χρήματος ποὺ πραγματοποιεῖται ἐπιτόπου καὶ στὴ Χίο καὶ ἀποφέρει σημαντικὰ κέρδη τῆς τάξεως 16% - 20%.

Ἡ ὅλη ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότητα στὴν Τύνιδα κλείνει μὲ θετικὰ ἀποτελέσματα (604 ἀσλάνια κέρδος σύμφωνα μὲ τὸν α' λογαριασμὸ, 686,80 σύμφωνα μὲ τὸ β') καὶ παράλληλα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ σταριοῦ φαίνεται νὰ διευκολύνει τὶς χρηματικὲς ἀνάγκες τῆς ἐταιρείας στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Τελειώνοντας τὸ κεφάλαιο αὐτὸ μὲ τὶς κύριες ἐξαγωγικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἀκόμα: α) τὴν ἀποστολὴ βαμβακιοῦ ἀπὸ τὴ Σμύρνη: πρόκειται γιὰ 421,5 καντάρια τοῦ προϊόντος αὐτοῦ ποὺ στέλνει στὴ Βενετία γιὰ λ/σμὸ τῆς ἐταιρείας ὁ Μαρίνος Μπαλτατζῆς·

128. Πέρα ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν Τυνησίων στὴν ἀγορὰ τοῦ Μοριά γιὰ τὴν ἀγορὰ μεταξιοῦ, ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ἔδειχναν καὶ οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν ἀπευθείας διάθεση προϊόντων στὴ Β. Ἀφρικὴ. Μὲ τὴν παρουσίισή τους στοιχείων τῆς ἐταιρείας, μπορούμε νὰ ἐπαναπροσδιορίσουμε χρονικὰ τὸ ὄριο ἐμφάνισης Ἑλλήνων ἐμπόρων στὴν ἀγορὰ τῆς Τύνιδας, ἀφοῦ ἡ ὥς τώρα ἀνάλογη διαδικασία εἶχε ὡς ὄριο τὸ 1761, χρονιὰ κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἐταιρεία Γ. Ἀγγέλου, Ν. Πάουλου, Ποθητοῦ Πάουλου καὶ Χατζῆ Πανάγου Δουκάκη ἀνάλαβε παρόμοιες ἐμπορικὲς δραστηριότητες: βλ. Σωκρ. Κουγέας, «Συμφωνητικὸν καλαματιανῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας τοῦ Παναγιώτη Μπενάκη πρὸ διυκοσίῳ» ἐτῶν, *«Πελοποννησιακὴ Προωτοχρονιά»*, 1964, σ. 5 - 7.

ή αξία τοῦ φορτώματος αὐτοῦ μαζί με ὅλα τὰ ἔξοδα του ἀνέρχεται στοῦ ποσὸ τῶν 7716 ἀσλανιῶν ποὺ πληρώνεται ἐν μέρει μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴ μετὰ τὶς κάνες τουφεκιοῦ¹²⁹ οἱ ὁποῖες ἀποστέλλονται σὲ δύο δόσεις μέσω Ζακύνθου καὶ Μεθώνης, ἀξίας 4149 ἀσλανιῶν, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα καταβάλλονται ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη σὲ πιστωτές τοῦ Μαρίνου Μπαλτατζῆ (βλ. Πίν. IV). β) τὴν ἀγορὰ καὶ ἀποστολὴ στὸν Νικ. Φραγγελά (Λιβόρνο) 4000 κοιλῶν σταριοῦ.¹³⁰ τὸ στάρι αὐτὸ ποὺ ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν Ἀρναούτ Μουσταφᾶ (Τριπολιτσά) ἀποπληρώθηκε μετὰ τὴν ἀποστολὴ 2647½ σιβιλιάνων,¹³¹ οἱ ὁποῖες μετακινούνται στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς ὡς ἐμπόρευμα, ἀνταλλάσσονται μετὰ ρουμπιέδες¹³² καὶ ἀφήνουν σημαντικὸ κέρδος¹³³ (βλ. Πίν. VI). γ) Τέλος σημειώνουμε μιὰ μικρὴ ποσότητα μεταξιοῦ ποὺ στάλθηκε στὴ Βενετία.

4. *Τὰ ὑφάσματα* : Στὸ εὐρωπαϊκὸ κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς καὶ εἰδικότερα στὴν ἀνταλλακτικὴ διαδικασία ποὺ διεξάγεται ἀνάμεσα στὰ προχωρημένα σὲ βιοτεχνία καὶ βιομηχανία εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ τὴν ἀγροτικὴ ὀθωμανικὴ περιφέρεια ὁ ρόλος τῆς προώθησης καὶ διάθεσης ὑφασμάτων στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἀποφασιστικὸς : ¹³⁴ ἡ διάθεσή τους θὰ ἐπιτρέ-

129. Γιά τὴν εἰσαγωγὴ ὄπλων στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῆς Ἰταλίας καὶ τὶς προτιμήσεις τῶν Τούρκων γιὰ τὶς κάννες τῶν Βενετῶν, βλ. Φ. Μπαζούρ, *Πίνακας*, ὁ.π., σ. 206. Γιά τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν, ὅπου ἡ ἀξία ἐνὸς βιομηχανικοῦ προϊόντος καταβάλλεται σὲ εἶδος (ἀγροτικὰ προϊόντα) καὶ τὰ κέρδη τῶν Εὐρωπαίων ἐμπόρων, βλ. B. J. Slot «Ὁ Δημήτριος Κουρμούλης καὶ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1770 - 1784», *Μνημοσύνη* 5 (1974 - 1975) 119.

130. Γιά τὸ στάρι καὶ τοὺς παραγωγούς του ποὺ ἦταν κυρίως οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου, βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 174 - 178 καὶ ἄλλοι (εὐρετήριο). Βλ. ἐπίσης Βασ. Παναγιωτόπουλος, «Ἀπὸ τὸ Ναύπλιο», ὁ.π., σ. 48 - 56. Γιά τὸ ἐμπόριο τοῦ σταριοῦ τὸν 18ο αἰ. βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Ἀγορὲς καὶ τιμὴ τοῦ σταριοῦ στὴν Ἑλλάδα τὸ ΙΗ' αἰῶνα», στὸν τ. *Οἰκονομικὴ δομὴ*, ὁ.π., σ. 547 - 574.

131. Εἶναι τὰ πιάστρα τῆς Σεβίλλης ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα καὶ περιζήτητα νομίσματα στοῦ χῶρου τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα ὅπως ἀναφέρει ὁ Μπαζούρ, *Πίνακας*, ὁ.π., σ. 249, κόστιζαν 3 γρόσια καὶ 12 παράδες.

132. Τὸ νόμισμα αὐτὸ πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μετὰ τὸν «Ὀδρουπιέ», ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Νικ. Παπαδόπουλο, *Ἐρμῆς ὁ Κερδῶς*, τ. Β', μέρος Β', Βενετία 1817, σ. 438.

133. Πέρα ἀπὸ τὶς συγκεκριμένες ἀνάγκες τοῦ ἰσοζυγίου ποὺ λόγῳ τῆς ἀνελαστικότητος τῆς ἀγορᾶς ἐκκλίνει πάντα ὑπὲρ τῶν ἐξαγωγῶν, ἡ εἰσαγωγὴ νομίσματος στὶς ἀγορὲς τῆς Ἀνατολῆς ἐξυπηρετοῦσε καὶ ἄμεσους κερδοσκοπικοὺς λόγους γι' αὐτὸ καὶ πρὶν νὰ καταλήξει στὴν ἀγορὰ προϊόντων περνοῦσε ἀπὸ διάφορες φάσεις ἀλλαγῆς μετὰ ἄλλα νομίσματα : βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὁ.π., σ. 187. — Jose Gentil da Silva, «Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Μεσογείου», στὸν τ. *Ἡ Οἰκονομικὴ δομὴ*, ὁ.π., σ. 356. — Ν. Σβορώνος, «Ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία στὴν Τουρκοκρατία», *Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσ/κης* 19 (1980) 312.

134. Γιά τὶς εἰσαγωγὲς ὑφασμάτων βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 129 - 138 καὶ ἄλλοι (εὐρετήριο). Ἐπίσης Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὁ.π., σ. 187. — J. G. Da Silva : «Ἡ οἰκονομικὴ», ὁ.π., σ. 353.

ψει στοὺς Εὐρωπαίους νὰ καλύψουν ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἐλλειμματικὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο ποὺ κλίνει τουλάχιστον ὡς τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰ. σὲ βάρος τῶν ἐξαγωγῶν τους πρὸς τὴν Ἀνατολή, χωρὶς φυσικὰ αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τὰ κέρδη δὲν εἶναι μεγάλα γιὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ σὲ μικρογραφία βέβαια δίνεται ἀνάγλυφα καὶ στὴν περίπτωση τῆς ἐταιρείας, ὅπου τὰ ὑφάσματα ποὺ προωθοῦνται στὴν Ἀνατολή θὰ κληθοῦν νὰ ἐξασφαλίσουν κάποια ἰσορροπία στὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο δεδομένου ὅτι ἡ ἀγορὰ τῆς Πελοποννήσου δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερη ἀπορροφητικότητα.¹³⁵ Ὡδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς πρώτης ἐταιρείας οἱ Ταρωνίτες - Θεοτόκες ἐπιχείρησαν νὰ προωθήσουν στὴν ἀγορὰ τῆς Μάνης ὑφάσματα μέσω τοῦ ἐμπορικοῦ πράκτορά τους στὴν Κέρκυρα, Βενετάντου.¹³⁶ ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ τελικὰ δὲν προχώρησε γιατί δὲν ἀπέδωσε θετικὰ ἀποτελέσματα, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας τὶς ἀναφορὲς τοῦ Χαμόδρακα.¹³⁷

Ἔτσι ἡ προσοχὴ τῶν συντρόφων στρέφεται πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη¹³⁸ ὅπου ἀποστέλλονται βενετσιάνικα ἀλλὰ κυρίως φλωρεντινὰ ὑφάσματα μέσω τοῦ Ν. Φραγγελᾶ ἀπὸ τὸ Λιβόρνο.¹³⁹ ἡ προώθησή τους γίνεται

135. Παρὰ τοὺς λόγους ποὺ προβάλλουν οἱ Χαμόδρακες - Γεωργίβαλος ὡς αἰτία τῆς ἀποτυχίας στὴ διάθεση ὑφασμάτων στὴν ἀγορὰ τῆς Μάνης, ὅτι δηλ. αὐτὰ δὲν τὰ συνηθίζει ὁ κόσμος στὴν περιοχὴ αὐτὴ, εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι τὰ ὑφάσματα παρουσιάζουν πτωτικὲς τάσεις ποὺ ὀφείλεται στὸν κορεσμό τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ παρόμοια εἶδη : βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 130 - 138 καὶ ἄλλου (εὐρετήριο) καὶ Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὁ.π., σ. 187.

136. Ἀναποκριτὴς τοῦ οἴκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη στὴν Κέρκυρα : πιθανῶς ἀνῆκει στὴν οἰκογένεια, ποὺ μέλη της μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές : βλ. Εὐτυχίας Δ. Λιάτα, «Μαρτυρίες γιὰ τὴν πτώση τ' Ἀναπλιῶν στοὺς Τούρκους (9 Ἰούλι 1715)», *Μνήμων* 5 (1975), σ. 107, 114, 133, 147. — Δημ. Χ. Γκόφας, «Ἑλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος κατ' ἀνέκδοτον ἐμπορικὴν ἀλληλογραφίαν», ἀνὰτ. ἀπὸ τὴν *Ἐπιθεώρησιν Ἑμπορικοῦ Δικαίου ΚΔ* (1973) 316 - 334.

137. Στάμπα ΑΙ Laudo σ. 11, ἐπιστ. τῆς 13 Αὐγ. 1733 : γράφει ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ σ. 17, ἐπιστ. τῆς 12 Νοεμβρ. 1733 : γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

138. Ἡ εἰσαγωγὴ φλωρεντινῶν καὶ γενικότερα ἰταλικῶν ὑφασμάτων στὶς ἀγορὲς τῆς Ἀνατολῆς εἶναι συνεχὲς γιὰ πολλοὺς αἰῶνες : βλ. Φ. Μπαζούρ, *Πίνακας*, ὁ.π., σ. 205, 207 - 213 ὅπου καὶ ἀναλυτικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς διάφορες ποιότητες ὑφασμάτων. Ljuben Beron, «Οἱ μεταβολὲς τῶν τιμῶν στὸ ἐμπόριο τῆς Τουρκίας μὲ τὴν Εὐρώπη (ΙΣΤ' - ΙΘ' αἰῶνας)», στὸν τ. *Οἰκονομικὴ δομὴ*, ὁ.π., σ. 535, 537.

139. Ἡ προώθηση ἐμπορεύματος μέσω τοῦ Λιβόρνου εἶναι εὐνόητη ἀφοῦ τὸ λιμάνι αὐτὸ εἶναι σχετικὰ πολὺ κοντὰ στὴν Φλωρεντία, ἐνῶ παράλληλα οἱ ναυτιλιακὲς γραμμὲς ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴ παρουσιάζουν μεγαλύτερη πυκνότητα, γιατί οἱ Ἀγγλοὶ, ποὺ ἀνταγωνίζονται τοὺς Γάλλους γιὰ τὴν κυριαρχία στὴν Μεσόγειο, ἔχουν διεισδύσει στὴν ἀγορὰ τοῦ Λιβόρνου καὶ τὴν ἔχουν καταστήσει ὀρμητήριο τῶν ἐμπορικῶν τους ἐξορμήσεων : βλ. Γ. Λεονταρίτης, «Ἑλληνικὴ» ὁ.π., σ. 38.—J. G. Da Silva, «Ἡ οἰκονομική», ὁ.π. σ. 350.

είτε άπευθείας είτε μέσω τής Σμυρνης και η διαθήκη τους στην Πολή έξασφαλίζεται άπο τους Στ Πατερακη¹⁴⁰ και Άναγν Παπαδουκακη

Την άποδοτικότητα τών ύφασματων στις «πιατσες» τής Άνατολής έχει συλλαβει καλά και ο Χαμοδρακας με την έμπορικη διορατικοτητα που τον διακρινει έπιμενει¹⁴¹ ιδιαιτερα για να άποστείλουν οί συντροφοι τής Βενετίας προσθετες ποσοτητες υφασματων, τονίζοντας τους οτι το κερδος άπο το έμποριο αυτο άνερχεται σε 25 - 30%. Η βεβαιότητα τοϋ κερδους τον ωθει μάλιστα ως το σημείο να προτεινει στους Ταρωνιτη - Θεοτοκη συνεργασία, σε άλλο πια έπιπεδο, εκτος τής εταιρειας, προσφέροντας τους ό ίδιος κερδος 25% για το έμποριο υφασματων Στην προταση του αυτη έπανερχεται αργοτερα και για ένισχυση τών έπιχειρηματων του άναφερει τά ίκανοποιητικά όφελη άπο την διαχειριση τοϋ Πατερακη¹⁴²

Οί άναλυτικοί λογαριασμοι που ύποβαλλουν οί δυο πρακτορες στην Πολή (βλ εγγρ Ε_{1,2,3} και Πιν VII) μάς δινουν την δυνατοτητα να έπισημανουμε τις όλες φασεις τής διεξαγωγής τοϋ έμποριου αυτοϋ

Τά ύφασματα που στελνονται είναι ταμπινια, μουαρεδες, χρυσα, ατλαζια, καναβοπανα) πουλιουνται σε Έλληνες τής Πολης Πατερακης, Άντ Ροδοκανακης, Χριστοφής Ζιρλής, Μανολης Βαρτζακης, χατζή Γιωργης - Νικολος Γκικας, Άντ Καβαράς(,)

Συνολικά άποστέλλονται άπο το 1734 - 1736 υφασματα αξιας 31798 άσλανιών τα όποια πουλιουνται για 36340 άσλανια, (άπο τα όποια εχουν άφαιρεθει τά έξοδα και ή προμηθεια τών πρακτωρων) και άφηνουν καθαρο κέρδος 4542 άσλάνια δηλ κέρδος 14,3%, στο όποιο αν προστεθει η προμηθεια τών μεσαζοντων (781 άσλ) άνερχεται σε 16,7%. Οί εισπραξεις άπο τα ύφασματα συμφωνα με τους λογαριασμούς τών δυο πρακτωρων άποστέλλονται στο Θεοφιλο Γεωργιβαλο, και προφανώς είναι στα χερια του ένα μέρος τοϋ κεφαλαίου που αντιπροσωπευουν οί έξαγωγές λαδιου και βελανιδιου άπο την Πελοποννησο, που εχει άναλαβει να πραγματοποιησει ό Χαμοδρακας

5 "Άλλες είσαγωγές Έκτος άπο τα υφασματα και τα προιοντα τοϋ Πιν VI που άποτελουν όπως είπαμε παραπανω το κυριο προιον είσαγωγής με κυριο προορισμο διαθεσης την Κωνσταντινουπολη, οί αποστολες

140 Βλ εδω σημ 31 Για τον ρολο τών Χιων εμπορων στη διακινηση τών υφασματων απο την Σμυρνη στην εσωτερικη αγορα, βλ Σπ Ασδραχας, «Άγορες», ο π, σ 560

141 Ίσως στην επιμονη τοϋ Χαμοδρακα να εχουμε μια μαρτυρια για την στροφη τοϋ ντοπιου έμπορου στην εκμεταλλευση τής έσωτερικής αγοράς και στην απολαβη κερδων απο την εκμεταλλευση αυτη βλ Σπ Ασδραχας, «Προβληματα», ο π, σ 35

142 Σταμπα 30, σ 9, έπιστ τής 5 Δεκ 1734 γραφει ο Δημ Χαμοδρακας από το Μυστρα στους Ταρωνιτη - Θεοτοκη

ἀπὸ τῆ Βενετίας ἄλλων προϊόντων παρουσιάζει ἀναλογικὰ ἓνα μέγεθος ποὺ κινεῖται σὲ μέτριο ἐπίπεδο· αὐτὸ φυσικὰ εἶναι τὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς ἀγορᾶς τοῦ Μοριᾶ, ποὺ παρουσιάζει πάντα καὶ ἰδίως στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα μικρὴ ἱκανότητα ἀπορρόφησης δυτικῶν προϊόντων, τὴν ὁποία ἐπιτείνει καὶ ὁ ἔντονος ἀνταγωνισμὸς τῶν ἐνδιαφερομένων ἐθνῶν.

Τὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ δύο φορτωτικές, μᾶς παρουσιάζουν εἰσαγωγὲς ἀξίας 7410 ἀσλανιῶν. Βέβαια εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπισημάνουμε ἀναλυτικὰ τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα, γιατί στὶς φορτωτικὲς συνήθως ἀναφέρονται σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς¹⁴³ τὰ προϊόντα, καὶ μόνο γιὰ ὀρισμένα εἶδη ἔχουμε εἰδικότερη περιγραφή· πάντως καὶ ἀπὸ τίς φορτωτικὲς (δείγμα φορτωτικῆς, βλ. Παράρτ. ἔγγρ. Δ') καὶ ἀπὸ διάσπαρτες πληροφορίες ἐντοπίζονται τὰ παρακάτω εἶδη :

γαλικά Βενετίας (Μουράνο) - καθρέφτες
πανιά σὲ μικρὲς ποσότητες
εἶδη κουζίνας (καζάνια, χύτρες, μαστραπάδες, τρίφτες, τηγάνια, πιροστιές)
τραπεζάκια καρυδένια
φλάσκες γυάλινες
ὄπλα
νήματα τῆς στάθμης
καναβάτσινια σακκιά
χαρτί γιὰ γράψιμο - βιβλία
καμπάνα ἐκκλησίας :
βιτριόλι

Καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἄλλα εἶδη ποὺ περικλείονται στὸ γενικὸ χαρακτηρισμὸ «διάφορα ἐμπορεύματα».

Τὸ ὑπόλοιπο ἄνοιγμα ἀνάμεσα στὶς εἰσαγωγὲς καὶ ἐξαγωγὲς καλύπτεται πάντοτε μὲ τὴν εἰσαγωγὴ νομίσματος¹⁴⁴. Στὴν περίπτωση τῆς πρώτης ἐταιρείας ἔχουμε εἰσαγωγὴ 2000 τσεκινιῶν, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ ἡ ἀνάγκη αὐτὴ καλύπτεται καὶ μὲ τὴν εἰσαγωγὴ χρήματος —εἶναι τὰ 1000 τσεκίγια (3333 ἀσλάνια) ποὺ παίρνει ὁ Χαμόδρακας μὲ τὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας, καθὼς καὶ ἄλλα 500 τσεκίγια ποὺ παίρνει ὁ Χαμόδρακας ἀπὸ ὀφειλότες τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη (Δ. Παλαιολόγος)— ἀλλὰ καὶ μὲ τίς ἄλλες ἐμπορικὲς πράξεις μὲ Γάλλους ἐμπόρους, μπιντάτ, Τύνιδα ποὺ συντελοῦν στὴν διευκόλυνση τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τῆς ἐταιρείας.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῆς ἀποστολῆς νομίσματος ἀπὸ τὸν Ν. Φραγγελά,¹⁴⁵ ὅπου βλέπουμε νὰ ἐξελίσσεται ὁ μηχανισμὸς ποὺ

143. Στάμπα 30, σ. 24, 25, 31 - 43 ὅπου οἱ φορτωτικὲς.

144. Γενικὰ γιὰ τὶς εἰσαγωγὲς νομίσματος βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, Τὸ ἐμπόριο, δ.π., σ. 110 - 120 καὶ ἄλλοι (εὐρετήριο). — Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα», δ.π., σ. 35. — Τοῦ ἴδιου, «Ζητήματα οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς τουρκοκρατίας», Ἀντὶ τ. Α', τχ. 41 (20 Μαρτ. 1976), σ. 21.

μειώνει κατά κάποιο τρόπο την δυσμενή κατάσταση που δημιουργείται σε βάρος των δυτικών εμπορών με τις αποστολές χρήματος: πρόκειται βέβαια για το εμπόριο χρήματος από το οποίο βγαίνουν πάντα κερδισμένα τα νομίσματα των δυτικών κρατών έναντι του συνεχώς υποτιμούμενου τουρκικού νομίσματος.

Άκόμα σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να μās διαφεύγει το γεγονός ότι παρόλες αυτές τις ευνοϊκές ρυθμίσεις ο Χαμόδρακας βρίσκεται μερικές φορές στην ανάγκη να δανεισθεί χρήματα από Έβραίους και Τούρκους τοκογλύφους, πράγμα που όπωσδήποτε φανερώνει την δυσκολία στην διάθεση ρευστού χρήματος.

6. *Τὰ έξοδα*: Τα έξοδα¹⁴⁵ της εταιρείας είναι από τα πλέον αμφιλεγόμενα σημεία των λογαριασμών: στίς διάφορες φάσεις των προτάσεων και αντιπροτάσεων έχουμε μεγάλες αποκλίσεις κάθε φορά, αφού σύμφωνα με τον πρώτο λογαριασμό που υποβάλλει ο Χαμόδρακας τα έξοδα είναι 11126 ασλάνια, (ή 21,5%) στον δεύτερο αναθεωρημένο που υποβάλλει ο ίδιος το ποσό έχει πέσει στα 10255, (ή 19%) ενώ οι αντιπροτάσεις των Ταρωνίτη - Θεοτόκη συνοψίζουν το ποσό αυτό στίς 7337 ασλάνια. (βλ. Παράρτ. έγγρ. Ζ').

Πάντως πέρα από την ασυμφωνία αυτή, που δημιουργείται κάθε φορά, όχι από την μη παραδοχή όρισμένων πηγών εξόδων αλλά από την ασυμφωνία ως προς το ποσό που αντιστοιχεί στην κάθε πηγή, τα κύρια έξοδα (βλ. και ποσοστά εξόδων στους Πίν. II, III, V, VI, VII) που επιβαρύνουν τις έξαγωγές ανήκουν σε δύο κατηγορίες:

α' *Νόμιμα έξοδα*

Τελωνείο

Μπιντάτ και Γιουμπρούκι

Προξενικά δικαιώματα

Ταχυδρομικά έξοδα

Έξοδα για την φύλαξη του εμπορεύματος

Διατροφή του υπηρέτη του Χαμόδρακα

β' *έκτακτα έξοδα (μπαξίσια)*

Δώρα στον βοϊβόδα και τους άγάδες

Δώρα στους καπετάνιους των πλοίων

Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν και άλλα μικρότερα έξοδα που αντιπροσωπεύουν γραφική ύλη, κερι, χρήματα που τους κλέβουν ληστές και κυρίως ένα μεγάλο ποσό, το μεγαλύτερο όλων που αντιπροσωπεύει τους τόκους για τα δανεικά χρήματα, καθώς επίσης τα έξοδα το ναύλο και τα ασφάλιστρα.

145. Για τα έξοδα βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Το εμπόριο*, ό.π., σ. 233 - 235.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὰ ἔξοδα ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὰ δῶρα στοὺς ἀγάδες (χρήματα καὶ διάφορα εἶδη, κυρίως ὄπλα) εἶναι πάντα μεγαλύτερα καὶ ἀπὸ τὰ προξενικὰ δικαιώματα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ τελωνειακά, καὶ μάλιστα δὲν ἀμφισβητοῦνται ποτὲ ἀπὸ τοὺς διαδίκους.

Ὡστόσο, νομίζω, ὅτι πάντα στὸ πεδίο αὐτὸ ὑπάρχει ἡ δυνατότητα νὰ ὀφεληθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὰ καθιερωμένα ὁ Χαμόδρακας, γιατί, πέρα ἀπὸ τὶς σταθερὲς ἀποτιμήσεις, ἡ ἐλαστικότητα τῶν πηγῶν ἐξόδων εἶναι τόσο μεγάλη ποὺ ἐπιτρέπει νὰ προστεθοῦν κάθε φορὰ ἑκτακτες δαπάνες, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ πρώτου λογαριασμοῦ τοῦ Χαμόδρακα, ὅπου τὰ ἔξοδα ποὺ ἀναφέρει γιὰ δεήσεις στὴν Χρυσοπαντάνασσα γιὰ νὰ προστατεύσει τὶς ἀποστολὰς προϊόντων, ξεπερνοῦν τὸ ποσὸ ποὺ καταβάλλεται γιὰ τὸ τελωνεῖο ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν βελανιδιοῦ.

Στὴν περίπτωση τῶν ἐξόδων ἐπίσης πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι δὲν ἐντάσσονται τὰ ἔξοδα τῶν εἰσαγωγῶν ὑφασμάτων γιατί ὑποβάλλονται ξεχωριστοὶ λογαριασμοὶ γι' αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πράκτορες στὴν Πόλη, στοὺς ὁποίους ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθήσουμε λεπτομερῶς τὰ ἔξοδα τῶν εἰσαγωγῶν ποὺ ἀνέρχονται περίπου στὸ 17,8% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν διατιθεμένων εἰδῶν. (βλ. Πίν. VII)

* * *

Στὰ πλαίσια ποὺ προσπαθήσαμε νὰ ἐπισημάνουμε παραπάνω, κινήθηκε ἡ ἐταιρεία ἀνάμεσα στὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ τὸν οἶκο τῶν Ἀθηναίων ἀδελφῶν Γεωργίβαλων· τὰ κέρδη τῆς ἐταιρείας αὐτῆς στὴν ἀκριβὴ προσέγγισή τους εἶναι ὑπόθεση δύσκολη γιατί ὑπάρχουν διαφορετικὲς ἐκτιμήσεις ἀπὸ κάθε πλευρά. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ὑπάρχει κέρδος ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὸ ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὶς μαρτυρίες τῶν Γεωργίβαλων καὶ ἓνα ἄνοιγμα ὑπὲρ τῶν ἐξαγωγῶν ποὺ πρέπει νὰ καταβάλουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στοὺς συντρόφους τους τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἐταιρείας εἶναι ἀδύνατη ἡ συνολικὴ ἀποτίμησή του καθὼς δὲν ἐντάσσονται οἱ χειρισμοὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν στὴν «πιάτσα» τῆς Βενετίας ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους.

Ἡ ἀνάλυση τῶν στοιχείων τῆς ἐταιρείας ὅπως πραγματοποιήθηκε σὲ χονδρικές γραμμές, μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ ἐντάξουμε στὴν προβληματική μας καὶ τοὺς ἄλλους παράγοντες ποὺ δροῦν παράλληλα μὲ τοὺς κυρίαρχους στὴν Μεσόγειο Γάλλους τὴν ἐποχὴ αὐτή. Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, πιστεύω ὅτι ὑπάρχει ἀνοιχτὸ τὸ ἐρευνητικὸ πεδίο γιὰ νὰ ἀποτιμήσουμε μέσα ἀπὸ διαδοχικὲς ἐρευνητικὲς προσεγγίσεις τὸ σύνολο τῆς ἐμπορικῆς πράξης καὶ τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναμείξεως σ' αὐτὴν τοῦ ντόπιου στοιχείου.

Ἡ παρουσίαση καὶ ἐρμηνεία στοιχείων περισσότερο ἀναλυτικῶν καὶ πλησιέστερων στὴν ἐμπορικὴ πράξη —ὅπως πραγματοποιεῖται στὴν ἐξωτερικὴ ἀλλὰ κυρίως στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ— ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς παρέχουν τὰ ἐπεξεργασμένα στοιχεῖα τῶν ἐπίσημων ἐμπορικῶν φορέων, νομίζω ὅτι ἔχει πολλά νὰ προσφέρει στὴ συνολικὴ γνώση τοῦ οἰκονομικοῦ φαινομένου καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀμέσως ὀδηγεῖ στὴν ἐπανάσταση τοῦ '21.

Ἡ ἐντόπιση καὶ ἐξέταση τῆς λειτουργίας μιᾶς ἐμπορικῆς ἐταιρείας ἢ σύνδεση τοῦ τοπικοῦ μεταπράτη μὲ τὸν ἔμπορο τῆς παροικίας, ἢ προώθηση ἐμπορεύματος καὶ ἢ διάθεσή του στοὺς δυτικούς ἐμπόρους, ἢ ἐνοικίαση φορολογικῶν προσόδων, ἢ εἰσαγωγὴ βιοτεχνικῶν εἰδῶν καὶ χρήματος εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ θίγονται στὴν παρούσα ἐργασία. Βέβαια ἡ ἀποτίμηση τῆς σημασίας τῶν παραγόντων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν μέσα ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας αὐτῆς, νὰ ὀδηγήσει σὲ γενικὰ συμπεράσματα καὶ νὰ δώσει ὀριστικὲς ἀπαντήσεις στὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς, ποὺ χρειάζονται καθολικότερη ἀντιμετώπιση καὶ ὁπωσδήποτε συνεχὴ ἀποδεικτικὴ διαδικασία. Ἀντίθετα, νομίζω, ὅτι σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ λειτουργία τῆς ἐταιρείας ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς ἐμπορικοὺς κανόνες ποὺ ἔχει ἐπιβάλει ἡ δυναμικὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομικῆς συμπεριφορᾶς.

Παράλληλα ὅμως, μέσα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας στὴ μορφή ποὺ τὰ ἔχουμε σήμερα, παρουσιάζεται χαρακτηριστικὰ ἡ δράση τοῦ γηγενῆ παράγοντα, ἢ συμβολὴ καὶ ἢ ἐμπλοκὴ τοῦ στὴν ἐμπορομεσιτικὴν πράξη. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐνισχύονται ὀρισμένες ὑποθέσεις σχετικὰ μὲ τὴν διαστρωμάτωση καὶ λειτουργικότητα τοῦ πλέγματος ἐκείνου, ποὺ μέσα ἀπὸ μιὰ σειρὰ διεργασιῶν, συμμετέχει καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ ὀρίζει μὲ τὴν παρουσία του τὶς ἐμπορευματικὲς διαδικασίες τῆς ἐποχῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι₁

Λάδι : αποστολές στη Βενετία

Εταιρεία	Ημερομηνία αποστολής	Καπετάνιος	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή άσλ. άσπρα	Άξια άσλ. άσπ.	Προέλευση
Α' Εταιρεία	7/10/1732	—	2000	6 :	12000	Μυστράς
Β' Εταιρεία	23/ 3/1735	Fr. Carion	1081	6 : 45	6891 : 45	Βλ. Πίν. Ι ₂
	15/ 8/1735	Ant. Taraculi	673	4 : 117	3347 : 8	»
	15/10/1735	G. Sbrignadello	905	5 : 8	4583 : 22	»
	»	»	386	6 : 60	2509	»
	»	»	280	7 : 105	2205	»
	1736-37—	Ant. Vianello Is. Bedolin Δημ. Περούλης (πλοιοκτήτης)	1410 1375 38	[5 : 41]	15273 :	»
		Σύνολο	6148			
					34810:14	

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι₂

Λάδι : Ἀποστολὲς στὴ Βενετία (Διαθέτης—Παραλήπτης)

Περιοχή προέλ/σης	Διαθέτης	Ποσότητα (σέ βαρέλες)	Τιμή ἀσλάνια ἄσπρα	Ἀξία ἀσλάνια ἄσπρα
Ζαρνάτα	Κολοκούβερος Τρουπάκης Ἰω. Παπαδάκης Γαϊτανάρος	672 : 5	6 : 45	4287 : 22
Καλα/τα Μάνη	Ἀλέξ. Στάνος Παναγ. Ρωμανός Παπαγιάννης Πολυχρ. Γιατράκος Κων/νος Σοτάλης Νικ. Καραμαλάκης Παναγ. Ματθαϊάκης Νικ. Γραμματικάκης Ἀνδρεανάκης Sumaito Γιάννης Μαρκάκης Caramani Μ. Θεοδωρόπουλος Cazzi Casanogli Νικόλ. Κουνουπιώτης Memisaco Carachi Νικόλ. Σαλιβάρης Μανόλης Σπιτάκης Γιῶρ. Κολομπάτσος Σταμάτης Ρακαλής Ἀποστ. Ἀργεΐτης Παναγιώτης Δόξας Ali Cozza Braimi Lairinga Ἀντώνης Σπιτάκης Dende Rallia Ali Murasso	408 : 5 42 : 27 10 9 8 33 : 23 216 : 5 69 3 : 28 13 13 : 37 12 : 24 200 25 15 2 : 10 300 128 : 14 126 : 33 40 : 24 32 45 : 4 40 : 6 116 2 : 32 50 : 11	1081 6 : 45 4 : 90 4 : 4 : 30 4 : 24 5 : 5 : 30 5 : 30 4 : 4 : 60 4 : 60 4 5 4 : 60 5 5 5 5 : 110 5 : 30 5 5 5 5 : 8 4 : 60 3 : 90 5 4 4	2604 : 22 202 : 21 40 : 30 38 : 30 33 : 72 167 : 38 1134 : 365 : 112 14 : 45 50 53 : 15 50 1000 112 : 60 75 11 : 5 1500 761 : 78 696 : 52 200 120 160 202 : 105 150 : 50 580 : 52 10 : 80 201 : 17
Καλαμά- τα-Κιτριές	---	386	6 : 60	2509
»	---	280	7 : 105	2005
Μάνη	Γιῶρ. Κολομπάτσος Ἡλίας Λάσκαρης Μαν. Πολυμενάκης Κωνσταντῆς Δόξας Παν. Γραμματικάκης Ἀποστ. Ἀργεΐτης Νικ. Κουνουπιώτης Ali Cominò Θεοδ. Τάκιατζης Dende Dara Δημήτριος Κουρης Θεοδ. Κραμούσας(;) Δημήτρ. Κιβάνης(;) Δημ. Γκορανίτης Μπαλάσης Κιβάνης(;) Ἀναγν. Ἀλφεράκης Ἀναγν. Παπαδάκης Παναγῆς Ρωμανός Κονόμος Νίκας Νικ. Καραμαλάκης Παν. Ματθαϊάκης Νικ. Γραμματικάκης	43 60 35 32 40 60 25 6 43 25 60 35 40 32 : 24 25 15 30 30 : 37 6 88 : 43 196 : 18 69 : 34	4 4 : 60 4 4 : 30 4 4 : 70 4 : 20 4 : 90 6 : 60 4 : 60 4 : 40 4 : 60 4 : 45 4 : 60 4 : 30 4 : 30 4 : 90 4 : 90 5 : 30 5 : 20 5	172 270 140 136 160 275 114 : 10 25 204 : 30 112 : 60 270 : 151 : 80 180 142 : 21 112 : 60 63 : 90 93 : 60 154 : 7 28 : 60 466 : 90 1014 : 65 348 : 65

ΠΙΝΑΚΑΣ I₂ (συνέχεια)

Περιοχή	Διαθέτης	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή		Ἀξία	
			ἀσλάνια	ἄσπρα	ἀσλάνια	ἄσπρα
Μάνη	Cassanogli	12	5		60	
»	Ἀντώνης Σπιτάκης	121 : 37	5 :	15	624	
»	Memisacco Garachi	73 : 1	5		365	
»	Ramasanachi	40 : 40	5		204	
»	παπα-Στρατῆς	9	5		45	
»	Ahmet Passâ	233 : 24	5 :	30	1225 :	105
»	Μανόλης Σπιτάκης	141 : 29	5 :	15	746 :	21
»	Παναγιώτης Δόξας	56 : 19	5		282	
»	Στρατ. Καπετανάκης	9 : 16	5 :		46 :	80
»	Δημήτριος Καφετζῆς	119 : 15	5 :	20	616 :	5
»	Μιχάλης Λασκαρῆς	9 : 21	6		56 :	75
»	Γιώργος Στρατάκης	100 : 7	6		600 :	105
»	Στρατήγης Ροκάκης	152 :	6		912	
»	Ἰωάννης Δόξας	8	6		148	
»	Δημ. Παλαιολόγος	89 : 31	6		537 :	60
»	Σαράντος Ψωμάς	22 :	6		132	
»	Ἰωάν. Καραγκιόζης(ς)	41 : 33	6		296 :	93
»	Γ. Οἰκονομόπουλος	76 : 11	6 :	60	495 :	55
»	Νικόλ. Βατικιώτης	25 : 15	6 :	48	115 :	72
»	Δημήτριος Λαλούσης	26 : 15	6 :	48	806 :	48
»	Θεοδ. Τάκιατζης	54 : 39	6 :	48	351 :	
»	Γιαν. Παλαιολόγος	95	6 :	60	617 :	60
»	Νικ. Σαλιβάρης	175 : 18	6 :	60	1139 :	90
»	Γιωρ. Λογγανικιώτης	33	6 :	60	214	

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Λάδι : Διάθεση σὲ Γάλλους ἐμπόρους

ΕΞΟΔΑ (ἀγορά προϊόντος)					ΕΣΟΔΑ (διάθεση προϊόντος)				
Ἡμερο- μηνία ἀγορᾶς	Ποσό- τητα σὲ βαρέλες	Τιμὴ ἀσλάνια παράδες	Ἀξία ἀσλάνια παράδες	Προέλευση	Ἡμερο- μηνία διάθεσης	Ποσό- τητα σὲ βαρέλες	Τιμὴ ἀσλάνια παράδες	Ἀξία ἀσλάνια παράδες	Ἀγοραστής
10/11/1736	1600	7 : 20	19000	Osman aga (μέσω Barozzi) Ἀρκαδιᾶς	21/7/1736	1500	7 : 20	11250	Surdon
18/12/1736	1000	8	8000	»	28/8/1736	1500	8 : 10	12375	»
—	1000	7 : 20	7500	Ἀθήνα	»	1130	8 : 18	9548 : 5	»
18/ 3/1737	1000	8	8000	Osman aga Ἀρκαδιᾶς	»	2000	8 : 15	16750	»
»	530	5 : 10	2782 : 5	Ἀρκαδιᾶ (μέσω Barozzi)	»	1200	7 : 35	9450	Rinaldo
»	1000	7 : 30	7750	Ἀθήνα	20/6/1737	800	7 : 15	5900 : 5	»
»	1500	7 : 20	11250	Καλαμάτα: Ἀλέξ. Στά- νος-Φωτεινὸς	Σύνολο	8130	τιμὴ 8 ἀσλ.*	65273	
»	500	[7 : 37]	3962 : 5		Ἔξοδα			63093	
Σύνολο	8130	μέσ. τιμ. 7,5	61245		ΚΕΡΔΟΣ			2180	
Ἄλλα ἔξοδα :					ἢ	%		3,5	
μπιντάτ - γιουμπούκι			750	] — ἔξοδα 3%					
μεσιτικά Κολλυβοδιάκου			300						
προμήθεια Barozzi			632						
μικροἔξοδα			166						
Γενικὸ Σύνολο			63093						

* μέση τιμὴ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ₁

Λάδι : υπενοικίαση φόρου μπιντάτ

Ἡμερομηνία ἀποστολῆς	Ἀποστολέας	Ἀποδέκτης ἢ ἀγοραστής	Ποσότητα (σὲ βαρέλες)	Τιμὴ παράδες	Ἀξία ἀσλάνια ἄσπρα
15/8/1735	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης- Θεοτόκης	673	48	807 : 72
»	Δημ. Παλαιολόγος	[Βενετία]	96	»	115
»	Ἡλ. Γραμματικάκης	»	116	»	139
»	Γιαννάκης Κεχρῆς	»	55	»	66
»	Παπάζογλης	—	200	40	200
15/10/1735	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης- Θεοτόκης	905	48	1086
3/9/1735	Παν. Cheimisso(;)	—	1000	38	950
15/3/1736	Γιαννάκ. Κρεββατὰς	Paul. Leotard	820	48	984
»	Μπενίζ. Δόξας	» »	430	»	516
15/3/1737	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης- Θεοτόκης	2824	»	3388
»	Ἡλ. Γραμματικάκης	[Βενετία]	95	»	114
»	Μπενίζ. Δόξας	»	820	»	983
»	Παπάζογλης	—	204	40	204
»	Rinaldo	[Γαλλία]	928	38	886 : 15
»	Δημ. Χαμόδρακας	Rinaldo	1200	48	440
»	»	Bonalfin	1020	35	892 : 60
»	Rinaldo (ἀπὸ Γεράκι)	[Γαλλία]	1200	36	1080 :
		Σύνολο	12586		13851 : 47
— Μερίδιο Ἰω. Μελέτη 1040					
ἘΞΟΔΑ — Ἀγορὰ φόρ. 16 πουγιά × 500 ἀσλ. 8000					
Δῶρα στὸν πασὰ 4 » × 500 » 2000					
Δῶρα στὸν Serasbassi 250					
Διάφορα ἐξοδα 340					
		Σύνολο		11630	11630
		Κέρδος			2221 ἢ 16%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ.

Λάδι: ύπεννοικίαση φόρου μπιντάτ

Ήμερομηνία άποστολής	Άποστολέας	Άποδέκτης	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή (σε (παρά- δες)	Άξία (σε άσλάνια)
10/5-9/6/1735	Leotar-Pon	[Γαλλία]	762 : 38	46	880
18/8/1735	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	668	48	801
»	καπ. Taraculi & ναύτες	[Βενετία]	108 : 38	»	129
»	Δημ. Παλαιολόγος	»	93 : 44	»	112
»	Ήλ. Γραμματικακής	»	105	»	126
»	Παπάζογλης	—	200 : 39	»	241
3/9/1735	Παναγ. Cheimisso(;)	—	1331	»	1594
1736	Caragolani (Μπ.Δόξας)	[Βενετία]	145	40	145
12/3/-7/4/1736	Γιαννάκης Κρεββατάς	Leotar	804 : 15	48	965
»	Γιώργος Βαρσάμης	—	41 : 14	»	49
»	Μπενιζ. Δόξας	[Βενετία]	306 : 23	»	367
23/2/-5/3/1737	Arnaud	[Γαλλία]	1580	40	1580
»	Μπενιζ. Δόξας	[Βενετία]	847	»	847
»	Παπάζογλης	»	116	»	116
»	καπ. Ίω. Μελέτης	»	17	48	20
68-27/3/1737	Rainaud	[Γαλλία]	1359	40	1359
21/3-4/4/1737	»	»	1908	»	1908
25/3/1737	Chazi Cusseinaga	Rainaud	1220	»	1220
»	Μπουκιλάκης(;)	»	154	[32]	123
15/3-26/4/1737	Μπενιζ. Δόξας	Pon	603 : 15	35	528
»	Σταμ. Κρεββατάς	»	481 : 11	»	420
»	Δημ. Χαμόδρακας	»	46 : 33	»	41
»	Γ. Βαρσάμης	»	14	»	12
»	Άνδρ. Μανουσάκης	»	146	ε	128
—	παπα-Σιάνης(;)	Rainaud	26	40	26
			13085 : 30		13638
[15/10/1735]	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	905	48	1086
[15/3/1737]	»	»	2824	»	3388
			16814 : 30		18112

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙV

Βελανίδι : άποστολές στη Βενετία

Εταιρεία	Ήμερομηνία άποστολής	Καπετάνιος	Ποσό- τητα (σε μια- ρα)	Τιμή άσλ. άσπ.	Άξία άσλ. άσπ.	Προέλευση
A' Εταιρεία	10/12/1732	—	400	4 : 30	1700	—
B' Εταιρεία	23/ 3/1735	Fr. Carion	194	3 : 66	688 : 84	Γρηγοράκηδες
	17/ 9/1735	Ant. Taraculi	227	3 : 60	795	»
	15/10/1735	G. Sbrignadello	281	3 : 60	984	»
	20/ 1/1737	Ant. Vianello	278	3 : 60	973	»
	»	Is. Bedolin	233	3 : 60	815	»
	Σ υ ν ο λ ο		1213		4275 : 84	

ΠΙΝΑΚΑΣ V

Έμποριο με Τύνιδα (σύντροφος Γ. Μπομπότσης)

ΕΞΟΔΑ (άγορά προϊόντων)					ΕΣΟΔΑ (διέθεση προϊόντων στην Τύνιδα)				
Ημερομ.	Εμπόρευμα	Ποσότητα (όκάδες)	Τιμή άσλάνια άσπρα	Άξια άσλάνια άσπρα	Ημερο- μηνία	Εμπόρευμα	Ποσό- τητα λίμπρ.	Τιμή άσλάνια άσπρα	Άξια άσλάνια άσπρα
10/9/1734	Μετάξι καθαρό	285	7 : 60	2137 : 60	1734	Μετάξι καθαρό	700	4 : 10	2867 : 40
»	» Endria(;	260	5 : 90	14955	»	» Endria(;	635	3 : 10	2027
2/12/1736	» Καλαβρύτων	323	6 : 60	2099 : 60	18/3/1737	» Καλαβρύτ.	780	3 : 30	2535
	» & Δημητσάνας	323	6 : 60	2099 : 60		» Δημητσάν.			
	Άλλα έξοδα :			5731 : 20	1734	Νόμ.(ρουπιέδες ^α)	[2300]	20 % κέρδ.	460
	Έξοδα αποστολής	Τελωνεία		769	»	σιβιλιάνες ^β	1400	16 % »	224
	Διατροφή-Ένοίκιο	3 έτων	— 23 %	360	8/3/1737	Σιτάρι	—	—	234
	Ζημιά από στάρι			250	»	Κρασί	—	—	61
		Σύνολο		7111 : 20	»	σκούφοι	1200	—	76
						Σύνολο			8484 : 40
						Έξοδα			—7111 : 20
						α. έμπορία επί τόπου (Τύνιδα)			
						β. έμπορία στη Χίο			1373 : 20
						Στην εταιρεία κέρδος :	686	άσλάνια	
						Στό Μπομπότση :	686	»	

ΠΙΝΑΚΑΣ VI

Άλλες δραστηριότητες της Έταιρείας

ΕΞΟΔΑ – ΕΞΑΓΩΓΕΣ					ΕΣΟΔΑ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ				
Ημερομ. αποστολ.	Εμπόρευμα	Ποσότητα	Τιμή (άσλάνια)	Άξία (άσλάνια)	Ημερομ. αποστολ.	Εμπόρευμα	Ποσότητα	Τιμή	Άξία άσλάνια
15/8/1735	Σιτάρι ₁	4000 κιλά	1	4000	1736	Σιβιλιάνες	2647 _{1/2}	100 σιβ. = 177 άσ.	4685 άσλάν. -
	Έξοδα :	Μπιντατ Άσφάλιστρ. Τελωνείο Προξενείο Άλλα έξ.	20 3%	200 227 33 : 80 120 46	»	» ρουπιέδες ₃	» 9200	[1 σιβ. – 7,1 ρουπ. 12 παρ.]	(18740) ρουπιέδ. 449 άσλ.: κέρδος
				4688 : 80	11/1/1736	Κάνες τουφ	695	[1,7 άσλ.]	1198
20/7/1735	Βαμβάκι ₂	174 μπάλ. = (μέ όλα τὰ έξ.) 421,5 καντάρια		7716 : 29	4/4/1736	»	1402	[1,8 άσλ.]	2577
15/10/1735	Μετάξι	2 κολέτα		1097					

1. Αγοράστηκε στην Τριπολιτσά από τὸ 'Αρναούτ Μουσταφά' στάλθηκε στοὺ Ν. Φραγγελά στοὺ Λιβόρνο· ὁ τελευταῖος σὲ ἀντάλλαγμα στέλνει στὴν Τύνιδα σιβιλιάνες.
2. Στάλθηκε στὴ Βενετία ἀπὸ τὴ Σμύρνη· ἓνα μέρος τοῦ πληρώθηκε μὲ ἀνταλλαγή μὲ τὶς κάνες.
3. Οἱ σιβιλιάνες ἀνταλλάσσονται μὲ ρουπιέδες, οἱ ὁποῖοι στέλνονται στὴ Σμύρνη καὶ πουλιοῦνται πρὸς 12 παράδες ὁ ἓνας

ΠΙΝΑΚΑΣ VII

Τὰ ὑφάσματα

Ἡμερομηνία ἐκκαθάρισης	Λογαριασμοὶ	Προμή- θεια (2%) μεσαζόντων	Ἔξοδα	Καθαρ. ποσὸ (ἀσλάνια)
27/10-5/12/1734	Αος Στ. Πατεράκη	260	986: 83	12741
9/ 9/1735	Βος Στ. Πατεράκη	154 : 80	756:108	7582 : 76
10/10/1735	Αος —			
30/ 3/1736	— Ἀν. Παπαδουκακη	367	3131	16016 : 17
	Βος —			
	Σύνολο	781	4874	36340
	Κόστος ὑφασμάτων	(5 φατοῦρ.)	...	-31798
			Κέρδος	4542 ἢ 14,3%
			Ἔξοδα	5655 ἢ 17,8%

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Α΄

[Ίδρυση Α΄ Ἑταιρείας: Ἀθήνα, 7 Δεκ. 1732]

Rappresentante il Sig. Nicolò Strati la figura della Dita Taroniti, e Teotochi, hoggi hanno accordato da una il Signor Giorgio Giorgivalo, e dall'altra il Signor Nicolò Strati di far compagnia per procedere nella Morea olio, e vallonia per due carichi.

Olio barile 2000, e vallonia miara 400, e scrivere in Venezia d'accordo alla Dita Taroniti, e Teotochi, perche spediscano due bastimenti per caricar esse mercanzie, ponendo ogni parte la metà del capitale di quanto importasse il sudetto olio, e vallonie.

Dichiarando, che detti carichi olio, e vallonie vadino à consegnazione della Dita Taroniti, e Teotochi per esitarle con la solita provvigione di due per cento. Vendute le dette mercanzie avrà ogni uno à tirare il suo capitale, e l'utile, detratte le spese, sia diviso in due porzioni, una per il Signor Giorgivalo, e l'altra per la Dita Taroniti, e Teotochi, unitamente con il Sig. Nicolò Strati, così de danno, che Iddio non lo permetta.

Giorgio Giorgivalo affermo.

Nicolò Strati affermo.

Β΄

[Ίδρυση Β΄ Ἑταιρείας: Βενετία, 8 Μαΐου 1734]

Con la presente scrittura, la quale habbi vigore, come se fatta fosse per mano di pubblico nodaro, dichiarano dall'una parte la Ditta Taroniti, e Teotochi, e dall'altra il Sig. Demetrio Camodracca, facendo per il Sign. Giorgio Giorgivalo, come anco detto Sig. Giorgivalo dichiara alla fudetta Ditta con sua lettera 12 Novembre 1733 che il giorno d'oggi trà di loro s'accordano, e stabiliscono compagnia per anni due, e mezzo, cioè principiando dal venturo Agosto, sino il mese di Febraro 1736 con li patti, e conditioni, ut infra.

Primo. Per capital, e fondo della detta compagnia mettono la Ditta Taroniti, Teotochi per la loro parte Cechini tre mille Num. 3000 & il Signor Giorgio Giorgivalo altri Cechini tre mille Num. 3000 che fanno tutti sei mille Num. 6000.

Secondo. Il sudetto capitale Cechini 6000 abbi da negoziarli il sudetto Sig. Camodracca in Morea, Athene in valonie, ogli, & altre mercantie per Venetia, potendo ingerirsene in qualunque altro negozio che le paresse per utile della compagnia per Scio, e Barbaria, & in ogni altro lo havesse illuminato Iddio.

Terzo. S'obliga il Sig. Camodracca di spedir à Venetia ogli chiari, e netti senza morga, e del secondo oglio detto gliostolada, come pure delle valonie buone, e nette mezzo camade.

Quarto. Il sudetto Sign. Camodracca abbi debito di caparar a tempo con ogni vantaggio gl'ogli, e valonie, & havendoli pronti habbi da scriver di volta in volta alla Dita Taroniti Teotochi per spedirli li bastimenti, e darle giusto il loro carico, e che venghino per Venetia nelle mani, & in consegna alla detta Dita, li quali habbino da esitar la mercantia nel miglior modo, che puono per il comun utile della compagnia.

Quinto. S'obliga il sudetto Camodracca di non impiegarsi, ne ingerirsi in verun anco che sia piccolo negozio fuori della compagnia qual si sia mercantia che farà, & ogni negozio che s'ingerirà tutto siano, e si intendano per conto della compagnia, in oltre s'obliga di dover spedir à Venetia, come oltre entro delli anni due, e mezzo che hà da continuar in circa la presente compagnia oglio barile dodecimille, e valonia libre due miglioni, e quat-

trocento miara, ò manco, ò più secondo le congionture, e secondo li utili che farà la compagnia, e con ogni carico di spedir assieme anco il conto per il costo, e spese in circa.

Sesto. La presente compagnia, che non sia sottoposta in altre spese, se non in quelle, che correranno sopra le mercanzie.

Settimo. Quanta robba spedirà da Venetia in ogni tempo la sudetta Dita al Signor Camodraca con suo ordine, sia, e s' intenda per conto della compagnia, e detta Dita habi di haver la loro provision giusto il praticato della Piazza, come pure la robba che riceverà con esso lui il Sig : Camodraca, tanto la robba di seda che hà ordinato al presente à Fiorenza, e quanto per l'avenire siano, e s'intendino tutta per la compagnia, la qual robba di seda in ogni tempo che sia spedita per Scio, Smirne, e Costantinopoli giusto gl'ordini del Signor Camodraca, e in detta robba di seda di Fiorenza la Dita non habbi da ricever provision.

Ottavo. La detta Dita Taroniti, Teotochi s'obligano di contar al presente di loro portion al Sig. Camodraca à conto cecchini mille Num. 1000., & il resto cecchini due mille di dover spedirli a Fiorenza per il venturo Ottobre, o Novembre, come ordima il Sig. Camodraca.

Nono. In ogni negotio, e spedition che fanno la Dita Taroniti Teotochi per conto della compagnia, habbino il debito sempre di far la sicurtà, il simile il Sig. Camodraca habbi debito di dar per tempo le notitie alla Dita per esser fatte le sicurtà per l'espeditioni, che esso sarà per fare dalla Morea per Venetia.

Decimo. Ogni utile havesse mandato il Signor Iddio cavando prima tutte le spese, e sicurtà, come pur cecchini quaranta Numero 40 per cadaun anno, li quali debba ricever il Sig. Camodraca per le sue spese per servitor, e per cavallo, e che sia fatto detto utile in due portion uguali, l'una da ricever la Dita Taroniti, Teotochi, e l'altra il Sign. Demetrio Camodraca per il Signor Giorgio Giorgivalo tanto anco per il discapito, che Iddio non lo permetta.

Undecimo. E perche la proroga dell' Esenzion del Dacio delle mercantie sia finita li 21 Agosto passato, e con Decreto dell' Eccellentiss. Senato ancora sia sospesa per l'avvenire dichiarano, che se il Serenissimo Principe rinoverà detta Esenzion come prima per le mercanzie che devono venir dalle parti di Turchia in ogni carico con li tre quarti valonia, che non habbino da pagar Dacio, la presente compagnia habbi da continuare, e se leverà detta Esenzion in verun capo, & in particolar nell'oglio, cioè che habbi da pagar Dacio, in questo caso la presente compagnia sia, e s'intenda nulla, come se fatta non fosse, & il Sig. Camodraca per il capitale della Dita Taroniti, Teotochi cecchini tremille s'obliga di dover invetsirli in tanta buona netta seda, e tanto anco l'utile della portione di essa Dita, che avessero fatto la robba di seda di Fiorenza, & ogni altra robba della compagnia, e spedir dette sede à Venetia in consegna, e conto della sudetta Dita.

E per segno della verità si fece il presente con altro simile sottoscritti tutti due dalle parti di proprio pugno.

(Taroniti, e Teotochi affermiamo come sopra.

(Demetrio Camodraca affermo come sopra.

Duodecimo. Dichiariamo, che dalla parte della Dita Taroniti, Teotochi sono compresi ducati correnti duemille trecento ottanta due N. 2382., che detta Dita mette in tanti damaschini con rasi, panni, e galloni valutati per li contanti, cosi accordati con il Sig. Camodraca, giusto il conto, che oggi le abbiamo consegnato.

10 Giugno 1734 Venetia

Non ostante, che il Prencipe con Decreto dell'Eccellentissimo Senato 29 Maggio passato abbia levato per l'avenire l' esenzione degli oglij volendo, che paghino Dacio, non ostante questo d'accordo, le parti vogliono, che la presente compagnia, che abbi da continuar per quel tempo. si ritrovassero contenti l'una parte, e l'altra.

(Taroniti Teotochi affermo come sopra.

(Demetrio Camodraca affermo come sopra, e come nell' oltrascritta.

Γ'

[Ἐπιστολὴ τοῦ Δ. Χαμόδρακα (Βενετία) πρὸς τοὺς
Μ. Θεοδωρόπουλο καὶ Στ. Γιαννακόπουλο (Μυστράς) : 12 Ἰουν. 1738]

Segue la presente mia per significarvi che di salute stiamo bene, e che sia cosi anche di voi Signori. Con altre mie vi hò scritto a lungo, e capite. Spero che il Bobocci v'abbi mandati soldi, o pure il Gligori, e date come hò scritto.

Li soldi di Costantinopoli temo che non li trattenga il Sign. Teofilo per li suoi bisogni. Però a Bobocci gli hò detto, e scritto che da Costantinopoli ve li mandi, e tanto anche da Scio, se venderà; Egli però è un Diavolo, e non so quel che sarà.

Li detti soldi se veniranno nelle vostre mani, voi darette governo a tutte le cose; & il tutto sia secreto assai sempre come io vi scriveva.

Vi dico, che qui m'hanno ricercati li presenti conti. Ora come sono nel libro, non vanno bene.

Perche gli olij che habbiamo comprati, lo sappiate il guadagno che è pocco; e come lo passo assai; e poi lo divido con tutti.

L' ho fatto perche dice; tanto olio havete comprato, e venduto; tanto guadagno avete fatto. Il Bedaetti ne hà del guadagno tanto, e l' olio poco.

Però io gli ho pagati in Prò. E se detti Prò glieli mostro tutti non gli fanno buoni.

Solamente io gli ho pagati quelli di Bedaetti, e dell' olio. Osservate che supporti gli passo, e mi cerca fondamento.

Ora siamo restati d'accordo che io habbia a portate i presenti conti. Et ecco che io gli hò distesi, e gli hò composti, e ne hò tolto carta che assomiglia con il libro.

E portate giù nella camera (sive partamento) il mio libro, nelle pagine 90, ò pocco più avanti, ò pocco più addietro, il libro è cucito a quinterneti di carta, e fra mezzo dove sono divisi in quinterneti, metterete anche questo, e lo cucirete, come è anche l'altro libro.

E se fosse la carta più lunga, o più larga, lo ne hò lasciato margine, e la taglierete; e là dove lo metterete, osserverete quante pagine sono, e di là anderete numerando anche queste, che mettete.

Ma fatte, che i numeri siano simili alli miei; e se la pagina del numero dice 90, ò quanti dice; voi scriverete 91, 92, 93, e và dicendo. Segnerete anche questi otto fogli, come è anche l'altro libro.

Et osserverete i margini delle pagine, e se queste sono più bianche le pagine, le imbratterete, onde siano simili.

E quando lo havrete fatto che sia simile; chiamerete il papà Panagioti, e lo copierà compagno, e simile come questo, che io hò composto.

Vi chiuderete voi due, e li copierete. E caso non fosse egli, copiatelo voi, ma pulito.

Et in un mezzo foglio di carta vi scrivo come havete a pripiapiare; e come hanno à scrivere i testimonij.

E quando li copierete in quatro fogli di carta, li cucirete; e scriverete, Dar, & Aver; come sono anche questi similissimi.

E terminando i conti, chiamerete prima il santo Economo, e gli direte.

Fanno bisogno di spedire à Demetrio certi conti, che ci scrive; quali gli hò copiatì dal suo libro. Et osservate il libro, e li conti se sono compagni, e simili, e se anche il caratterè è suo (così gli dirette), e sottoscriveteli, e fatte attestatione di essi.

Chiamerete poi il Cacavachi, e le cose stesse gli dirette.

Poi chiamerete Zuanne Leopulo, che era qui, e le cose stesse gli dirette.

Dietro a Cacavachi chiamerete Andrea Gunà, e le cose stesse gli dirette.

Tre Persone sono sufficienti, ò anche quatro per sottoscriverli; delle quali sia qui notto il carattere : Ma li nostri, come Benisello, & altri non li chiamerete.

E dove gli mostrerete il libro per incontrar con le copie che avrete a fare procurate quanto sia possibile a non legger distintamente; Ma nel principio una, ò due righe, e li numeri che vengano d'accordo, perche non vedano i nostri interessi.

Vi avrei scritto di mettere anco il Crevatà, ma non bramo che vedano i nostri interessi l'Economo, Cacavachi, Zuanne Leopulo, e Gunà sono abastanza.

Li conti li hò piegati, e quando li riceverete mettete nel banco carta di sotto, e di sopra, & una tavola à caricarli, perche si estendano eguali, e non gli imbrattate; e quando averete finito, se vi è vassello per Livorno, fatteli in un plico; ma non cucite con azze i fogli per la contumacia; e raccomandateli al Sign. Elia per mandarceli subito, & c. Però in Attene non li mandate, ne che sappino niente.

Vi prego considerate bene quanto vi scrivo, e con buona diretionè conducetelo a fine, perche io possa metterlo a campo; mentre è causa la mia testa che non li ho fatti quando io era costà; Ma io sperava altro, & altro ho trovato, e Dio ci liberi, e che nissun sappi niente.

Scrivo a Bobocci, e se venisse costà dategliela, e parlategli, che se gli scrivono, che scriva; come è la verità, che tanto utile ha riuscito, e che non mi hà reso conto in lungo; mà per quello che è riuscito.

Nelli conti sottoscrivete V.S., e Sign. Nicolachi, e Sign. Paraschevà, tutto quel che vi dischiario nelli conti che havete tolto, ove non avete tolto, e la causa come hò scritto per avanti.

Qui mi tanserete tutti, però io non hò messo niente nella mia borsa; ma ne ho perso ancora. Dio sa che non voglio rubare; mà gli ho dati nelli Prò, come li sapete; e se li mostro, non me li fanno buoni, e per questo mi sono portato così.

Li libri che vi hò scritto a mandarmi tratteneteli, perche non fanno bisogno.

Li confessi di Levi, e di Mustaffagà non li mandate, mentre ecco che ancora per questi hò esteso conti, e fatte la copia.

Il Sign. Giorgio non l'hà fatto apposta per quel che hà scritto, mà è stato errore come è certo.

Abbiamo veduti certi punti del Sign. Giorgio, che scriveva per avanti, e non mi danno soldi perche vogliono lettera che dica a darli, e che saranno ben dati. E saranno da 25 giorni, che hò scritto, & attendo la lettera.

Δ'

[Φορωτικὴ ἐγγράφων ἐταιρείας : Ζάκυνθος, 22 Σεπτ. 1738]

Nave Veneta nominata S. Nicolò, Capitan Steffano Fassi per il viaggio di Venezia. Ha caricato l'Erede Sign. Angelo Foscardi sotto coperta della sudetta nave per conto, & ordine del Sig. Demetrio Camodraca un forzier con diverse carte, e cattastici,

serrato, e ben condizionato, per esser consegnato in questo presente suo viaggio in Venezia alli Sign. Demetrio Camodraca, Taroniti, Teotochi, ò a chi per loro, franco di nollo, & ci.

Manifesto della nave gallera San Nicolò, Gapitan Steffano Fassi procedente dal Zante, Dragomestre, e Corfù.

Nota di carte fatte venire dalla Morea dal Sig. Demetrio Camodraca esistenti nella cassa affidata nelle mani del Sig. Dottor Demetrio Sava assistente della Dita Taroniti, e Teotochi.

Contratto, e ricevute scritte in turco, e sigillate secondo l'uso de Turchi del Cotomani per la comprida del Bedaetti, sive Dacio, e pagamento fatto al medemo di ratta in ratta, e le lettere del sudetto in risposta, che gli mandava il danaro per il Dacio.

Ricevute turchesche scritte in turco, e sigillate secondo il loro uso di Mustafaga per doana, e carazi, e mie ricevute, che mi faceva imprestar denari dal medemo giusto la di lui partida.

Conti autentici di Costa Saro, e Zuanne Cristo compagni.

Ricevute di Calilbei scritte in turco per doane giusto la di lui partida.

Ricevute scritte in turco di Alli Agga Voivonda per carazi, & altre facende.

Contratti, e ricevute auttentiche delli mercanti Francesi Mons. Gurdan, e Mons. Rinand, e loro partide.

Conti auttentici di Antonio Barozzi, e sentenza della causa fatta d'avanti del console general di Franzia, e lettere del medemo in risposta delli soldi, che gli mandava per il negozio degli ogli, che corse trà di noi, quali lettere hanno il loro luoco per ricevute, e come nella di lui partida.

Conti auttentici di Zuanne Exarco per formenti.

Conto auttenthico di Lazzarin Candavra per gli ogli, come nella di lui partida.

Conto auttenthico di Fotinò Corognò per gli ogli, come nella di lui partida.

Conto auttenthico di Colivodiacho per gli ogli.

Ricevute auttentiche de consolati, che hò pagato.

Ricevute del Cottomagni auttentiche scritte in turco per Bedaetti, sive Dazio, che hò pagato per gli ogli, che hò caricato in Chitries, e Calamata per Venezia.

Contratto auttenthico della compagnia di Giorgio Bobozi, & Stamati Ianacopulo.

Conti auttentici de ruppi spediti dal medemo da Tunesi giusto la loro partida.

Ricevute, che mi faceva imprestar soldi da Mustafaga, & dall'Ebreo Levi, & Ebreo Clachamugli, e Mamutaga, e Nicolò Puri, e Dragomano Sotiri Ianguleo.

Ricevute auttentiche del Turco Alli Garamagni per oglio, come da sua partida.

Contratto auttenthico di Laschari Pizaugni, e Demetrio Cafezi, come da sua partida.

Contratto, e ricevute auttentiche di Gianachi Meletti per la compagnia del Bedaetti, sive Dazio, che havevimo.

Lettere di diverse persone, à quali spediva danari per mercantie, e mi rispondeivano d'averli ricevuti, quali lettere hanno il suo luoco, come ricevute.

Contratto di Gianachi Crevatà auttenthico per oglio, come da sua partida.

E ciò oltre li libri, e libretti de negotij, e carichi fatti, & altre carte, e conti.

Nota di diverse partite contenute nelli libri del Signor Demetrio Gamodraca, ricevute, e scritti auttentici concernenti varij negozij, & interessi d'altre persone fuori della compagnia, & esistenti nella cassa medema.

Confesso della Villa Vordonia auttenthico, alla quale gli hò dato io soldi assieme con Papisogli, Gianachi Crevatà, Nicolachi Cutufari, Gianachi Meleti, Panagioti Doxa, Giorgio Gramaticachi, Benisello Doxa, come da partida della sudetta Villa.

Li sudetti, che hanno dato li soldi, ogni uno hà a parte la sua partida, poichè mi hanno per sovrastante alla Villa, à quali devo render conto.

Partida del Signor Leonardo Capitanacchi per li negozi, che corsero tra di noi.

Partida del Signor Leonardo Capitanacchi qu Demetrio per li negozi, che corsero trà di noi

Partida del Dragomano Alli Passà, Steffano Dimachi per quanto e debitor.

Partida di Mustafagà per Capitanacchi per formento, e caffè

Partida di Monsieur Iuschin francefe, e scritti auttentichi.

Partida di Assimachi Bairopulo, e ricevuta del medemo.

Partida di Chazi Cadiraga della compagnia passata, e ricevuta scritta in turco, e sigillata poiche habbiamo veduti conti tra di noi.

Partide delli Signori Theofilo, e Giorgio Giorgivali fratelli, e conti auttentichi.

Partida di Elia Grammaticachi.

Partida di Costantin Marco.

Partida di Nicolachi Cutufari.

Partida di Nicola Purri.

Partida di Maumataga Turco Voivonda di Calamata.

Partida dell'Ebreo Levi

Partida di Giorgachi Longanichioti.

E cio oltre altri libri, conti, lettere, ricevute, & altre concernenti varij negozi, e maneggi avuti dal sudetto Camodraca dal 1725 fino 1734.

Ε'
[Λογαριασμοὶ Πατεράκη - Παπαδουκάκη]

1.

27 Ottob. 1734. Per le robbe di seda che hà avuto il Sig. Stamati Paterachi da Fiorenza, e da Venetia, che era tutti tochi 124. da Venetia tochi 10. Braz- za 669, li diede à aspri correnti da Costantinopoli 137	P.	763:93	
Sei tochi d'Oro Br. 392. à aspri correnti 392.	P.	1078:—	
			P. 1841:93
Discapito di far li sudetti intieri	P.	96:42	
E per publicarli quelli d'oro	P.	28:—	
E doana per li medesimi	P.	129:50	
Spese ———	P.	253:92	
Batto discapito del soldo, e tutte le spese	P.	253:92	
Restano netti intieri	P.	1588: 1	P. 1588: 1
28. Detto. Hò venduto tabini tochi 22. Br. 1340 à aspri il Brazzo 235. Pezze	P.	2472:50	P. 2472:50
5. Decembre. Hò venduto rasi, canevasza, e tabini à Cazi Giorgi tochi 60. Br. 3770 à correnti aspri di Costantino- poli 227.	P.	7131:10	
A Manoli Varzachi tochi 8. Br. 508. a aspri correnti 240.....	P.	1017:60	
A Cristofi Zirli tochi 9. B. 585 à aspri correnti di Costantino- poli 140.	P.	1170:50	
Hà tenuto per la sua bottega tochi 9. Br. 584 aspri correnti di Costantinopoli 227.	P.	1104:88	
Hà havuto il doanier Br. 33.	P.	62:50	
			P. 10486:78
Per discapito per farli intiero isolote senza entrar	P.	559:109	
E spese come si vedono	P.	986: —	
			P. 1545:109
Batte il discapito che faccino intieri, e spese come si vedono in faccia	P.	1545:109	
			P. 8940:69 P. 8940:69
Summa pezze intiere hanno dichiarato	P.	13001:—	
Per provision di vendita, e compreda à 2 per cento	P.	260:—	
Sono rimasti netti intieri isolote à aspri 90 piastre dodecimille settecento quarantauno	P.	12741:—	
Li sudetti, che hò raccolto dalla robba, che hò venduto li hò consignati al Sig. Theofili Giorgivali			

Stamati Paterachi.

[*Εξοδα]

Per la doana di Smirne	P.	313: 8
Discapito per li soldi della doana		7:82
Consolato		208:72
Di più per il consolato		6:95
Nollo sino à Smirne		28:35
per fachini, e spesa		2:—
	P.	556:22
Per casse, che si hanno tornato stivar	P.	1:75
Di per casse		1:50
per magazen à Smirne		3:—
Crimazio		1:50
Per il Dragoman		1:20
Per la barca		1:50
Provision Smirne		104:—
Discapito per li soldi		1:—
Summa spese à Smirne	P.	681:27
Nollo per le barcha sino à Costantinopoli		12:60
Per deschierè à Costantinopoli		2:—
Per il Roadari		3:—
Alli guardiani		1:60
Per la mauna		1:90
Per mastagia		133:40
Per fachini		3:—
Per magazen		41:—
Per publicar		82:—
Provision del. Sig. Zanetto a Costantinopoli		164:—
	Pezze	1125:37
Per bolladura prima, e doppio	P.	17:96
	P.	1145:13
Battiamo per li Venetiani d'oro, e rasi le spese, che sono		
passare in faccia	P.	129:50
Hà trattenuto ancora dalle sudette spese	P.	27:—
	P.	156:50
Battiamo li sudetti	P.	156:50
Tutte le Spese intiere	P.	986:83
		Stamati Paterachi

2.

9. Sett. Quanti rasi, tabini, canevazza hà avuto Stamati Paterachi per conto di D. Demetrio Camodraca tochi 76. si sono venduti ut infra. Quelli che hà dato Manoli Varzachi tochi 49, Brazza 3007 da aspri ogni Brazzo 225.	P. 5638:15
Hà dato ad Antonio Rodocanachi tochi 30, Br. 1191 da asp. 246.	P. 2441:72
Hà tenuto per la sua bottega tochi 5. Br. 364, da asp. 246.	P. 746:24
Hà havuto il doanier tocchi 2, Br. 104:6 da aspri 240. ..	P. 209:60
	P. 9035:51
Discapito, ch'erano li sudetti conti di Costantinopoli per farl' isolote	P. 542:30
Spese di Smirne doana, e consolato gli oltrascritti si vedono	P. 755:105
	P. 1298:15
Si batte il discapito, che faccino intieri tanto le spese, come in faccia si vedono	P. 1298:15
	P. 7737:36
	P. 7737:36
Per provision di vendita, e pagam. à 2 per 100.	P. 154:80
	P. 7582:76
Sono rimasti intiere isolote à asp. 90, piastre sette mille cinquecento ottantadue, e aspri settantasei.	
Li sudetti, che hò scosso dalla robba, che hò venduto li hò pagati al Sig. Teofilo Giorgivali giusto come sopra.	

Stamati Paterachi.

[*Εξοδα]

Spese per l'oltrascritta, che sono fatte		
Per nollo sino a Smirne da Livorno	P	13 2
Doana a Smirne	P	173 70
Ancora discapito nella doana	P	4 34
Per il consolato	P	115 80
Discapito delli soldi	P	3 86
Per li fachini	P	4 30
Per il Dragoman	P	3 30
Per Sicurta da Smirne sino a Costantinopoli, che ha fatto il Sig Marati	P	101 25
Per il publicante	P	16 87
Per provision a Smirne	P	57 90
	P	493 74

[*Εξοδα Κπολης]

Per deschiere di Costantinopoli	P	2 —
Per nollo delle barche	P	3.—
Per il zoadani	P	2 —
Ancora per il sudetto	P	2 90
Per Mastagia di Costantinopoli	P	78 40
Per il publicante	P	22 111
Per provision del Sig Zanetto	P	47 —
Per magazen le passo	P	94 —
Per Elia cechini 3	P	10 30
Summa delle di Smirne, e Costantinopoli che ha pagato il Sig Stamati	P	756 105
Stamati Paterachi		

3.

1735, adi 10. Ott. robba, che mi è venuta da Smirne spedita dal Sig. Maratti

Casse 4, avevano rasi Pezze 35:—

Tabini Pezze 33:—

Amuer Pezze 17:—

Summa Pezze 85:—

Li sudetti sono venduti li 5 Ottobre.

Hò dato à Cazi Giorgi, e Nicoló Giocca rasi, tabini, e amuer Br. 1677.

à as. 223:—

Hò dato à Manoli Varzachi, e Antonio Cavarà Br. 3612 à As. 220:—

Summa Br. 5289:—

Hanno fatto li sudetti correnti P. 9738:—

1736, 30 Marzo

Per la seconda fattura, che é venuta à dritura da Livorno casse 4 in

Tabini Pezze 34:—

Tabini Pezze 31:—

Amuer Pezze 17:—

Pezze 82:

Spediti dal Sig. Taroniti, e Teotochi, li sudetti li hò dati al Signor Stamati

Paterachi in tanti Brazza Br. 1887 à as. 228:—

Hò dato à Savilato, e

Michiel Marati Br. 3303½ à as. 225:—

Hanno fatto P. 9777: 60

P.19515: 60

Battiamo le controscriette spese come si vedono ogni nome P. 3498:108

Sono rimaste nette P.16016: 17

Anagnosti Papaducachi.

[Ἑξοδα]

Spese per la controscritta fattura per mano del Marati à Smirne consolato provisione, e nollo	P. 286: 68
Doana di Costantinopoli	P. 375: 40
Spese per la doana giusto il consueto	P. 32: —
Mastigia	P. 83: —
Per nollo da Smirne à Costantinopoli	P. 6: 60
Alli figlioli dell'Agà	P. 5: —
Discapito di far il foldo intiero	P. 584: —
	P. 1371: 48
Per la seconda fattura.	
Doana dell' oltrascritta	P. 381: —
Mastigià per il detto	P. 92: 60
Spese per la doana	P. 30: —
Consolato à Costantinopoli	P. 157: 60
Per nollo del medesimo	P. 24: 60
Discapito oer far li soldi intieri à 6. per cento	P. 586: —
	P. 2642:108
Per diverse per ettere che capitarono da Demetrio Gamodraca, che il termine v'era finito di scoder, e mi son impressato e le hò pagate, e diedi scontro	P. 277: —
Per provision alle 2 fatture casse 8 à 2 per cento	P. 367: —
Per bettirme della doana à aspri 8 il braccio e toccar alle due fatture ..	P. 212: —
Summa Spese	P. 3498:108

ΣΤ'

[Φορωτική 13 Φεβρ. 1734/5 Βενετία

ἀποστολέας: Ταρωνίτης - Θεοτόκης· παραλήπτης: Δ. Χαμόδρακας]

Hà Caricato con il Nome di Dio, e buon salvamento una volta tanto in questo porto di Venetia li Signori Taroniti, e Theotochi per conto del Signor Demetrio Camodraca Comp.

Sotto Coperta della Nave nominata Santissima Trinità.

Capitanio Antonio Taraculli per condurre, e consegnare in questo presente suo viaggio di Morea le appie nominate mercantie segnate come di contro numero, e marca, li colli intieri, asciute, e ben conditionate, e così promette detto capitano à suo salvo arrivo di questo suo presente viaggio consegnarle al Signor Camodraca, ò à chi per lui sarà.

E di Nolo franco per averlo pagato qui.

Et in fede del vero sarà la presente con altre simili fottoscritte da detto capitano, ò suo scrivano, ò per lui da terza persona, e una compita l'altre restino di niun valore. Nostro Signore l' accompagni per tutto à salvamento.

Una cassa d' albedo incerchiata, e ben conditionata con armi diverse	N.	1
Due colli instiorati con caldiere di rame	N.	2
Trè bauli di bulgaro instiorati con vetri di Murano	N.	3

N. 6

Un detto vecchio come sopra	N.	1
Un collo instiorato con trenta sacchi di canevasza nuovi	N.	1
Due tavolini di noghera nuovi	N.	2
Nove canevette di noghera con suoi vetri	N.	9
Un moschetto nuovo	N.	1
Due barille da sei secchi	N.	2

N. 22

Quindici cassette da soma ben condizionate con ferrarezze	N.	15
Sei detti piccole con piombi	N.	6
Trè cassette da soma incerchiare con merci diverse	N.	3
Due forzieri instiorati con merci diverse	N.	2
Trè detti con vetri diversi	N.	3
Trè ballette carta da scriber, e carta strazza instiorate	N.	3
Un bariletto veriol	N.	1
Quattro colli instiorati con caldiere, e pignate di rame, cazze, e grattacase	N.	4
Un detto con fersore	N.	1
Quattro castoncini vetri diversi	N.	4
Una canevetta di noghera con suoi vetri	N.	1
Una campana da chiesa	N.	1

N. 66

Io Capitan Antonio Taruculli dissi esser.

Z'

[Ἰ'Εξόδα · β' λ/σμός Χαμοδρακα - ἀντιπροτάσεις Ταρωνίτη - Θεοτόκη]

1—Per corrieri . . .	R	155	—
2—Per doana delle vallonie .		138	—
3—Per regali alli capitani		119	60
4—Per consolatto per i carichi		224	60
5—Per spesi nelle barache delli carichi		517	42
6—Per sachi . . .		54	60
7—Per regali alla vojvoda, & alli Aga		239	60
8—Per quanto ci hanno tolto i ladri quando veniva il Paleologo dal porto Vathi, ove ha dato il carico a Carion		49	—
9—Per quanti hò perso quando io venivo da Calamata		50	60
10—Per quanti hanno tolto a Carion quelli di Maina, che gli hanno preso la barcha, e gli ho dato io		15	60
11—Per libri, carta, e cera nelli tre anni		20	—
12—Per spesi quando mi sono portato in Livorno		46	—
13—Per quanti ho dato a Mustaga per lasciarmi fare il carico in Maina ove era inibita		336	—
14—Per pro che ho pagati in diverse volte		1049	—
15—Per salario del servitore, e del putto		120	—
16—Per mio vitto		400	—
17—Per le lettere di cambio delle robbe di seta		495	60
18—Per bedaetti, e giubrucci negli oli		6126	—

R 10255 102

1—Per Corrieri	R	60	—
2—Per dogane delle vallonie		138	—
3—Per regali a capitani		28	—
4—Per consolatto per i carichi		324	—
5—Per spesi nelle barache delli carichi per Venezia		250	—
6—Per sachi		54	60
Per un bollo per le botti		1	—
7—Per regali alli Vojvoda, & alli Aga	R	239	60
8—Per quanti si hanno tolti li Ladri		49	—
9—Per quanti ho perso quando io venivo da Calamata	R	50	60
10—Per quanti hanno tolto a Carion		15	60
11—Per libri, carta, e cera		20	—
12—Per quanti ho speso quando mi sono portato in Livorno		46	80
13—Per quanti ho dati a Mussaga per lasciarmi far il carico in Maina ove era inibito	R	336	—
14—Per pro che ho pagati in diverse volte	R	1049	—
15—Per salario del servitore, e del putto	R	120	—
16—Per assegnamento come nella scrittura di compagnia		400	—
17—Per le lettere di Cambio bonificacion come nel capo 4 al 9 °subalterno			
18—Per bedaetti, e giubrucci di B ° 1081			
Carion	R	1189	—
Li B °673 Taraculli		908	56
Di B °1571 Sbrignad ello		1954	—
Sopra Vianello Bedoline			
Zane di B ° 1923		3953	—

R 8004 56

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- *Αγγέλου, Γ. 269
 *Αγγλοι 271
 *Άγιος Πέτρος, Μάνης 250
 άγορά 233, 234, 240, 242, 270.
 έσωτερική 226, 272
 εὐρωπαϊκή 227, 229, 231, 252, 255, 259.
 τοπική 227, 262, 271
 *Αθήνα 229-232, 234, 235, 238, 241, 242,
 246, 248, 251, 264, 280.
 *Αι Βλάσης (Aivassi) 258
 *Ακαρνανία 267
 *Αλή άγας, βοϊβόδας 248
 *Αλή Καραμάνης 249
 *Αλή πασάς 251
 *Αλιφεράκης, *Αναγνώστης 278
 *Ανατολή 227, 231, 239, 243, 244, 255,
 260, 269-272, 275.
 *Ανδρεανάκης 278
 *Απουλία 259, 260
 *Αργείτης, *Αποστ. 278
 Αρκαδιά (Κυπαρισσία) 244, 264, 280.
 *Αρναούτ, Μουσταφάς 270, 284
 *Αρχεία :
 —*Ελληνικού *Ινστιτούτου Βενετίας,
 228, 230
 —Κρατικά *Αρχεία Βενετίας 226, 228.
 —Κρατικά *Αρχεία Βενετίας, *Αρχείο
 Περούλη 228, 230, 233.
 άσφάλιστρα 232, 236, 247, 285.
 *Αττική 254, 264.
 *Αφρική Β. 268, 269.
 *Αχαΐα 267

 βαμβάκι 269
 Βαρσάμης, Γ. 266, 282.
 Βαρτζάκης, Μανόλης 272
 Βατικιώτης, Νικόλ. 279
 Βενετάντος 271
 βιβλία (χαρτί) 273
 Βορδάνια 250, 263

 Γαϊτανάρος 278
 Γαλλία - Γάλλοι 227, 233, 238, 240, 244,
 247, 248, 249, 257, 259, 266, 268, 271,
 273, 275, 280, 281, 282.
 Γεράκι 281
 Γερμανία 261
 Γιαγκουλαίος, Σωτήρης 249
 Γιαννακόπουλος, Σταμ. 245, 249.
 Γιατράκος 262
 Γιατράκος, Πολυχρ. 278
 Γκίκας, χατζηΓιώργης, Νικόλ. 272
 Γκορανίτης, Δημ. 278
 Γλαρέντζα 232

 Γουνάς, *Ανδρέας 246
 [Γουνάς] Πέτρος 246
 Γραμματικάκης, Γεώργιος 251
 Γραμματικάκης, Γιάννης 251
 Γραμματικάκης, *Ηλίας 248, 251, 266,
 281, 282.
 Γραμματικάκης, Παναγής 251, 278.
 Γρηγοράκηδες 268, 282.
 γυαλικά 241

 Δαλματία 260
 δανεισμός 242, 249, 250, 263.
 δασμοί 236, 255, 257, 260, 265, 285.
 Δημάκης, Στέφανος 251
 Δημητσάνα 269, 283.
 Δόξας, *Ηλίας 250
 Δόξας, *Ιωάννης 279
 Δόξας, Κων/νος 278
 Δόξας, Μπενιζέλος 246, 251, 252, 262,
 266, 281, 282.
 Δόξας, Παναγιώτης 251, 278, 279.
 Δουκάκης, χατζη Πανάγος 269

 *Εβραίοι 242, 244, 249, 274.
 *Ελληνική Κοινότητα Βενετίας 230, 251
 *Έλος 234
 *Έξαρχος, *Ιωάννης 249
 έξοδα 236, 244, 247, 252, 257, 274 κ.έξ.
 281, 295, 296, 297, 299.
 *Επτάνησα 259, 260
 Εὐρώπη - αἰοί 227, 239, 254, 259, 261,
 270, 271.

 Ζάκυνθος 242, 267, 270.
 Ζαρνάτα 278
 Ζιρλής, Χριστοφής 272
 *Ηπειρώτες 230

 Θεοδωρόπουλος, Μανούσος 245, 278.
 Θεοτόκη, οικογ. 230
 Θεοτόκης, Κωνσταντής 230
 Θεσσαλονίκη 231

 *Ιερονήμων, Θωμᾶς 253
 *Ιστρία 260
 *Ιταλία 270

 Καβαράς (;), *Αντ. 272
 Κακαβάκης 246
 Καλαβρός, Μαρίνος (Calavro M.) 237,
 247.
 Καλάβρυτα 269, 283
 Καλαμάτα 249, 251, 264, 278, 280.
 κάνες 270, 285.
 Κανταβράς, Λαζαρής 249

- Καντήραγας · βλ. Χατζή Καντήραγας
 Καπετανάκης, οἶκογ. 251
 Καπετανάκης 262
 Καπετανάκης, Λεονάρδος Δημ. 251
 Καπετανάκης, Στρ. 279
 καπνὸς 241
 Καραγκιόζης, Ἰω. 279.
 Καραμαλάκης, Νικ. 278
 καραντίνα 234
 Κάσσης, Ἀνδρέας 253
 Κάτω Χῶρες 261
 Καφετζή, οἶκογ. 249
 Καφετζής, Δημήτριος 249, 262, 279.
 Καφετζής, Παναγιώτης 249
 κέρδος 231, 240, 247, 264, 257, 264, 269, 270, 272, 275.
 Κέρκυρα 260, 271.
 Κεχρής, Γιαννάκης 281
 Κιβάνης, Δημήτριος 278
 Κιβάνης, Μπαλάσης 278
 Κιτριές 249, 263, 278.
 Κόλλυβοδιάκος, Παναγ. 249, 280.
 Κολοκούβερους 278
 Κολομπάτσος, Γεώργιος 278
 Κορωνιός, Φωτεινὸς 249
 Κουνουπιώτης, Νικόλ. 278
 Κουρής, Δημήτριος 278
 κουρσάροι 232, 241.
 Κουτούφαρη, οἶκογ. 250
 Κουτούφαρης, Νικολάκης 250, 251.
 Κουτούφαρι 249
 Κραμούσας, Θεόδωρος 278
 Κρεββατάδες 246
 Κρεββατάς, Γιαννάκης 246, 250, 281, 282.
 Κρεββατάς, Σταμάτης 282
 Κρήτη 259, 260.
 Κυπαρισσία· βλ. Ἀρκαδιά
 Κύπρος 260
 Κων)πολη 236-239, 241, 247, 254, 256, 271, 272, 275.
 Λαλούσης, Δημήτριος 279
 Λάσκαρης, Ἡλίας 278
 Λάσκαρης, Μιχαήλ 279
 Λεβή 249, 251.
 Λεώπουλοι 246
 Λεώπουλος, Ἰωάννης 246
 Λιβόρνο 236, 237, 240, 241, 242, 246, 247, 248, 251, 270, 271, 284.
 Λογγανικιώτης, Γεωργάκης 251, 279.
 Μαμούταγας 249· πρβλ. Μαουμέταγας
 Μαουσιάκης, Ἀνδρέας 282
 Μαουμέταγας, βοϊβόδας Καλαμάτας 251· πρβλ. Μαμούταγας.
 Μαράτσας, Δημήτριος 233
 Μαρκάκης, Γιάννης 278
 Μάρκου, Κωνσταντῆς 251
 Μασσαλία 263
 Ματθακάκης, Παναγ. 278
 Μαυρομιχάλης, Γεωργάκης 263
 Μεθώνη 232, 247, 270.
 Μελέτης, Ἰωάννης 250, 251, 265, 267, 281, 282.
 Μέρτζιος, Κ. 226
 Μεσσήσιος 227, 239, 271, 275.
 μετάξι 233, 236, 241, 242, 255, 269, 270, 270, 284.
 Μονεμβασία 260, 265.
 Μοριάς· βλ. Πελοπόννησος
 Μουσταφά, ἀγάς 248, 249, 251.
 Μουράνο 273
 Μπαϊρόπουλος, Ἀσημάκης 229, 230, 251.
 Μπαλτατζής, Μαρίνος 241, 269, 270.
 Μπαρμπάρι 235, 256· πρβλ. Τύνις
 Μπαρότσης, Ἀντ. (Barozzi) 244, 249, 264, 279.
 Μπέρκος, Παναγιώτης 233
 μπιντάτ (μπεταέτι) 238, 239, 244, 245, 247-250, 256, 260, 265 κ.ἐξ. 281, 282, 285.
 Μπολλώνης, Χρήστος 258, 263.
 Μπομπούτσος, Γεώργιος 249, 269, 283.
 Μπουκιλάκης 282
 Μυστράς 229, 231, 232, 233, 236, 238, 239, 240, 242, 243, 245, 246, 247, 249-252, 255, 260, 271, 272, 277.
 Ναύπλιο 241, 242, 254.
 Νεαπόλεως, Βασιλίδης 259
 Νίκας, Κονόμος 278
 νόμισμα 243, 270, 273, 274, 284, 285.
 Ντέκας, Ἰωάννης 253
 Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία 227, 253, 270.
 Οἰκονομόπουλος, Γ. 279
 Ὄσμαν, ἀγάς Ἀρκαδίας 264, 265, 280.
 Παλαιολόγος, Γιάννης 279
 Παλαιολόγος, Δημ. 230, 233, 262, 266, 273, 279, 281, 282.
 Παναγιώτης, παπὰς Μυστρά 246
 Πάντοβα 249
 Πάουλος, Ν. 269
 Πάουλος, Ποθητὸς 269
 Παπαγιάννης 278
 Παπαδάκης, Ἀναγν. 278
 Παπαδάκης, Ἰω. 278
 Παπαδοκάκης, Ἀναγν. 241, 247, 273, 285.
 Παπάζογλη, οἶκ. 250
 Παπάζογλης 250, 281, 282.
 Παραμυθιά 231
 παροικίες 227, 255, 258, 276.
 Πατεράκη, οἶκογ. 237
 Πατεράκης, Σταμ. 237-241, 247, 272, 285.
 Πάτρα 253
 Πελοπόννησος (Μοριάς) 229, 231-238, 240, 245, 247, 248, 251, 252, 254, 257-263, 267, 273.
 πειρατία 259, 267.
 Περούλης, Δημ. 228, 277· πρβλ. Ἀρχεῖα

- Πεταλίδι 265
 Πιτζαούνης, Λάσκαρης 249
 Πόλη· βλ. Κωνσταντινούπολη
 Πολυμενάκης, Μανόλης 278
 Πουρή, Νικόλδς 249, 251.
 προαγορά (καπάρωμα) 235, 250, 263.
 προϊόντα :
 ἀγροτικά 226, 238, 254.
 βιοτεχνικά 233, 254, 256, 273, 276.
 προμήθεια 235, 236.
 Ρακαλής, Σταμάτης 278
 Ροδοκανάκης, Ἀντ. 272
 Ροκάκης, Στρατηγός 279
 Ρωμανός, Παναγής 262, 278.
 Σαλιβαράς, Νικ. 262, 278, 279.
 Σάλωνα 267
 Σάρος, Κώστας 248
 Σεβίλλη 270
 Σιάνης, παπᾶς 282
 σκοῦφοι Τύνιδας 268, 269, 284.
 Σμύρνη 231, 234, 236, 237, 240, 241, 247,
 254, 256, 260, 269, 272, 284.
 Σοτάλης, Κων/νος 278
 Σπάρτη 250
 Σπιτάκης, Ἀντώνης 278, 279.
 Σπιτάκης, Μαν. 278, 279.
 Στάνος, Ἀλέξ. 262, 278, 280.
 στάρι 242, 249, 251, 265, 269, 270, 284,
 285.
 Στρατάκης, Γιώργος 262, 279.
 Στρατής, παπᾶς 279
 Στράτης, Νικόλαος 230, 231, 232.
 Συκάς, Γεώργιος 233, 248.
 Τάκιατζης, Θεόδωρος 278, 279.
 Ταρωνίτη, Φλωροῦ 230
 Ταρωνίτης, Διονύσιος 230
 Τεργέστη 259
 Τουρκία - κοι 236, 248, 258, 262, 270,
 274.
 Τρίνησα, Μάνης 232, 243, 263.
 τόκος (διάφορο) 233, 242, 250, 263.
 Τρίπολη (Τριπολιτσά) 249, 270, 284.
 Τρουπάκης 262, 278.
 Τύνις 238, 239, 240, 242, 244, 247, 249,
 254, 258, 269, 273, 283, 284.
 ὑφάσματα 234-237, 239, 240, 241, 247,
 254, 258, 270 κ.ἐξ., 285, 292, 293,
 294.
 Φλωρεντία 234-237, 247, 271.
 Φλώρος, Θεόδωρος 269
 Φουρμόντ· βλ. Fourmont
 Φραγγελάς, Ν. 236, 237, 241, 242, 247,
 270, 271, 273, 284.
 Φωτεινός 280
 Χαλήμπεης 248
 ΧατζήΚαντήραγας (Cazzi Cadiraga) 229,
 230, 251.
 χαράτσι 248
 Χίος - οι 231, 235, 236, 237, 241, 256,
 269, 272, 283.
 Χρήστου, Ἰωάννης 248
 Χρυσοπαντάνασσα, Μυστρά 275
 Ψωμάς, Σαράντος 279
 Ahmet Passâ 279
 Aivassî· βλ. Ἀι Βλάσσης
 Ali Cozza 278
 Ali Cominò 287
 Ali Murasso 278
 Arnaud (Arnau) 266, 282.
 Bairopulo· βλ. Μπαϊρόπουλος
 Barozzi· βλ. Μπαρότσης
 Bedolin, Iseppo 277, 282.
 Borghetti - Maratti 247
 Bonifay (Bonalfin) 266, 281
 Calavro, Marino· βλ. Καλαβρός, Μα-
 ρίνος.
 Caramani 278
 Caraoglani 282
 Carion, Fr. 277, 282.
 Cazzi Cadiraga· βλ. Χατζή Καντήραγας
 Cazzi Casanogli 278, 279.
 Chazi Cusseinaga 282
 Chemisso (;) Παναγ. 281, 282.
 Chiavistelli, Andrea 234, 236, 247.
 Clachamugli 249
 Clerambò, Giovanni (Clairembault Jean),
 247.
 Cottomagni 248, 249.
 Dandria - Manesso 234
 Dende, Dara 278
 Dende, Rallia 278
 doganetta 267
 Domestici, Φραγκίσκος 248
 Fourmont 249, 250.
 Gurdan 248
 Jusquin 251
 Lairinga, Btraimi 278
 Leotard (Lestard) 266, 281, 282.
 Manesso· βλ. Dandria - Manesso
 Maratti· βλ. Borghetti - Maratti
 Memisaco, Carachi 278, 279.
 Mussaga 274
 Pin (Pon) 266, 282.
 Rainaud (Rinaldo, Rinand) 248, 249,
 263, 266, 280, 281, 282.
 Ramasanachi 279
 Savi alla Mercanzia 252.
 Sbrigadello, Giuseppe 272, 282
 Sumairo 278
 Surdon 263, 280· πρβλ. Gurdan
 Taraculi, Antonio 267, 277, 282.
 Vianello, Antonio 277, 282.
 Zan Petro, κουρσάρος 241